

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Maastricht, Parallelweg

Archeologisch onderzoek naar sporen van bewoning uit de Romeinse tijd en van station Wyck II (1856-1884)

BAAC-rapport A-13.0283

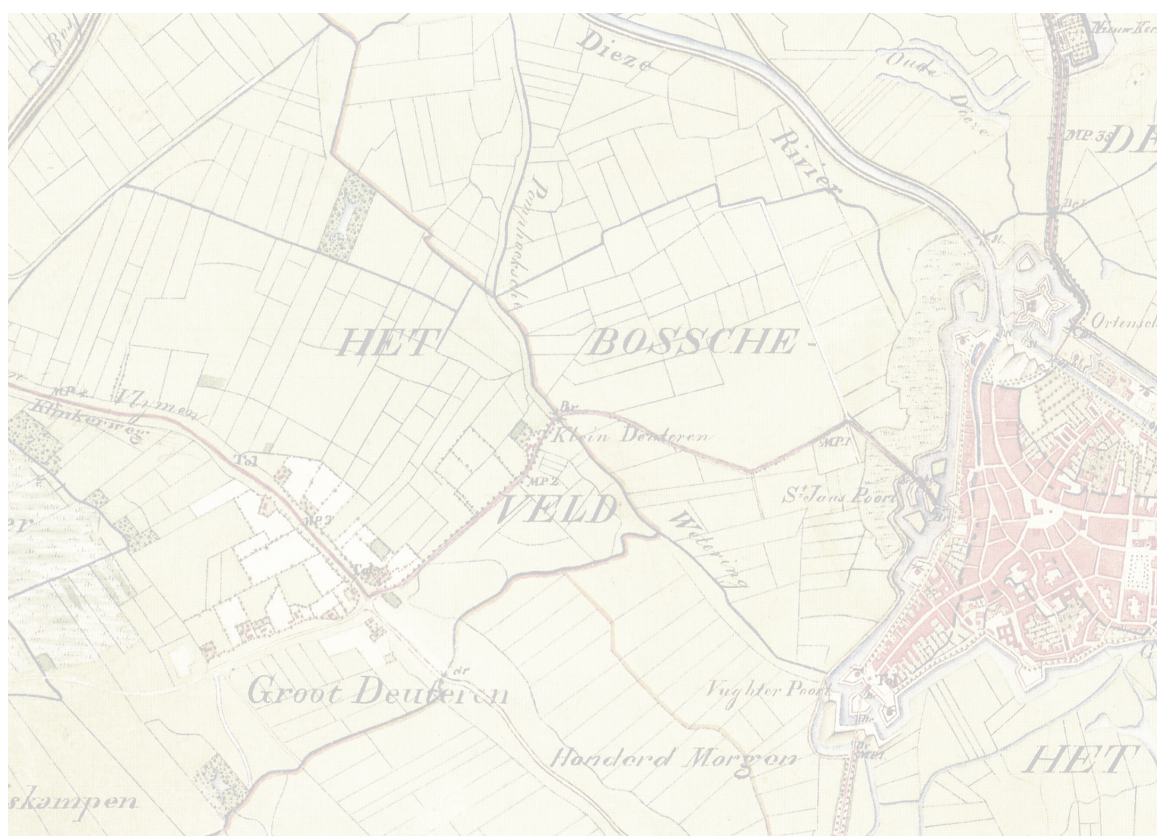
april 2017

Auteur:

drs. M. Tolboom
drs. J. de Winter

Status:

Definitief

Colofon

ISSN	1873-9350
Auteur:	drs. M.A. Tolboom drs. J. de Winter
Met een bijdrage van:	E.A.M. de Boer MSc, MA drs. T. Hoogendijk
Vondstdeterminatie:	drs. P. Weterings (keramiek Romeinse tijd) drs. T. Hoogendijk (keramiek nieuwe tijd) drs. M.A. Tolboom (glas) M. Hendriksen (metaal) dr.ir. L.A. Tebbens (natuursteen) drs. A. ter Wal (dierlijk bot) drs. J.F. van der Weerden (kunststof)
Fotografie:	BAAC bv, tenzij anders vermeld
Cartografie:	M. Leenders MA
Inhoudelijke controle:	drs. M.C. Brouwer
Redactie:	drs. M.C. Brouwer

© BAAC, 's-Hertogenbosch 2017.

BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

Inhoud

	■ Samenvatting	7
1	■ Inleiding	9
	1.1 Aanleiding tot het archeologisch onderzoek	9
	1.2 Ligging en aard van het terrein	11
	1.3 Administratieve gegevens	12
	1.4 Leeswijzer	13
2	■ Onderzoekskader	15
	2.1 Landschappelijke achtergrond (E.A.M. de Boer)	15
	2.2 Archeologische achtergrond	16
	2.3 Historische achtergrond	20
	2.3.1 Algemeen	20
	2.3.2 De stations van Maastricht	22
	2.4 Onderzoeksvragen	30
	2.5 Werkwijze	32
	2.5.1 Veldwerk	32
	2.5.2 Uitwerking	36
3	■ Bodemopbouw in het plangebied (E.A.M. de Boer)	37
4	■ Sporen en structuren langs de Parallelweg	39
	4.1 Algemeen	39
	4.2 Een cluster paalsporen uit de Romeinse tijd?	39
	4.3 Watervoerende sporen	40
	4.4 Wyck II, het tweede station van Maastricht	45
	4.4.1 Het stationsgebouw	45
	4.4.2 Bakstenen kelders	51
	4.4.3 Overige constructies	55
5	■ Vondstmateriaal	61
	5.1 Algemeen	61
	5.2 Keramiek uit de Romeinse tijd	61
	5.3 Keramiek uit de nieuwe tijd (T. Hoogendijk)	62
	5.3.1 Inleiding	62
	5.3.2 Maastrichts aardewerk (1851-1863)	62
	5.3.2.1 Historie	63
	5.3.2.2 Het productieproces	64
	5.3.2.3 De vondsten	66
	5.3.2.4 Decors	71
	5.3.2.5 Merken en stempels	74
	5.3.3 Besluit	75
	5.4 Glas	75
	5.4.1 Datering	76
	5.4.2 De vondstcontexten	77

	5.4.3	Conclusie	78
	5.5	Metaal	78
	5.6	Natuursteen	79
	5.7	Dierlijk bot	79
	5.8	Kunststof	80
6	■	Synthese: gebruik van het terrein in de Romeinse tijd en als stationsterrein in de nieuwe tijd	81
	6.1	Landschap en conservering	81
	6.2	Sporen en structuren	81
	6.3	Conclusie	83
7	■	Literatuur en bronnen	87
8	■	Lijst van afbeeldingen	89
	■	Bijlagen	93
	Bijlage 1	Geologische en archeologische tijdvakken	
	Bijlage 2	Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen	
	Bijlage 3	Sporenlijst (digitaal)	
	Bijlage 4	Allesporenkaart (digitaal)	
	Bijlage 5	Determinatielijst keramiek uit de Romeinse tijd (digitaal)	
	Bijlage 6	Determinatielijst keramiek uit de nieuwe tijd (digitaal)	
	Bijlage 7	Determinatielijst glas (digitaal)	
	Bijlage 8	Determinatielijst metaal (digitaal)	
	Bijlage 9	Determinatielijst natuursteen (digitaal)	
	Bijlage 10	Determinatielijst dierlijk bot en kunststof (digitaal)	

Samenvatting

Aan de Parallelweg in Maastricht, aan de overzijde van de percelen met de huisnummers 14-42, is een nieuwe parkeergarage gebouwd. De voormalige P&R-locatie naast station Maastricht is hiermee vervangen door een half verdiept aangelegde parkeerkelder. Uit archeologisch onderzoek voorafgaand aan deze werkzaamheden is gebleken dat het plangebied zich in een zone bevindt waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor overblijfselen uit de Romeinse tijd tot en met de 19^e eeuw. In het bijzonder konden restanten van vestingwerken en van een 19^e-eeuws spooreplacement met stationsgebouw worden verwacht. De exacte ligging van het stationsgebouw was niet bekend. BAAC bv heeft in de periode van 17 tot en met 19 maart 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd om deze archeologische verwachting te toetsen. Tijdens dit onderzoek werden een zone met paalsporen, kuilen met aardewerk en funderingen van station Wyck II (1856-1884) aangetroffen. De zone met paalsporen en de resten van Wyck II zijn vervolgens, voor zover ze binnen het plangebied waren gelegen, middels een opgraving gedocumenteerd. Behalve de opgraving op zojuist genoemde locaties is ook een deel van de werkzaamheden voor de aanleg van de parkeerkelder archeologisch begeleid en gedocumenteerd volgens het protocol opgraven. Tijdens de archeologische begeleiding zijn de aardewerkconcentraties nader onderzocht. De opgraving en de archeologische begeleiding hebben tussen 24 maart en 25 juni 2014 plaatsgevonden.

Het cluster paalsporen dateert mogelijk uit de Romeinse tijd. Het weinige Romeinse aardewerk dat in de directe omgeving van het cluster paalsporen is gevonden, is mogelijk te relateren aan deze sporen. Er kon geen structuur uit het cluster paalsporen worden herleid. Tijdens het archeologisch onderzoek is ook een greppel aangetroffen waarvan de ligging overeenkomt met een perceelsgrens die op de kadastrale kaart van 1811-1830 staat opgetekend. De greppel is niet nauwkeuriger te dateren dan in de late middeleeuwen of de nieuwe tijd. De verwachte sporen van de vestingwerken (die ook ter hoogte van historische en topografische staat weergegeven) zijn niet waargenomen. Wel is er ten westen van het stationsgebouw een ophogingslaag met productieafval van twee Maastrichtse aardewerkfabrieken, Clermont & Chainaye (1851-1859) en Guillaume Lambert (1859-1863), aangetroffen. Wanneer de ophoging is aangebracht, kon niet worden vastgesteld.

De verwachting zoals opgesteld in het PvE is deels uitgekomen. In het plangebied zijn sporen uit (mogelijk) de Romeinse tijd aangetroffen, evenals sporen van het stationsgebouw uit de 19^e eeuw. Sporen ouder dan de Romeinse tijd, sporen uit de middeleeuwen en sporen van de vestingwerken waren echter niet aanwezig in het plangebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het archeologisch onderzoek

Aan de Parallelweg in Maastricht, aan de overzijde van de percelen met de huisnummers 14-42, wordt een nieuwe parkeergarage gebouwd. De huidige P&R-locatie zal vervangen worden door een half verdiept aangelegde parkeerkelder. De bouwput wordt tot een diepte van 2,00 m onder het huidige maaiveld (-mv) uitgegraven. Omdat de verwachting bestond dat binnen de bouwput archeologische waarden aanwezig konden zijn, diende een archeologisch onderzoek plaats te vinden. In eerste instantie is hiertoe in het voorjaar van 2013 door ArcheoPro een bureau- en verkennend booronderzoek uitgevoerd.¹ De resultaten van dit onderzoek wezen uit dat het plangebied zich in een zone bevindt waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor overblijfselen uit de Romeinse tijd tot en met de 19^e eeuw. Voor resten vóór de Romeinse tijd geldt een middelhoge verwachting. In het plangebied werden in het bijzonder restanten van de vestingwerken en van het 19^e-eeuwse spooreplacement met stationsgebouw verwacht. Het advies om nader onderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te laten voeren is overgenomen door de gemeente Maastricht (bevoegde overheid). In het selectiebesluit van de gemeente is bovendien opgenomen dat na afloop van het IVO-P een doorstart naar een opgraving gemaakt kon worden gemaakt om de snelheid van de werkzaamheden te waarborgen.²

Het IVO-P heeft plaatsgevonden van 17 tot en met 19 maart 2014. Tijdens dit onderzoek werden funderingen van station Wyck II aangetroffen en een zone met paalsporen en kuilen met aardewerk.³ Naar aanleiding van de resultaten is in overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid besloten om een doorstart naar een opgraving te maken in het centrale deel van het plangebied.⁴ Het betrof specifiek het gebied ter plaatse van het station tot een zone van 5 m zonder sporen bereikt zou worden. In het zuidelijk deel van het plangebied en ter plaatse van de meest noordelijke proefsleuf diende een archeologische begeleiding plaats te vinden. De opgraving en de archeologische begeleiding protocol opgraven hebben tussen 24 maart en 25 juni 2014 plaatsgevonden.

Opdrachtgever voor het archeologisch onderzoek is DIBEC B.V. met als contactpersoon René Theunissen. Namens de opdrachtgever is Hans Koopmanschap als archeologisch adviseur ingeschakeld. De gemeente Maastricht is de bevoegde overheid voor het archeologisch onderzoek, in de persoon van Anne Brakman (gemeentelijk archeoloog). Het veldteam van BAAC bv (*onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie*) bestond uit de volgende personen: Juliette de Winter (projectleider),

- 1 Paulussen & Orbons 2013.
- 2 Selectiebesluit d.d. 26 april 2013.
- 3 De Winter 2014a.
- 4 Selectiebesluit d.d. 26-03-2014.

Mirjam Brouwer (archeoloog), Dorien te Kieft (archeoloog), Mieke Tolboom (archeoloog), Marlies Veenstra (archeoloog) en Enith de Boer (fysisch geograaf). De graafmachines werden bestuurd door Ron en Lei van aannemersbedrijf Leenaerts Born. Jan Kuipers (student archeologie) heeft in het archief van de NS te Utrecht onderzoek naar kaartmateriaal van station Wyck II gedaan.

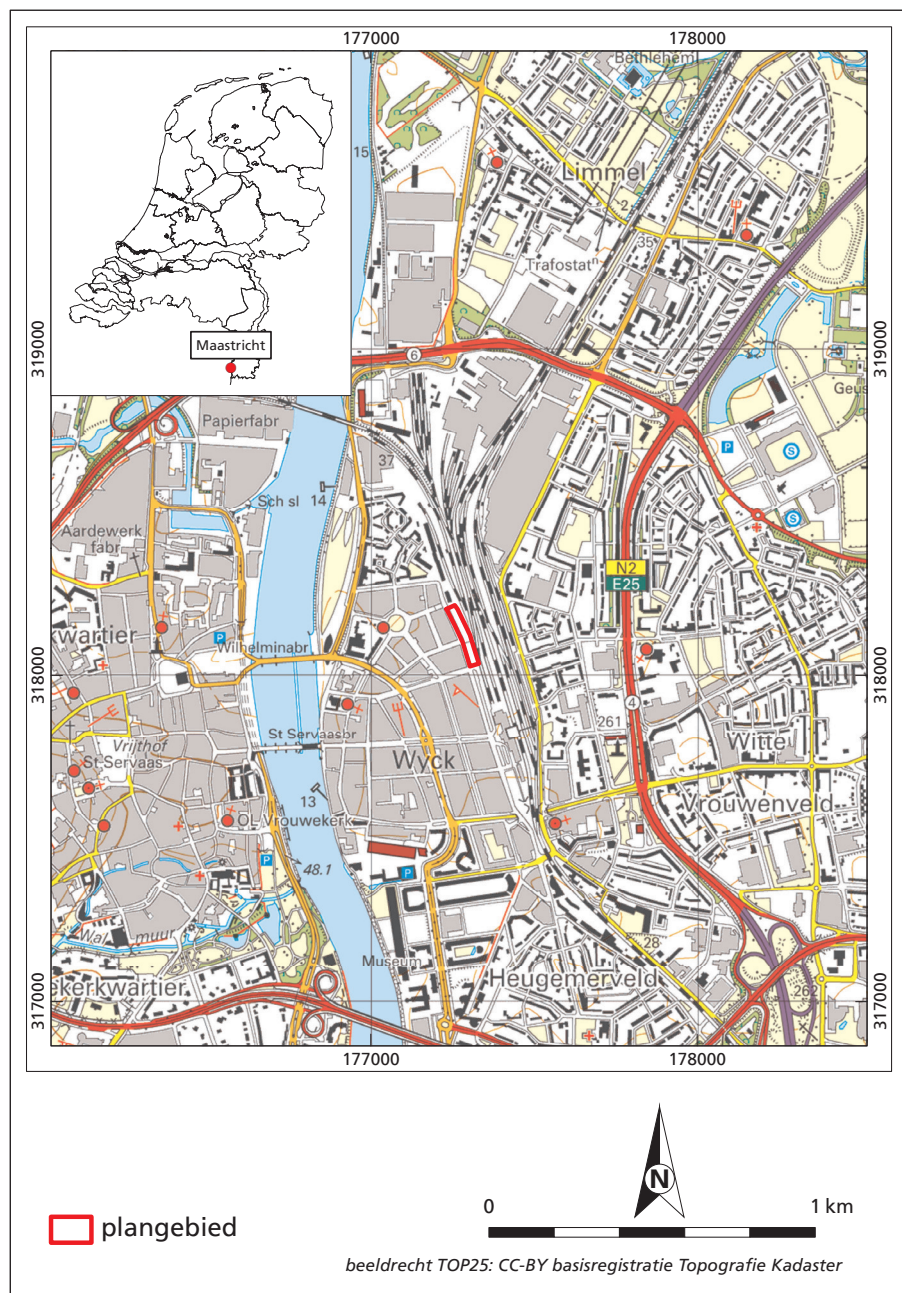
Afb. 1.1 Impressie van het onderzoeksterrein bij aanvang van de archeologische werkzaamheden; gezien naar het noorden.

Afb. 1.2 Impressie van het onderzoeksterrein na afloop van het IVO-P. Op de achtergrond is het huidige station zichtbaar; gezien naar het zuiden.

1.2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied ligt ter plaatse van de inmiddels gesloopte P&R (Parkeren & Reizen), locatie Parallelweg (afb. 1.3) en was tot begin 2014 in gebruik als parkeerplaats. Het terrein ligt direct ten westen van het spooreplacement, nabij station Maastricht. Het stationsplein grenst aan de zuidzijde van het plangebied, in het westen bevinden zich de percelen aan de Parallelweg met huisnummers 14 tot en met 42. In het noorden wordt het terrein begrensd door een perceel aan de Parallelweg 11. Het plangebied is 6000 m² groot, het onderzoeksgebied heeft een oppervlak van 4200 m².

Afb. 1.3 De ligging van het plangebied.

1.3 Administratieve gegevens

Locatiegegevens

Provincie	Limburg
Gemeente	Maastricht
Plaats	Maastricht
Toponiem	Parallelweg
RD-coördinaten (vier hoekpunten)	X1: 177.238, Y1: 318.201 X2: 177.259, Y2: 318.211 X3: 177.328, Y3: 318.038 X4: 177.305, Y4: 318.033
Kaartblad	69B
Oppervlakte plangebied	6000 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied	4200 m ²
Landgebruik	braakliggend

Projectgegevens

Projectnummer	A-13.0283
Type onderzoek	proefsleuvenonderzoek, archeologische begeleiding en opgraving
Onderzoeksmeldingsnummer	60793 / 2437390100
Opdrachtgever	DIBEC B.V. Contactpersoon: dhr. R.J. Theunissen
Adviseur namens opdrachtgever	dhr. H. Koopmanschap
Projectleider BAAC	mevr. J. de Winter
Bevoegde overheid	gemeente Maastricht contactpersoon: mevr. A. Brakman
Beheer en plaats van vondsten en documentatie	momenteel bevinden de vondsten en documentatie zich op het BAAC-kantoor in 's-Hertogenbosch; deze worden te zijner tijd overgedragen aan het gemeentelijk depot Maastricht
Datum veldwerk	17 maart – 25 juni 2014

Vindplaatsgegevens

Complextype	off-site stad: stationsgebouw en spooreplacement
Datering	Romeinse tijd nieuwe tijd C

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage omvat de uitwerking van het proefsleuvenonderzoek, de opgraving en de archeologische begeleiding protocol opgraven in plangebied Parallelweg te Maastricht. Alvorens over te gaan tot de opgravingsresultaten, zullen de landschappelijke, archeologische en historische achtergronden van het onderzoek en de onderzoeksvragen aan de orde komen. Deze paragrafen worden gevolgd door de bespreking van de werkwijze in het veld van zowel het proefsleuvenonderzoek als de opgraving en de archeologische begeleiding. Tevens wordt de uitwerking van deze drie onderzoeken toegelicht. In hoofdstuk 3 komt de bodemopbouw in het plangebied aan de orde en de relatie tussen de aangetroffen vindplaatsen en hun landschappelijke ligging.

Hoofdstuk 4 gaat in op de resultaten van het gehele onderzoek. De sporen en structuren die mogelijk een datering in de Romeinse tijd hebben en de greppels en de sporen van het station Wyck II zullen hier in aparte paragrafen uiteen gezet worden. In sub-paragrafen zullen de verschillende structuren behandeld worden. Het vondstmateriaal komt in hoofdstuk 5 aan de orde. Dit hoofdstuk bestaat uit paragrafen betreffende de keramiek, het glas, het metaal, het natuursteen, het dierlijk bot en de kunststof. Het geheel zal worden afgesloten met een synthese (hoofdstuk 6), waarin de onderzoeksresultaten nog eens in onderlinge samenhang besproken worden. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie. De onderzoeksvragen zullen in bijlage 2 worden beantwoord. In de bijlages achter in het rapport zijn verder een periodetabel (bijlage 1), een sporenlijst (bijlage 3, op CD), een allesporenkaart (bijlage 4, op CD) en vondstdeterminatielijsten (bijlage 5 t/m 10, op CD) opgenomen.

Afb. 1.4 Het veldteam tijdens de opgraving. Van links naar rechts Juliette de Winter, Dorien te Kieft, Marlies Veenstra en Mieke Tolboom.

2 Onderzoekskader

Het landschap was in het verleden in veel grotere mate van invloed op het bewoningspatroon van de mens dan tegenwoordig. Het vormde een belangrijke factor in de keuze voor de nederzettingslocatie. De ligging van voor dit onderzoek relevante archeologische vindplaatsen is dan ook in hoge mate gecorreleerd aan het landschap. Voorafgaand aan de beschrijving van de onderzoeksresultaten zelf, is het daarom belangrijk eerst in kaart te brengen hoe het landschap zich heeft ontwikkeld en welke locaties binnen dit landschap geschikt waren voor bewoning en dus potentiële vestigingsplaatsen waren. Vervolgens worden bekende archeologische gegevens beschreven voor zover ze relevant zijn voor het plangebied/onderzoeksgebied en voor de onderzoeksresultaten. Ook wordt gekeken wat op basis van historisch kaartmateriaal of andere historische gegevens bekend is over bewoning en landgebruik binnen het onderzoeksgebied.

Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk de landschappelijke (paragraaf 2.1), de archeologische (paragraaf 2.2) en de historische achtergronden (paragraaf 2.3) aan de orde. Deze kaders vormen de achtergronden waartegen de doelstellingen, de vraagstellingen en onderzoeksvragen die in het PvE zijn geformuleerd (paragraaf 2.4), worden behandeld en waartegen de resultaten van het onderzoek worden afgezet. In paragraaf 2.5 wordt de gehanteerde werkwijze voor zowel het veldwerk als de uitwerking beschreven.

2.1 Landschappelijke achtergrond (E.A.M. de Boer)

Het plangebied maakt deel uit van het terrassenlandschap van de Maas. In het Pleistoceen stroomde deze rivier al door het plangebied en werden zand en grind afgezet (Beegden Formatie). Door opheffing van het Ardennenmassief en het zuidoostelijke deel van Limburg sneed de Maas zich in het landschap in. Tijdens de koude perioden werd veel sediment aangevoerd en was de afvoer onregelmatig over het jaar verdeeld, waardoor de Maas een vlechtend patroon had en haar riviervlakte sterk ophoogde. In de warmere perioden nam de vegetatie toe, werd de afvoer regelmatig verdeeld (minder piekafvoeren) en nam de sedimentaanvoer af, waardoor de rivier zich in de oudere afzettingen insneed.

Door de combinatie van tektonische opheffing van het gebied met periodieke ophoging van de dalvlakte en insnijding in de dalvlakte door de Maas, ontstonden er in totaal 31 rivierterrassen in Zuid-Limburg. Het plangebied maakt deel uit van het min of meer noord-zuid georiënteerde Terras van

Geistingen, dat op circa 350 m ten westen van het plangebied wordt begrensd door de huidige rivierlakte van de Maas en op ruim 1700 m ten oosten door het oudere Terras van Mechelen aan de Maas. Het Terras van Mechelen aan de Maas is ontstaan op de overgang van het midden- naar het laat-Weichselien toen de Maas zich onder invloed van het mildere klimaat in haar eigen afzettingen ging insnijden en een lager gelegen rivierlakte vormde. In het Late Dryas kreeg de Maas weer een verwilderd karakter en vulde de dalvlakte (gedeeltelijk) op met grofkorrelig materiaal. De rivierlakte bestond uit een afwisseling van vlechtende geulen, zand- en grindbanken.

In het vroeg-Holoceen sneed de Maas zich onder invloed van de klimaatverbeteringen weer in. Door de insnijding ontstond een terrasrand tussen het nieuwgevormde Terras van Geistingen en de huidige rivierlakte van de Maas. Het terras kwam zodoende buiten het bereik van de Maas te liggen. De oude geulen van de Maas bleven deels voor de afwatering van lokale beken in gebruik. Alleen bij hoogwater drong het rivierwater via de oude geulen het terras binnen, waarbij rivierleem (de zogenaamde "Hochflutlehm" of oude rivierklei) werd afgezet. Deze geulen, zoals de Heugemse geul, werden later ook gebruikt als overlaatgeulen om het overstromingswater om Maastricht te leiden. Vanaf de late bronstijd, maar vooral vanaf de ijzertijd/Romeinse tijd, nam de erosie van de lössplateaus als gevolg van de ontbossing sterk toe, waardoor de rivierklei siltig werd (de zogenaamde jonge rivierklei). Deze afzettingen behoren tot het laagpakket van Oost-Maarland van de Formatie van Beegden. Als gevolg van het antropogene gebruik is de natuurlijke bodem in het plangebied afgedekt met een dik ophoogpakket.⁵

2.2 Archeologische achtergrond

Lange tijd is verondersteld dat mesolithische en neolithische vondsten niet op het laaggelegen Maasterras verwacht konden worden. Tijdens onderzoek bij Itteren is echter een nederzettingsterrein uit het neolithicum aangetroffen en onderzoek bij Kruisdonk in het kader van de A2-werkzaamheden heeft een mesolithische vindplaats aan het licht gebracht.⁶ Daarnaast is in Randwyck een vindplaats uit de Rössencultuur onderzocht. Deze vondsten tonen aan dat bewoning op het laaggelegen Maasterras in deze periode wel degelijk mogelijk was en zich concentreerde op grindeilanden die gevormd zijn toen de Maas een vlechtend riviersysteem was. Kennis van de nederzettingssystemen uit het neolithicum is echter nog zeer beperkt.

Binnen de gemeente Maastricht en aangrenzende gemeentes is een aanzienlijk aantal vindplaatsen uit periode late bronstijd/ijzertijd bekend. Het betreft hier echter hoofdzakelijk grafvelden en meldingen van vermoedelijke nederzettingsterreinen. Bij deze laatste meldingen gaat het voornamelijk om verspreide grondsporen en los vondstmateriaal. Goed gedocumenteerde nederzettingsterreinen, waarbij inzicht is verkregen in de structuur van de nederzetting zijn niet voorhanden. Onderzoek in het kader van de A2-werkzaamheden en gebiedsontwikkeling Limmel (waarbij huisplattegronden uit de (midden-)ijzertijd zijn aangetroffen) werpt hier meer licht op. Het onderzoek naar de Romeinse tijd heeft zich binnen de gemeente Maastricht

5 Paulussen & Orbons 2013;
Van de Glind 2014.

6 Hazen 2011.

lang uitsluitend gericht op de stad zelf. Het rurale achterland van de stad is archeologisch veel minder goed bekend. Uitzondering hierop vormen de voor de lössgebieden kenmerkende villaterreinen, waarbij dan weer moet worden opgemerkt dat de aandacht vaak alleen uitgegaan is naar het hoofdgebouw. Intensief onderzoek van het gehele villaterrein is nauwelijks voorgekomen. Het door ARCHOL en ADC uitgevoerde onderzoek in de Landgoederenzone heeft drie vindplaatsen met archeologische resten uit de Romeinse tijd opgeleverd (in de vorm van nederzettingssporen, *diverticulum*⁷ en graven). Reeds lang wordt vermoed dat de Romeinse heerbaan (Via Belgica) door dit gebied moet lopen en dit is ook door onderzoek ten behoeve van een waterleidingstracé bevestigd.⁸ Door de drassige landschappelijke omstandigheden is de Romeinse weg hier gefundeerd op palen. Recent onderzoek in het kader van de werkzaamheden voor de aanleg van een Park&Ride, behorend bij station Maastricht Noord, heeft eveneens de Romeinse weg gesneden; hier was echter geen aanwijzing voor een gefundeerd weglichaam.⁹ Door waarnemingen en meldingen van vondsten tijdens bouwwerkzaamheden (onder andere bij de aanleg van de spoorlijn) is bekend dat het Romeinse grafveld zich tussen de Sint-Martinuskerk in Wyck en de oude dorpskern van Limmel bevindt. Waarschijnlijk heeft dit grafveld zich echter verder naar het noorden uitgestrekt en het tracé van de Romeinse weg gevolgd.

In het verleden is in de nabijheid van het plangebied Romeins aardewerk aangetroffen waarvan het vermoeden bestaat dat het tot een grafinventaris behoorde. Dit graf lag mogelijk langs het tracé van de Romeinse weg richting Keulen. Het verloop van deze weg ter hoogte van de planlocatie is onbekend. Delen ervan zijn tijdens recente onderzoeken ten noordoosten van het plangebied langs de Meerssenerweg aangetroffen.¹⁰ Het ontbrekende deel tussen de Sint-Martinuskerk (waar de Romeinse weg onder de huidige Rechtstraat is aangetroffen) en de Meerssenerweg zal logischerwijs direct ten noorden van de planlocatie gelopen hebben.

Voor de vroege middeleeuwen gelden min of meer dezelfde kennislacunes als voor de Romeinse tijd. Veel aandacht is uitgegaan naar de vroegmiddeleeuwse stad Maastricht en naar grafvelden (o.a. Maastricht-Borgharen en Rothem). Het proefsleuvenonderzoek in het kader van de A2 heeft één vindplaats met sporen uit deze periode opgeleverd. In het verleden zijn nederzettingen uit deze periode aangetroffen aan de Lage Kanaaldijk, in het Boschstraatkwartier (met grafveld) en het Lanakerveld.

Net als voor de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen vormt de landelijke bewoning in de late middeleeuwen een kennislacune binnen de gemeente Maastricht.

Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart valt het plangebied binnen een zone van 'archeologische monumenten' (afb. 2.1).¹¹ Indien bodemingrepen plaatsvinden in een dergelijke zone, dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Op de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden) ligt het plangebied binnen een monument met een hoge archeologische waarde.¹² Dit monument betreft de oude stadskern van Maastricht (monumentnr. 16343). In ArchisII staan archeologische onderzoeken en waarnemingen geregistreerd. Binnen een straal van 1000 m rondom het plangebied is een groot aantal waarnemingen gedaan.¹³ Het gaat om archeologische overblijfselen uit

7 Een *diverticulum* is een secundaire weg in het Romeinse Rijk.

8 Geraeds & Schutte, 2010.

9 Hazen 2011.

10 Meurkens *et al* 2009; Geraeds & Schutte 2010; Hazen 2011.

11 Archeologische Beleidskaart.

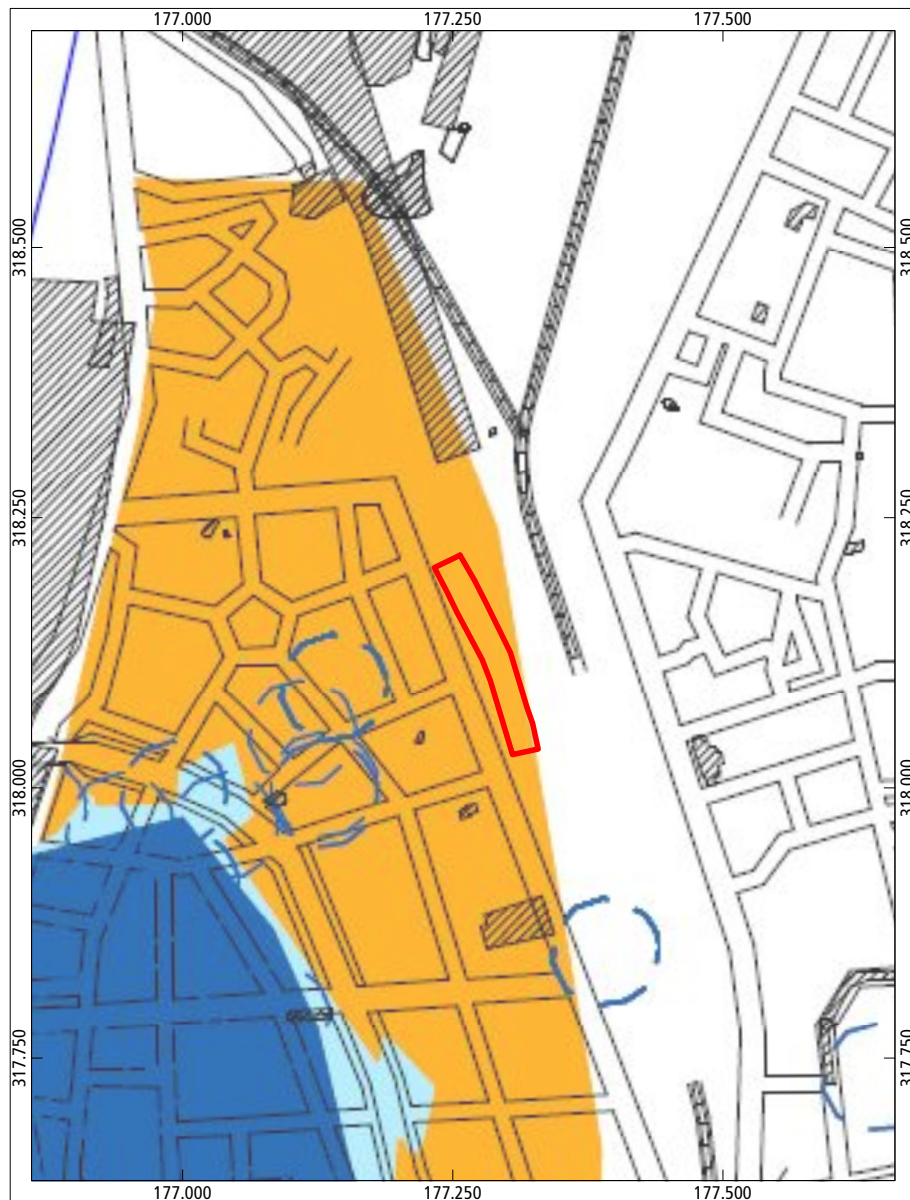
12 ArchisII.

13 ArchisII.

de periode vanaf het paleolithicum tot in de nieuwe tijd. De sporen en vondsten dateren met name in de Romeinse tijd, hoewel ook een groot aantal middeleeuwse sporen en vondsten aanwezig zijn. Op 500 m afstand van het plangebied zijn zes waarnemingen en zes onderzoeksmeldingen geregistreerd (afb. 2.2 en tabel 2.1). Tijdens niet-archeologische werkzaamheden aan het einde van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw zijn drie waarnemingen gedaan. In alle gevallen gaat het om vondstmateriaal uit een Romeins grafveld. De andere drie waarnemingen betreffen de archeologische overblijfselen die tijdens opgravingen in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw zijn aangetroffen. Hierbij zijn Romeinse graven, maar ook nederzettingssporen uit de late middeleeuwen en sporen van de vestingwerken blootgelegd. Een aantal van de onderzoeksmeldingen zijn voorafgaand aan het archeologisch onderzoek geregistreerd. Van deze onderzoeksmeldingen zijn (nog) geen resultaten in Archis opgenomen. Tijdens één booronderzoek zijn restanten van een kloostercomplex aangetroffen waarna het advies is gegeven om vervolgonderzoek uit te laten voeren. Vooralsnog is van een vervolgonderzoek geen melding gedaan.

Archisnummer	afstand tot plangebied	soort onderzoek	periode	soort
AMK 16343	plangebied valt binnen de oostelijke grens van het AMK-terrein	-	Romeins-nieuwe tijd	stad
W 23976	185 m ZW	opgraving	Romeinse tijd; late middeleeuwen	graf vestingwerken
W 36250	175 m W	opgraving	late middeleeuwen	nederzetting
W 36251	340 m ZW	opgraving	Romeinse tijd	grafveld
W 38084	295 m Z	niet archeologische graafwerkzaamheden	Romeinse tijd	grafveld
W 45241	140 m W	niet archeologische graafwerkzaamheden	Romeinse tijd	grafveld
W 45245	450 m ZW	niet archeologische graafwerkzaamheden	Romeinse tijd	nederzetting
OM 682	185 m ZW	niet archeologische graafwerkzaamheden	Romeinse tijd; late middeleeuwen	graf vestingwerken
OM 710	340 m ZW	niet archeologische graafwerkzaamheden	Romeins	grafveld
OM 712	175 m W	niet archeologische graafwerkzaamheden	late middeleeuwen	nederzetting
OM 2635	440 m ZW	niet archeologische graafwerkzaamheden	?	?
OM 40527	450 m ZZW	booronderzoek	middeleeuwen-nieuwe tijd	kloostercomplex
OM 45540	470 m ZO	booronderzoek	?	?

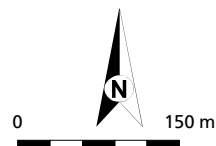
Tabel 2.1 Archismeldingen binnen een straal van 500 m rond het plangebied.

Maastricht, Parallelweg
Plangebied op archeologische beleidskaart gemeente Maastricht

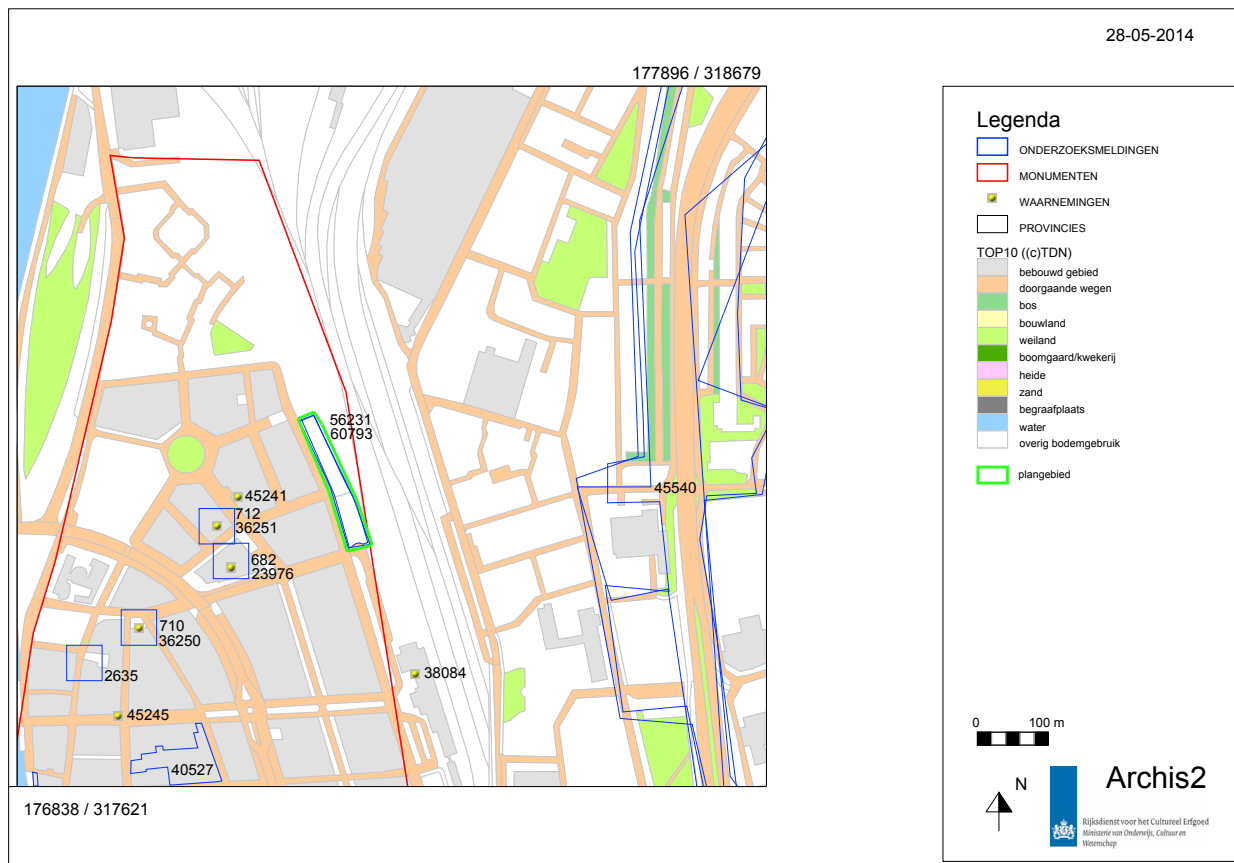
 plangebied

- **ZONE A HET GEBIED BINNEN DE EERSTE STADSMUUR**
Indien de ingreep binnen zone a ligt, geldt geen kwantitatieve ondergrond.
Binnen deze "zero tolerance zone" zijn alle ingrepen onderzoeksplchtig.
- **ZONE B HET GEBIED TUSSEN DE EERSTE EN DE TWEEDE STADSMUUR EN HET GEBIED BINNEN DE HISTORISCHE DORPSKERNEN**
Indien de ingreep binnen zone b ligt geldt een kwantitatieve ondergrens van 250 m².
Plangebieden groter of gelijk aan 250 m² waarbinnen bodemingrepen plaatsvinden zijn onderzoeksplchtig.
- **ZONE C HET GEBIED TUSSEN DE 2E STADSMUUR EN DE GRENS VAN DE GEMEENTE MAASTRICHT**
Indien de ingreep binnen zone c ligt geldt een kwantitatieve ondergrens van 2500 m².
Plangebieden groter of gelijk aan 2500 m² waarbinnen bodemingrepen plaatsvinden zijn onderzoeksplchtig.
- **ARCHEOLOGISCHE MONUMENTEN**
Binnen elke zone geldt een onderzoeksplchtig voor ingrepen binnen een straal van 50 mtr van een archeologische monument.
- **ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS MET 50 MTR BUFFER**
Binnen elke zone geldt een onderzoeksplchtig voor ingrepen binnen een straal van 50 mtr van een archeologische vindplaats of historisch reliet.
- **BODEMVERSTORINGEN**
Reeds ontgrond terrein zoals in de bodemAtlas Maastricht aangegeven.

A-13.0283© BAAC bv

Afb. 2.1 Uitsnede van de archeologische verwachtingskaart. Het plangebied is in rood weergegeven.

2.3 Historische achtergrond

2.3.1 Algemeen

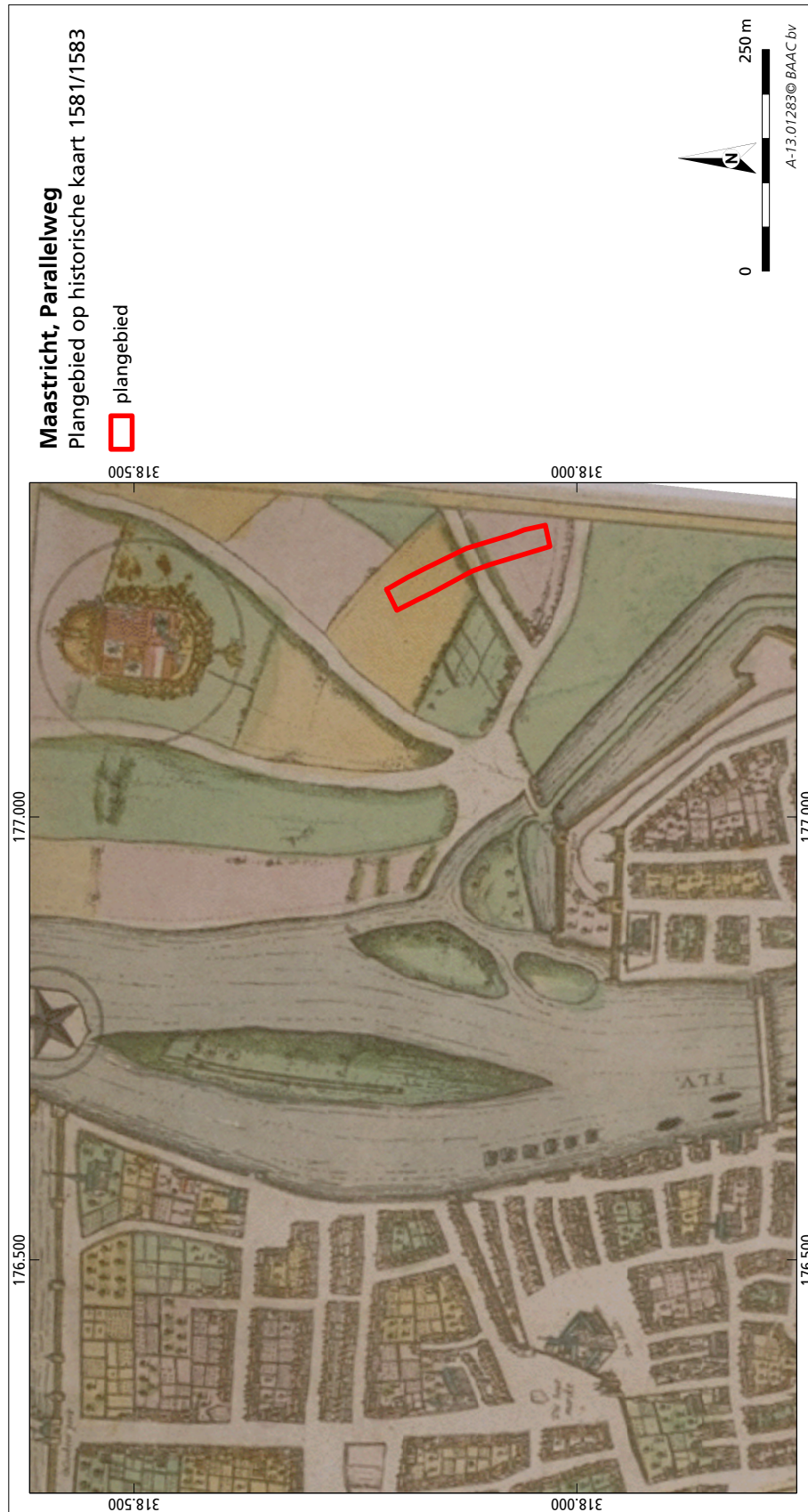
Op een historische kaart van Maastricht uit 1581/1583 is te zien dat het plangebied buiten de middeleeuwse stadskern en buiten de eerste ring van de vestingwerken ligt (afb. 2.3). Het plangebied bevond zich destijds binnen een zone van landbouwgronden. Vermoedelijk bevond zich ook een weg ter plaatse van het plangebied. Net ten zuidwesten van het terrein stonden enkele woningen langs de toenmalige weg.

De percelen liggen op korte afstand van de tweede ommuring van de vestingwerken zoals te zien is in afbeelding 2.3. Met de aanleg van deze ommuring werd reeds aan het einde van 13^e eeuw begonnen. Wyck, het deel van de stad waar het plangebied ligt, nam een belangrijke plaats in in de vestingwerken.¹⁴ Het beschermde de toegang tot de Maasbrug. De oudste vermelding van een verdedigingswerk in dit deel van de stad dateert uit 1248 en betreft een stenen toren. Rond 1320 nam de aanleg van de stadsommuring van dit stadsdeel een aanvang, die in de loop van de 15^e eeuw werd voltooid. Aan de landzijde werd de stadsmuur ook nog omgeven door een aarden wal. De ommuring werd hier al snel afgebroken, maar de wal bleef intact.

Afb. 2.2 Kaart met Archismeldingen in een straal van 500 m rondom het plangebied.

14 Morreau 1979, 324.

Afb. 2.3 Uitsnede van de historische kaart van Maastricht uit 1581/1583 van Braun en Hogenberg met in rood de globale ligging van het plangebied.

In de volgende eeuwen werd de wal bovendien nog verbeterd en versterkt. Hieronder valt ook het lunet Turenne dat in 1675 is aangelegd.¹⁵ Dit lunet heeft een vijfhoekige plattegrond en wordt omgeven door een droge gracht. Het is bekleed met muurwerk en staat op een voet van mergelblokken. Aan het begin van de 18^e eeuw is het versterkt met een aarden enveloppe (beschermingswal) die rond het midden van de 18^e eeuw vervangen werd door een bedekte weg met glacis.¹⁶ De vesting zelf werd in 1867 opgeheven en lunet Turenne werd in 1869 gesloopt.

De vestingwet uit 1814 stond binnen de eerste ring rond de vestingwerken slechts de bouw van houten woningen met daken van riet en stro zonder metselwerken of onbrandbare stoffen toe. In 1853 was de wet iets minder streng, maar nog steeds diende alleen gebouwd te worden met brandbare materialen. Op grond hiervan zouden zich binnen het (zuidelijk deel van het) plangebied nog restanten van deze vestingwerken kunnen bevinden.

Ook na de uitbreiding van de vestingwerken in de nieuwe tijd bleef het terrein grotendeels in gebruik als landbouwgrond. De kadastrale minuut van 1811-1830 laat zien dat ter hoogte van het plangebied het terrein in verschillende percelen is opgedeeld en dat die nog steeds als landbouwgronden gebruikt werden (zie ook afb. 4.3).

2.3.2 De stations van Maastricht

Wyck I

In 1845 werd de Aken-Maastrichtse spoorweg Maatschappij opgericht (AM). Voor de spoorlijn Aken-Maastricht werd in 1853 het eerste station van Maastricht gebouwd, Wyck I (afb. 2.4 en 2.5). Vanwege de nog steeds geldende vestingwet werd het station buiten de vestingwerken en daardoor buiten de gemeentegrens aangelegd, in de gemeente Meerssen. Het gebouw werd opgetrokken uit hout omdat het zich binnen het schootsveld bevond, een zone van 250-400 m buiten de vestingwerken. In geval van dreigende oorlog kon het snel afgebroken worden. Wyck I werd op circa 300-400 m ten noorden van het plangebied gebouwd.

Wyck II

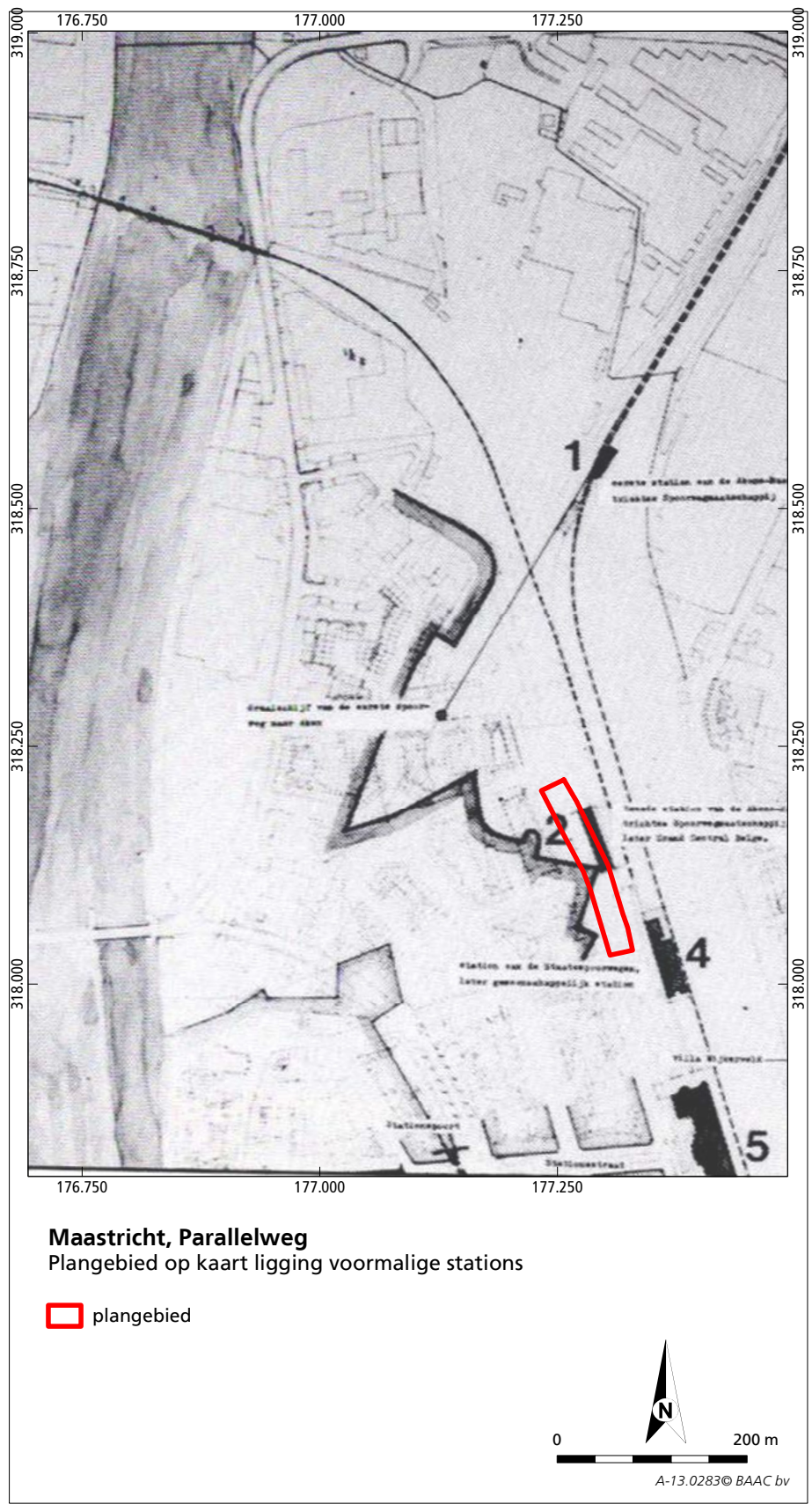
Omdat de spoorlijn verlengd zou worden richting Hasselt en mogelijk ook naar Luik was het nodig het spooreplacement uit te breiden. Uiteindelijk werd besloten direct ten noorden van stadsdeel Wyck een nieuw station aan te leggen dat het eerste station zou vervangen, Wyck II. In 1856 werd het eerste stationsgebouw (Wyck I) afgebroken en vervolgens 300-400 m zuidelijker weer in hout opgebouwd, naar verwachting voor een deel binnen de grenzen van het huidige plangebied (zie afb. 2.4).¹⁷ In overleg met de ministers van Buitenlandse Zaken en Oorlog werd bepaald dat het nieuwe station direct ten oosten van de vestingwerken en van Wyck werd gebouwd.

Het oude stationsgebouw werd op de nieuwe locatie met eenderde uitgebreid en zowel aan de noord- als aan de zuidzijde werd een woning aangebouwd voor respectievelijk de stationschef en de ingenieur werktuigbouwkundige. Hierdoor ontstond een langgerekt gebouw met aan weerszijden twee hoge eindgebouwen. Van station Wyck II bestaan geen gedetailleerde foto's. Hierdoor is het onbekend hoe het gebouw er uiteindelijk precies uitzag.

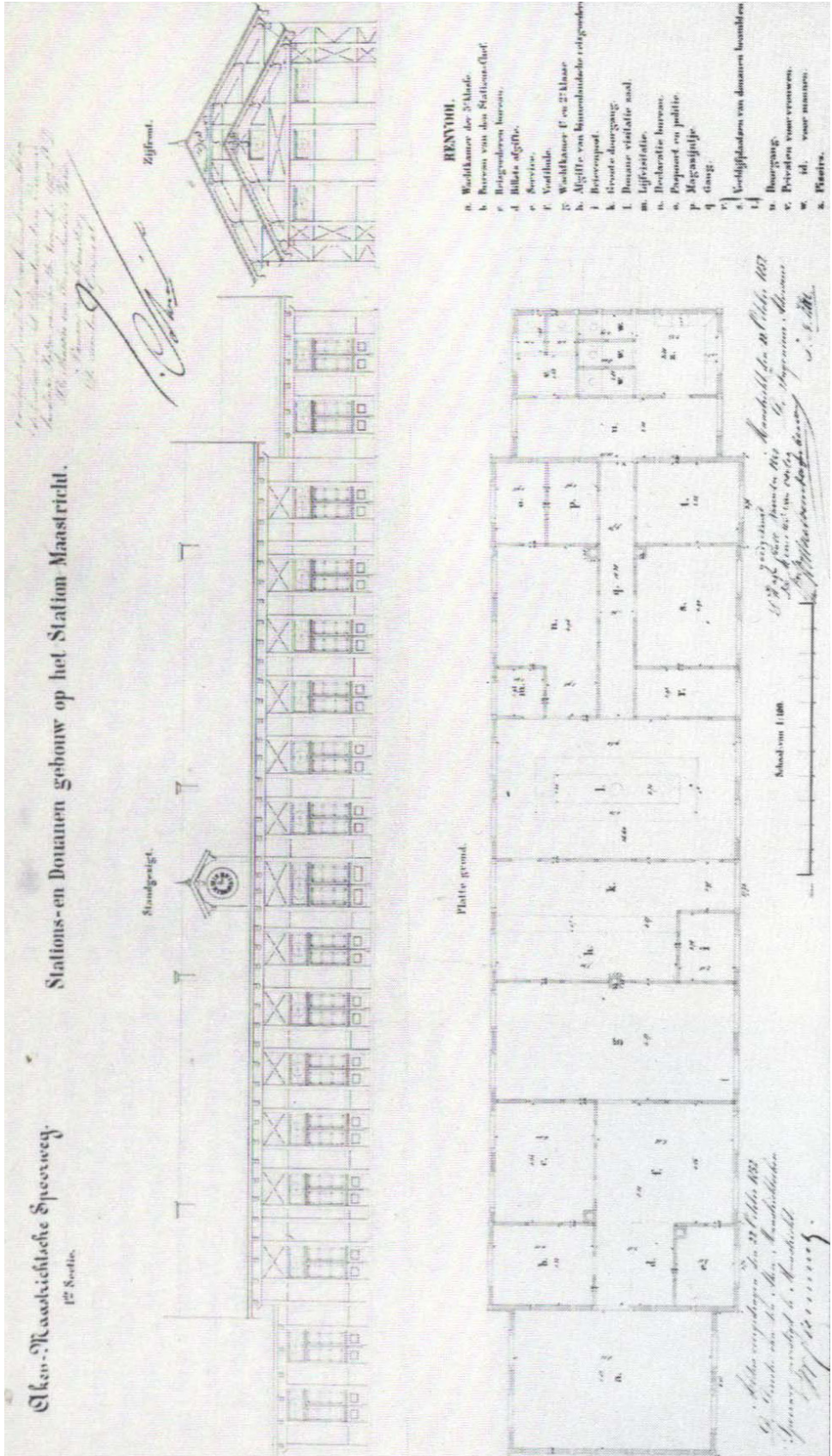
15 Morreau 1979, 276 en 280.

16 Doorlopende, door een aardlichaam gedekte weg rond de buitengracht van een vesting; glacis is een lauw aflopend talud, dat vanaf de wal of de gedekte weg met vuur kan worden bestreken.

17 Jenniskens 1985, 27-31.

Afb. 2.4 Plattegrond van Maastricht met daarop de ligging van de stations van Maastricht. 1: Wyck I, 2: Wyck II, 4: Staatsspoor, 5: huidig station.

Afb. 2.5 Ontwerptekening van station Wyck I. Bron: Utrechts Archief.

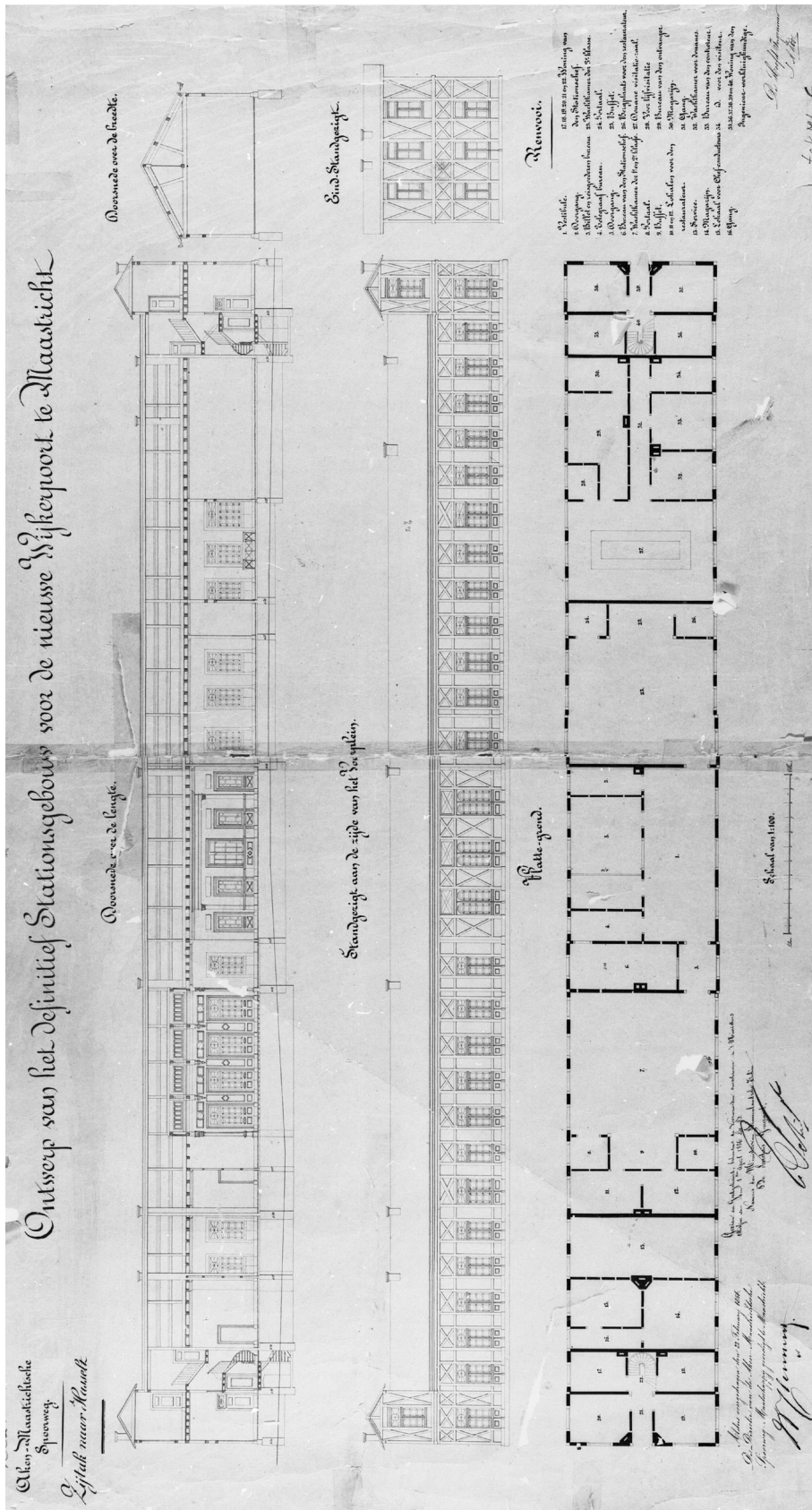
Wel staat het station afgebeeld op een overzichtsfoto uit 1880 met diverse andere stationsgebouwen (afb. 2.6). In het Utrechts Archief zijn een ontwerp-tekening uit 1856 en een plattegrond uit 1873 van Wyck II bewaard gebleven (afb. 2.7). Hierop staat ook de functie van de diverse ruimten beschreven. De plattegrond wijkt slechts in detail af van het ontwerp. Op basis van deze tekeningen kan een indruk verkregen worden van het pand. Het gebouw heeft een langgerekt plattegrond en meet 85 bij 10 m. Aan de stationspleinzijde (de westzijde van het gebouw) en de perronzijde bevindt zich een groot aantal ramen. Het gebouw lijkt enkel vanaf de perronzijde toegankelijk te zijn. Min of meer in het midden van het gebouw bevindt zich de centrale hal waar de treinkaarten gekocht kunnen worden. Ook bevindt zich hier een ruimte voor de telegraaf en voor de stationschef. Links van de centrale hal is de wachruimte voor de 1^e en 2^e klasse met een restauratie en overige ruimten voor service, een magazijn en een lokaal voor de chef conducteur. Links van de centrale hal is de wachruimte voor de 3^e klasse met daarbij een wat bescheidenere restauratie en diverse ruimten voor de douane en (lijf)visitatie. Er is geen bovenverdieping of zolderruimte aanwezig. De centrale hal en de ruimten voor de douane en visitatie zijn minder diep gefundeerd dan de overige delen van het stationsgebouw.

Afb. 2.6 Opname van de stationsgebouwen uit 1880; gezien naar het noordwesten. 1: Staatsspoorstation, 2: Wyck II, 3: rijtuigloods van het Staatsspoor, 4: goederenloods van het Staatsspoor, 5: bijgebouw locomotievenloods van het Staatsspoor, 6: goederenloods van AM, 7: Meerssenerweg.

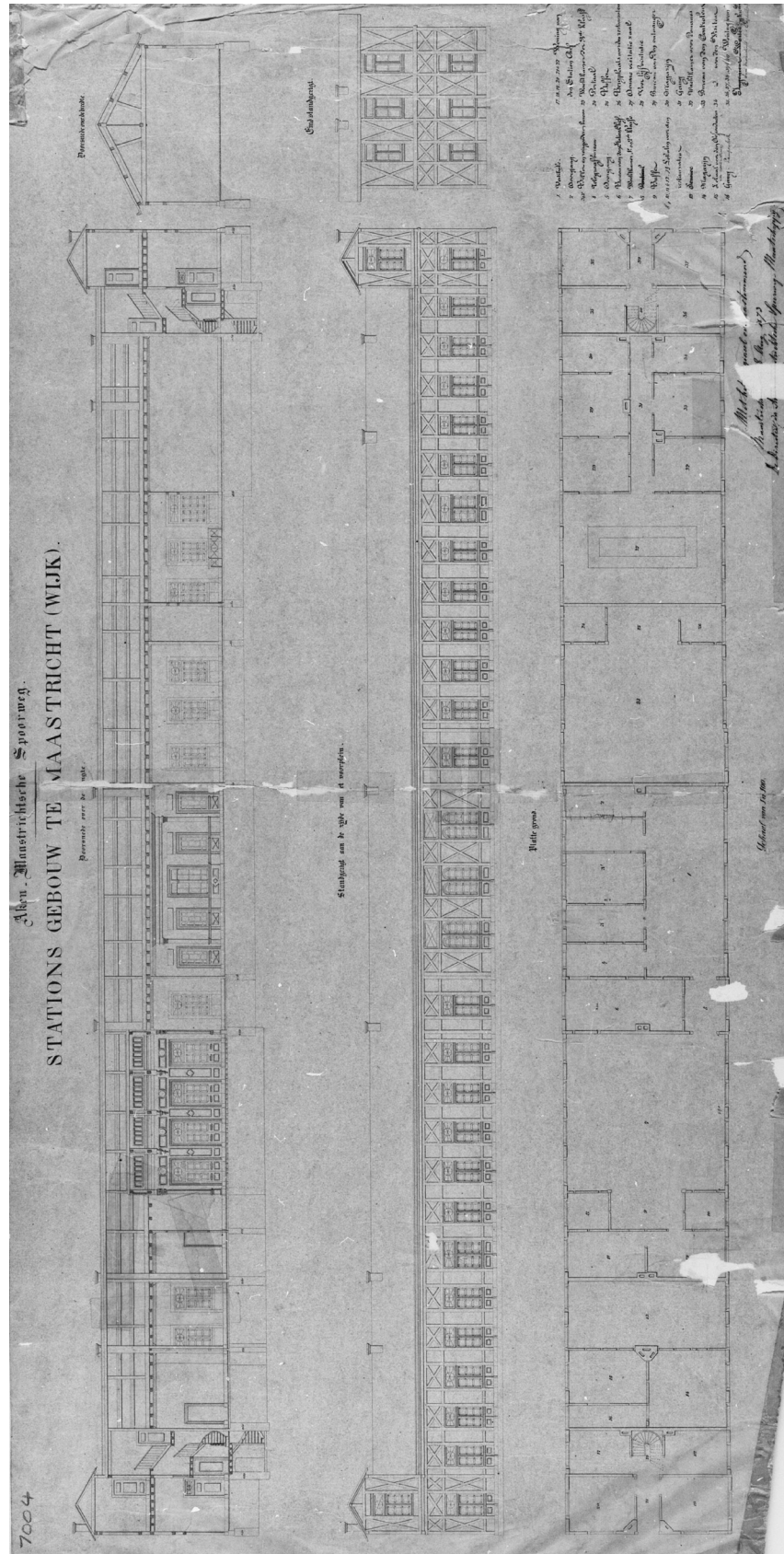
De woningen van de stationschef en de werktuigbouwkundige (in 1873 aangeduid als ingenieur der exploitatie) zijn herkenbaar als torens aan de beide uiteinden van het stationsgebouw. De woningen zijn voorzien van een kelder die middels een spiltrap vanuit de hal toegankelijk is. Op de 1e verdieping zullen slaapvertrekken zijn geweest. De functies van de ruimten binnen de privéwoningen staan niet nader gespecificeerd.

Op het dak van het stationsgebouw zijn schoorstenen zichtbaar, waaruit blijkt dat verschillende ruimten (bureaus, kantoorruimten) verwarmd konden worden

A

Afb. 2.7 Tekeningen van station Wyck II. a: een ontwerp uit 1856; b: een plattegrond uit 1873.

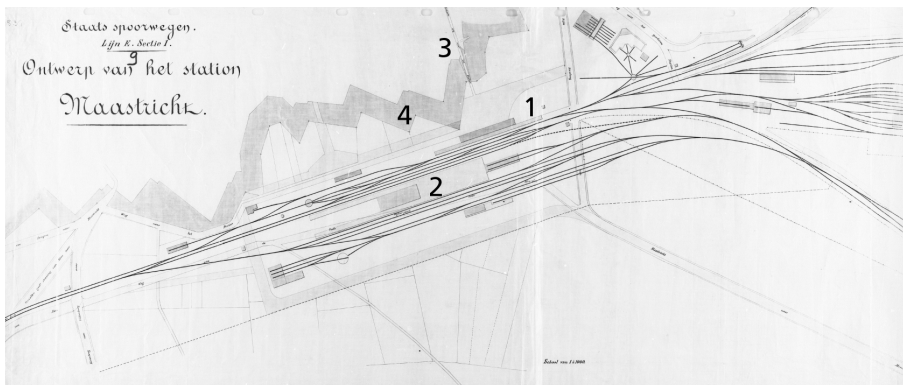

met een haard. De ligging van de haarden en de bijbehorende rookkanalen zijn te herkennen als driehoekige of rechthoekige constructies in de hoek van de betreffende ruimte of langs de lange zijde.

De plattegrond uit 1873 wijkt niet veel af van de ontwerp-tekening uit 1856. Enkel een paar ruimten voor de douane en de visiteur en de ruimte voor kaartverkoop zijn anders ingedeeld.

Het bij station Wyck II behorende stationsplein werd in het zuiden afgesloten door het lunet Turenne. Vanaf de rijksweg naar Meerssen werd een aftakking richting stationsplein gemaakt: het begin van de Parallelweg. De toegangsweg van de stad naar het station liep in een boog om de vestingwerken heen richting de Maas. Uiteindelijk werd in 1865 een doorgang in de vestingwerken gemaakt zodat de weg tussen stad en station aanzienlijk verkort werd. Op afbeelding 2.8 is duidelijk te zien dat het station dicht tegen de vestingwerken aanlag. Ook is hierop de doorgang door de wallen opgetekend. Deze tekening betreft een ontwerp uit 1864 voor het nieuwe Staatsspoorstation.

Het reizigersstation Wyck II bleef tot 1884 in gebruik als station. Daarna was het nog 30 jaar als woning- en kantoor in gebruik.

Afb. 2.8 Ontwerptekening uit 1864 voor het nieuwe Staatsspoorstation. 1: Wyck II, 2: Staatsspoorstation, 3: doorgang door vestingwerken, 4: vestingwerken.

Staatsspoorstation

In 1861 werd het spoornet uitgebreid met een verbinding tussen Maastricht en Luik (LM). Hiervoor werd gebruik gemaakt van het bestaande station Wyck II. Pas in 1865 werd Maastricht verbonden met de rest van Nederland middels een spoorlijn tussen Maastricht en Venlo, de zogenaamde Staatslijn E. Voor deze lijn bouwde Staatsspoor een nieuw station, het Staatsspoorstation (afb. 2.9). Het station bevond zich ter hoogte van de Sint Maartenslaan, tussen de lijn Maastricht-Luik en de lijn Maastricht-Venlo.

Tot 1884 waren drie spoorwegmaatschappijen actief die gebruik maakten van zowel station Wyck II als het Staatsspoorstation. Na 1884 werd het Staatsspoorstation uitgebreid zodat alle treindiensten in dit station ondergebracht konden worden. Vanaf 1898 kwamen alle spoorwegmaatschappijen onder beheer van de Nederlandse Staat en werden onderdeel van het Staatsspoor.

Afb. 2.9 Opname van het Staatsspoorstation uit 1905; gezien naar het noordwesten.

Huidig station Maastricht

Het toenemende treinverkeer leidde in 1913 tot de bouw van het huidige station van Maastricht (afb. 2.10). Dit gebouw werd in 1916 opgeleverd. Het gebouw heeft een sterk overheersende lengteas en is opgebouwd uit geschakelde volumes. Het hoofdgebouw heeft, evenals de markante toren ten zuiden van het hoofdgebouw, een trapgevel. Het station is opgebouwd uit rode baksteen en staat op een granieten plint. In de loop der jaren zijn verschillende kenmerken van het station, zoals de betonnen perronoverkappingen en seinhuizen, gesloopt ofwel vernietigd. In 1984 werd het station verbouwd en in 2005 werd de zuidelijke vleugel afgebroken waar vervolgens een nieuwe aanbouw verscheen.

Afb. 2.10 Opname uit 1928 van het huidige station; gezien naar het zuidoosten.

2.4 Onderzoeksvragen

Het doel van het IVO-P is het vaststellen van de fysieke en inhoudelijke kwaliteit van de locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Indien sporen van archeologische waarde worden aangetroffen, dient het IVO-P omgezet te worden in een opgraving om te voorkomen dat deze waarden verloren gaan. In overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid zullen de benodigde aanpassingen aan het Programma van Eisen (PvE) doorgevoerd worden zodat geen vertraging in de werkzaamheden optreedt. Om tot bovenstaand doel te komen, dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:¹⁸

Gezien de aard en de omvang van de onderzoeken zullen niet alle onderzoeksvragen volledig beantwoord kunnen worden.

- 1 *Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische lagen, vondsten, sporen en structuren, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch en wat is de onderlinge samenhang?*
- 2 *Zijn er en zo ja welke, structuren op de vindplaats aanwezig (huizen, bijgebouwen, greppels, waterputten, wegen)?*
- 3 *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig?*
- 4 *Welke is de relatie tussen de aangetroffen archeologie en de directe landschappelijke omgeving?*
- 5 *Wat is de conserveringstoestand van de aangetroffen archeologie?*
- 6 *Zijn er in het terrein organische afzettingen aanwezig die mogelijk monsters voor C14 en paleo-ecologisch onderzoek opleveren en zo ja, wat is de op grond van hetgeen thans bekend is van de landschapsgenese de verwachte ouderdom?*
- 7 *Om welke complextypen gaat het hier? Wat voor een type sites en off-site patronen kunnen worden onderscheiden en hoe laten deze zich ruimtelijk begrenzen?*
- 8 *Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, houtwallen, etc?*
- 9 *Kunnen eventuele vuursteenconcentraties aan sporen gekoppeld worden?*
- 10 *Wat is de herkomst van het aangetroffen vuursteen?*
- 11 *Indien verbrand vuursteen aangetroffen wordt, welke uitspraken met betrekking tot (tijdelijke) nederzetting kunnen hieruit afgeleid worden?*
- 12 *Zijn er landschappelijke aanwijzingen voor de locatiekeuze van nederzettingen uit de Late Bronstijd/IJzertijd?*
- 13 *Indien de Romeinse weg aangesneden wordt, hoe is deze dan opgebouwd? Zijn er verschillende fasen in te onderscheiden?*
- 14 *Op welke wijze heeft men bij de aanleg van de weg eventuele waterstaatkundige problemen weten op te lossen (afwateringsgreppels, fundering?)?*
- 15 *In het verleden gedane vondsten van Romeinse graven ten oosten van de Romeinse nederzetting in Maastricht bestaan uit crematiegraven; zijn er aanwijzingen voor inhumatiegraven binnen de planlocatie? Zijn er aanwijzingen voor een ustrina (brandstapel)?*

18 Brakman 2014, 9-12; Brakman 2013, 9-12.

- 16 *Welke grafvormen (askist, crematie ter plekke (bustumgraf), ed) zijn vastgesteld? Op basis waarvan kon hierin onderscheid worden gemaakt? Zijn er aanwijzingen voor een randstructuur in de vorm van een greppel bij de graven?*
- 17 *Wanneer crematieresten aangetroffen worden, zal indien mogelijk leeftijd(schatting), geslacht, lichaamslengte, pathologieën en een minimum aantal individuen bepaald worden. Welke pathologieën zijn waargenomen (indien mogelijk, zowel bij crematieresten als inhumatie)? Wat zeggen deze over de levensomstandigheden en het voorkomen van ziekten?*
- 18 *Welke voorwerpen zijn als urn gebruikt? Zijn de crematieresten in anatomisch verband in de urn geplaatst?*
- 19 *Welke omvang kennen de grafkuilen, inclusief crematielinhumatie en bijgiften?*
- 20 *Uit welke materiaalcategorieën bestaan eventuele bijgiften? Kan vastgesteld worden of deze, in het geval van crematie, voor of na de crematie aan het graf zijn toegevoegd? Waaruit blijkt dit? Wat zegt dit over het begrafenisritueel?*
- 21 *Op welke afstand tot de Romeinse weg liggen deze graven? Waar liggen de graven ten opzichte van de weg (tussen greppel en weg, tegen de greppel aan of buiten de greppels)?*
- 22 *Indien in de puinlaag of daaronder resten van de vestingwerken worden aangetroffen, welke vorm hebben deze dan (aardelichaam, gracht, muurwerk)? Wat is de exacte ligging hiervan?*
- 23 *Indien sporen van een of meerdere stationsgebouwen worden aangetroffen, komen de funderingssporen overeen met wat op de voorhanden zijnde bouwtekeningen wordt aangegeven? Komt de ligging overeen met de historische kaarten?*
- 24 *Hoe was het voormalig spoorwegemplacement ingericht?*
- 25 *Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Bovenstaande zijn de primair te beantwoorden vragen. Indien het waarderende onderzoek/ de definitieve opgraving informatie daartoe oplevert, dient getracht te worden antwoorden te geven op onderstaande uit het WOK verkregen onderzoeksvragen:

- 26 *Wat is de ouderdom van het Geistingenterras en de verschillende landschappelijke elementen daarbinnen?*
- 27 *Wat is de relatie tussen bewoning en de geulsystemen in de dalvlakte (Laagterras) van de Maas?*
- 28 *Waar lagen in het plangebied grindruggen en andere hoger gelegen natuurlijke plekken die geschikt waren voor bewoning?*
- 29 *Welke aanwijzingen kunnen worden gevonden voor overstromingen (vergelijk bodemkundige en historische gegevens)?*

- 30 *Welke relaties zijn er tussen de aangetroffen bodemtypen en prehistorische bewoning?*
- 31 *Kan de fasering in de oude rivierklei afzettingen op het Geistingenterras zoals beschreven in het ARCHOL-onderzoek nader gedetailleerd worden? Zo ja, hoe en wat betekent dit in termen van milieu en genese in relatie tot continuïteit?*
- 32 *Zijn er aanwijzingen voor begraven bodemhorizonten op de terrassen, maar met name op het Geistingenterras? Zo ja, welke en wat betekent dit in termen van milieu en genese in relatie tot continuïteit?*
- 33 *Wat is de invloed van bodemvormingsprocessen op de herkenbaarheid van archeologische sporen?*
- 34 *Zijn er aanwijzingen voor wachtposten of andere bijzondere constructies, alsmede graven langs de wegen? Zo ja, welke? Kunnen de graven toegewezen worden aan bepaalde zones die bij bepaalde nederzettingvormen horen? Is er een chronologische ontwikkeling in het begravingpatroon herkenbaar?*
- 35 *Welke is de diachrone ontwikkeling van de Romeinse tijd naar de Vroege Middeleeuwen? Wat zijn de aanwijzingen voor functionele continuïteiten en discontinuïteit?*
- 36 *Welke aanwijzingen zijn er voor bewoning dan wel landgebruik in de Vroege middeleeuwen?*
- 37 *Is er, en zo ja welke, een ruimtelijke relatie tussen bewoning, begravingen en akkerarealen in de Vroege (en Volle) Middeleeuwen?*
- 38 *Welke zijn de archeobotanische aanwijzingen voor de continuering van landgebruik en gewassen in de periode tussen de Laat-Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen?*

2.5 Werkwijze

2.5.1 Veldwerk

Het plangebied is 6.000 m² groot en het onderzoeksgebied 4.200 m². Middels dertien werkputten is het onderzoeksgebied archeologisch onderzocht (afb. 2.11; tabel 2.2). De totale oppervlakte van deze putten bedraagt 3.769 m². Ruim 400 m² kon niet onderzocht worden, in het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied. Op de locatie tussen de werkputten 1/5/6 en 7 waren de graafwerkzaamheden al te ver gevorderd om deze nog archeologisch te kunnen begeleiden.

Het meest noordelijk gelegen deel van het plangebied wordt ontgraven tot boven het archeologisch niveau waardoor eventueel aanwezige archeologische resten beschermd en *in situ* blijven liggen. Hier heeft dan ook geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Alleen ter plaatse van de inrit tot de parkeergarage is dieper gegraven. Deze ontgraving heeft dan ook onder archeologische begeleiding plaatsgevonden.

In eerste instantie zijn verspreid over het plangebied drie proefsleuven (werkput 1, 2 en 3) en een kleine werkput (werkput 4) aangelegd en gedocumenteerd. Gelijktijdig met het archeologisch onderzoek vonden ook al werkzaamheden plaats ten behoeve van de bouw van de parkeergarage. Omdat in het

plangebied een vervuilde spot aanwezig was, moest de gehele bovengrond apart afgegraven en afgevoerd worden. Bij deze graafwerkzaamheden werd ter plaatse van werkput 4 een gat gegraven om de vervuiling te verwijderen, waarbij op geringe diepte een waterput en muurwerk werd blootgelegd. Deze zijn vervolgens gedocumenteerd.

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek gaven aanleiding tot nader onderzoek ter hoogte van werkput 3. In deze sleuf waren muurresten van stationsgebouw Wyck II aanwezig. Omdat zowel ten zuiden als ten noorden van deze sleuf sporen van het emplacement werden aangetroffen en ter hoogte van werkput 2 een zone met paalsporen uit onbekende periode, diende ook hier vervolgonderzoek plaats te vinden, maar in minder intensieve mate. Tijdens een overleg op locatie met BAAC bv, de opdrachtgever en de bevoegde overheid heeft BAAC bv kort verslag van deze resultaten gedaan en een voorlopig advies geformuleerd. De bevoegde overheid heeft dit advies vervolgens overgenomen en omgezet in een selectiebesluit.¹⁹ Hieruit volgde dat ter hoogte van en ten noorden en westen van werkput 3 een opgraving diende te worden uitgevoerd totdat een zone zonder sporen over een afstand van 5 m werd bereikt. Ter hoogte van werkput 1 en 2 en vanaf de spoorloze zones diende een archeologische begeleiding plaats te vinden.

Vrijwel aansluitend op het IVO-P heeft in maart en april 2014 een archeologische begeleiding en een opgraving plaats gevonden. Hiertoe is werkput 3 uitgebreid tot een grote opgravingsput, werkput 4 is verder archeologisch onderzocht en de werkputten 5 tot en met 10 zijn archeologisch begeleid. De oostelijke werkputten konden niet tot aan de oostgrens van het plangebied worden ontgraven vanwege de buffer die zich tussen de bouwput en het spoor moest bevinden. Tijdens deze werkzaamheden is dagelijks contact geweest tussen de archeologisch adviseur en de projectleider over de voortgang van het project. De werkputten 11, 12 en 13 zijn op een later moment, in juni 2014, aangelegd.

Tabel 2.2 Werkputten per soort onderzoek, oppervlakten en gedocumenteerde profielen.

werkput	soort onderzoek	oppervlakte in m ²	profiel
1	proefsleuven	220	P101-105
2	proefsleuven	194	P201-205
3	proefsleuven en opgraving	170 485	P301-303
4	proefsleuven en opgraving	10	-
5	begeleiding	348	-
6	begeleiding	953	-
7	begeleiding	499	-
8	begeleiding	142	-
9	begeleiding	379	-
10	begeleiding	300	P1001
11	begeleiding	18	-
12	begeleiding	26	-
13	begeleiding	25	-
Totaal		3769	

¹⁹ Selectiebesluit d.d. 26 maart 2014.

Afb. 2.11 Puttenplan met daarop de werkputten en de gedocumenteerde profielen.

Afb. 2.12 Impressie van de werkzaamheden tijdens het archeologisch onderzoek ter hoogte van station Wyck II. Op de achtergrond is het huidige station zichtbaar; gezien naar het zuiden.

Afb. 2.13 De vloer en het muurwerk van een kelder van station Wyck II worden opgeschoond tijdens het archeologisch onderzoek; gezien naar het zuidoosten.

Tijdens het gehele archeologische onderzoek is met een machine met gladde bak laagsgewijs verdiept tot op het niveau van de natuurlijke ondergrond (C-horizont). Dit niveau is met de hand bijgeschaafd. De vlakken zijn gedocumenteerd middels fotografie en digitaal getekend met behulp van een gps (IVO-P) en een RTS (begeleiding). Werkput 3 (opgraving) is vanwege het muurwerk analoog getekend op schaal 1:20. Van het vlak en het maaiveld zijn NAP-hoogtes genomen. Van de werkputten 1, 2, 3 en 10 zijn profielen gedocumenteerd middels fotografie en tekening op schaal 1:20. De lagen zijn nagezocht op vondstmateriaal. Alle sporen zijn voor zover mogelijk gecoupeerd, gefotografeerd, getekend op schaal 1:20 en beschreven. Van het aangetroffen muurwerk zijn foto's genomen waaronder verschillende detailopnamen. Van de bakstenen zijn de formaten genoteerd evenals de 5-lagenmaten. Ook zijn formaten van de mergelblokken genomen. Het vlak en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht op de aanwezigheid van metaal. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten verzameld. Indien mogelijk zijn deze aan lagen en sporen toegewezen, als dit niet mogelijk was zijn de vondsten per vak van 4 x 5 m (IVO-P) en 5 x 5 m (opgraving) verzameld. Er zijn bij gebrek aan kansrijke sporen geen monsters genomen.

Ten behoeve van de voortgang van de werkzaamheden voor de parkeerkelder zijn de funderingen van het stationsgebouw en van alle andere structuren direct na documentatie opgeruimd. De archeologische resten konden daarom niet in één totaaloverzicht in beeld worden gebracht. Nadat de funderingen zijn opgeruimd is het vrijgekomen vlak gecontroleerd op eventuele sporen.

Het veldwerk is uitgevoerd conform KNA 3.3. De opgravingsdocumentatie bevindt zich momenteel bij de BAAC-vestiging te 's-Hertogenbosch. Te zijner tijd zal dit worden overgedragen aan het gemeentelijk depot van Maastricht.

2.5.2 Uitwerking

De uitwerking van het project heeft plaatsgevonden tussen april 2014 en juni 2016. Na het veldwerk is gestart met de uitwerking van de sporen die tijdens het archeologisch onderzoek zijn aangetroffen. Hiertoe zijn de veldtekeningen verwerkt tot kaarten en op basis hiervan zijn de sporen geanalyseerd. In het Utrechts Archief is onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van de bouwtekeningen van de stations van Maastricht. Voor het schrijven van paragraaf 2.3.2 betreffende de stations van Maastricht is gebruik gemaakt van deze tekeningen.

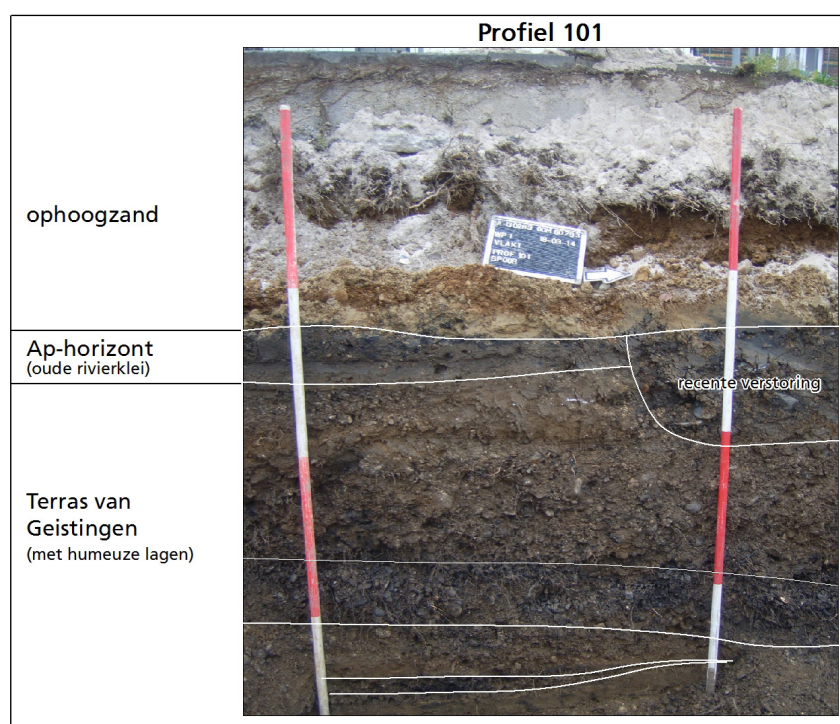
De vondsten zijn gewassen, gedroogd, gedetermineerd en gedateerd. Alle vondsten zijn door specialisten gedetermineerd tot op het niveau waarop de onderzoeksvragen beantwoord konden worden. De keramiek uit de Romeinse tijd is bekeken door Peter Weterings en het keramiek uit de nieuwe tijd door Tim Hoogendijk. Mieke Tolboom heeft het glas onderzocht en beschreven. Het metaal is gedetermineerd door Michel Hendriksen. Natuursteen is onderzocht door Leo Tebbens. Door Alfred ter Wal is het dierlijk bot bekeken. Jos van der Weerden heeft de voorwerpen van kunststof bestudeerd. Alle specialisten zijn werkzaam bij BAAC bv.

Direct na het veldwerk is een evaluatieverslag geschreven met de eerste resultaten van het onderzoek. Hierin is ook een voorstel tot uitwerking gedaan. De uiteindelijke resultaten staan in onderstaande paragrafen beschreven.

3 Bodemopbouw in het plangebied

(E.A.M. de Boer)

Op basis van de aangetroffen bodemprofielen blijkt dat de top van het Terras van Geistingen zich op een diepte bevindt, die varieert van 46,1 m +NAP tot 45,1 m +NAP. Deze afzettingen bestaan uit een afwisseling van overwegend grove sedimenten, die varieerde van zwak zandig grind tot matig grof zand met grind. In de grindige afzettingen (grindbanken) zijn plaatselijk (zie afb. 3.1) diverse humeuze lagen aangetroffen, die wijzen op stilstand in sedimentatie.

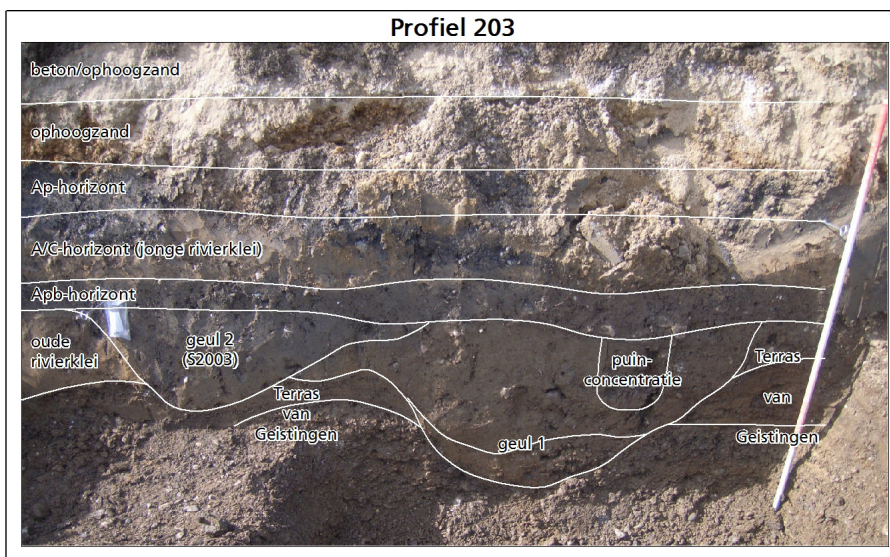

Afb. 3.1 Geologische opbouw ter hoogte van profiel 101; gezien naar het zuidwesten.

- 20 Door de smalle, langgerekte vorm van het plangebied en de verspringing van de sleuven, is het niet geheel duidelijk wat de oriëntatie van de aangetroffen geulen en grindbanken is. Het lijkt erop dat de aanwezige structuren een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie hebben.
- 21 In het vlak is één geul of greppel waargenomen met verschillende vullingen.

Door de insnijding van de Maas in de huidige riviervlakte vonden alleen bij hoog water overstromingen plaats en werd het rivierterras (deels) afgedekt met een pakket zwak zandige leem. Aan de basis van dit leempakket komen zandige en/of grindige lagen voor. Dit wijst op het geleidelijk verlaten van het rivierterras door de Maas met periodieke reactivatie van de aanwezige geulen. De dikte van het leempakket varieert, als gevolg van de afwisseling van grindbanken en geulen in de ondergrond, sterk. In het zuidelijke deel van het plangebied²⁰, waar zich grindbanken bevinden, ontbreken deze lemige afzettingen, terwijl in het noordelijke deel sprake is van een circa 40 cm dikke laag geelbruine, zwak zandige leem. Deze oude rivierklei wordt ter hoogte van profiel 203 doorsneden door twee geullichamen (zie afb. 3.2). De meest noordelijke geul (geul 1; spoor 2003²¹) heeft een diepte van circa 80 cm en heeft een natuurlijke vulling met

aan de basis grind. Het grind lijkt in (bevroren) brokken te zijn gesedimenteerd, wat erop zou wijzen, dat deze geul aan het einde van het Weichselien, begin Holoceen actief was. Vermoedelijk heeft de geul zich in zuid(oost)elijke richting verplaatst. De vulling van de tweede geul bestaat uit donkerbruingrijze²², uiterst siltige klei met bijmenging van baksteenfragmenten en grind en is nauwelijks te onderscheiden van de afdekkende begraven bouwvoor (Apb-horizont). In deze antropogene laag is een fragment roodbakend aardewerk (1700-1900) en een fragment industrieel wit (1851-1958) aangetroffen. Het lijkt erop dat er in eerste instantie sprake was van een natuurlijke geul, die (deels) is dichtgeslibd en verplaatst. De top van deze tweede geul (geul 2; spoor 3002) heeft een antropogeen karakter (zie ook paragraaf 4.3).

Afb. 3.2 Geologische opbouw ter hoogte van profiel 203; gezien naar het zuidwesten.

In het noordelijke deel van het plangebied (profiel 201-204 en 302)²³ is de Apb-horizont afgedekt door een, over het algemeen, circa 20 cm dikke laag geelbruine, zwak zandige leem, die vaak bijmenging van baksteen- en steenkoolspikkels en humeuze brokken bevat (A/C-horizont). De top van dit pakket bevindt zich op een hoogte van circa 46 m +NAP. Hoewel, zeker gezien de antropogene bijmenging en verstoring, niet geheel kan worden uitgesloten dat het een ophoogpakket betreft, is deze laag als jonge rivierklei geïnterpreteerd. Dit leempakket is afgedekt met een 10 tot 30 cm dikke bouwvoor (Ap-horizont), die bestaat uit matig humeuze, donkerbruingrijze, zwak zandige leem tot kleiig zand met bijmenging van baksteen, steenkool en ander puin. In de overige profielen is de jonge rivierklei vanwege de hoge ligging van het gebied (profielen 101-105, 303 en 206) vermoedelijk nooit afgezet. Een andere mogelijkheid is dat de jonge rivierklei door verstoring is opgenomen in de bouwvoor (profiel 205) of door latere verstoring afgetopt (profiel 302).

Als gevolg van het antropogene gebruik vanaf het midden van de 19^e eeuw (o.a. station) is de bodem in het plangebied sterk beïnvloed. Plaatselijk is de natuurlijke bodemopbouw verstoord. Het gehele plangebied is bovendien afgedekt met een 50 tot 80 cm dikke laag stabilisatie zand met betonverharding en/of klinkers.

- 22 De vulling wordt met toenemende diepte lichter en geler.
- 23 Voor de locatie van de profielen wordt verwezen naar het puttenplan, afb. 2.11.

4 Sporen en structuren langs de Parallelweg

4.1 Algemeen

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn 239 spoornummers uitgegeven (afb. 4.1, bijlage 3 en 4).²⁴ Een deel van de spoornummers dient voor de administratie van vondsten. Verder zijn spoornummers aan de natuurlijke ondergrond, recente en natuurlijke verstoringen toegekend. Het overgrote deel is toe te schrijven aan antropogene sporen. In het plangebied zijn mogelijk paalsporen uit de Romeinse tijd blootgelegd, verschillende greppels, sporen van het tweede station van Maastricht (Wyck II) en sporen van het spooreplacement uit halverwege de 19^e tot in de 20^e eeuw. Het plangebied is met name in deze laatste periode intensief in gebruik geweest. Sporen ouder dan de Romeinse tijd zijn in het plangebied niet aangetroffen.

Hieronder worden de mogelijke Romeinse paalsporen en de greppels besproken, gevolgd door de sporen en structuren behorende tot het tweede station van Maastricht. De kuilen en paalkuilen behorende tot het spooreplacement zullen bij gebrek aan structuren verder niet behandeld worden.

4.2 Een cluster paalsporen uit de Romeinse tijd?

In het noordelijk deel van het onderzoeksgebied is in werkput 2 en 9 een aantal kleine paalsporen of staakgaten blootgelegd (afb. 4.2). Deze bevinden zich in een zone van minimaal 8 x 8 m direct ten zuiden van greppel 1. De zone wordt afgesneden door een recente sleuf ten behoeve van riolering aan (zuid) oostzijde, aan de westzijde bevindt zich de opgravingsgrens en in het zuiden stopt de zone met paalsporen. De bodem is ter hoogte van deze zone anders van kleur dan de rest van het vlak, namelijk vlekkelig bruin en grijs, tegenover de vrij homogeen bruine kleur van de natuurlijke ondergrond. Dit lijkt te wijzen op antropogeen gebruik van dit deel van het terrein. Mogelijk kan ook alleen sprake zijn van een gebioturbeerde laag die de vlekkeligheid veroorzaakt heeft. Opvallend is namelijk het grote aantal diergangen in dit gebied. Dit zal vermoedelijk ook hebben bijgedragen aan het vlekkelige karakter van de zone. Alleen in deze gebioturbeerde/verrommelde strook waren paalsporen aanwezig. De sporen zijn tussen de 6 en 18 cm diep en 10 tot 20 cm in doorsnede. Ze hebben een vulling van bruingrijze tot grijze klei en in enkele sporen werden puntjes bouw materiaal aangetroffen. In sommige gevallen was de grond losgewoeld. Het is niet meer na te gaan of dit door dieren is veroorzaakt, of dat het om antropogene sporen gaat. Ook kan in eerste instantie sprake zijn van een door mensen gegraven spoor waardoor vervolgens een dier is gaan graven. In de sporen zelf is geen vondstmateriaal aangetroffen dat de sporen

²⁴ In bijlage 4 is de allesporenkaart op A0-formaat opgenomen. Hierin zijn ook alle spoornummers terug te vinden.

kan dateren. Tussen de paalsporen in werkput 9 werd in de gebioturbeerde/verrommelde laag wel een fragment van Romeins aardewerk gevonden (vnr. 64). Het betreft de bodem van een bord van terra sigillata met een stempel aan de onderzijde (zie paragraaf 5.1). Dit bord is goed dateerbaar en stamt uit de periode 70-90 na Chr. Iets meer naar het oosten, op 11 m afstand, werd bovendien nog een concentratie handgevormd aardewerk uit de Romeinse tijd aangetroffen (vnr. 67). Het betreffen fragmenten van een amfoor die niet nader dan daterend in de Romeinse tijd gedetermineerd kan worden. Het Romeins aardewerk is alleen in dit deel van het plangebied aangetroffen wat erop zou kunnen wijzen dat de paalsporen mogelijk uit de Romeinse tijd dateren. Uit de cluster paalsporen zijn geen gebouwplattegronden te herleiden. Er is wel een rij paalsporen met een noordoost-zuidwest oriëntatie te zien. Vanwege de onregelmatige afstand tussen de sporen is het maar de vraag of dit daadwerkelijk een structuur betreft.

4.3 Watervoerende sporen

Greppel 1

In het noorden van werkput 2, 9 en 10 is een natuurlijke geul met een gegraven greppel blootgelegd, die min of meer noordoost-zuidwest georiënteerd is (spoor 2003; zie ook hoofdstuk 3; afb. 3.2).²⁵ Het spoor is over een lengte van 21 m te volgen en loopt in het westen buiten de opgravingsgrens door. Ter hoogte van station aan de oostzijde is de geul met greppel niet meer waargenomen, het spoor zal hier door de bouw van het station vergraven zijn. Het gehele spoor is 6,50 m breed en circa 0,90 m diep. Met name in werkput 9 was het spoor goed herkenbaar en zijn meerdere vullingen te zien. Ook in het profiel in werkput 2 zijn de vullingen goed zichtbaar.

In het profiel zijn twee geulvormige sporen te zien waarvan de meest noordelijke een natuurlijke vulling heeft. Op basis hiervan is geconcludeerd dat sprake is van een natuurlijke geul (geul 1). Deze is vervolgens, nadat het spoor was dichtgeslibd, naar het zuiden verplaatst (geul 2). De top van de tweede, zuidelijke geul is echter antropogeen van karakter. Op deze locatie is een greppel (greppel 1) van circa 1,60 m breed en 0,45 m diep uitgegraven. In de bruingrijs tot grijze vulling zijn brokken baksteen aangetroffen.

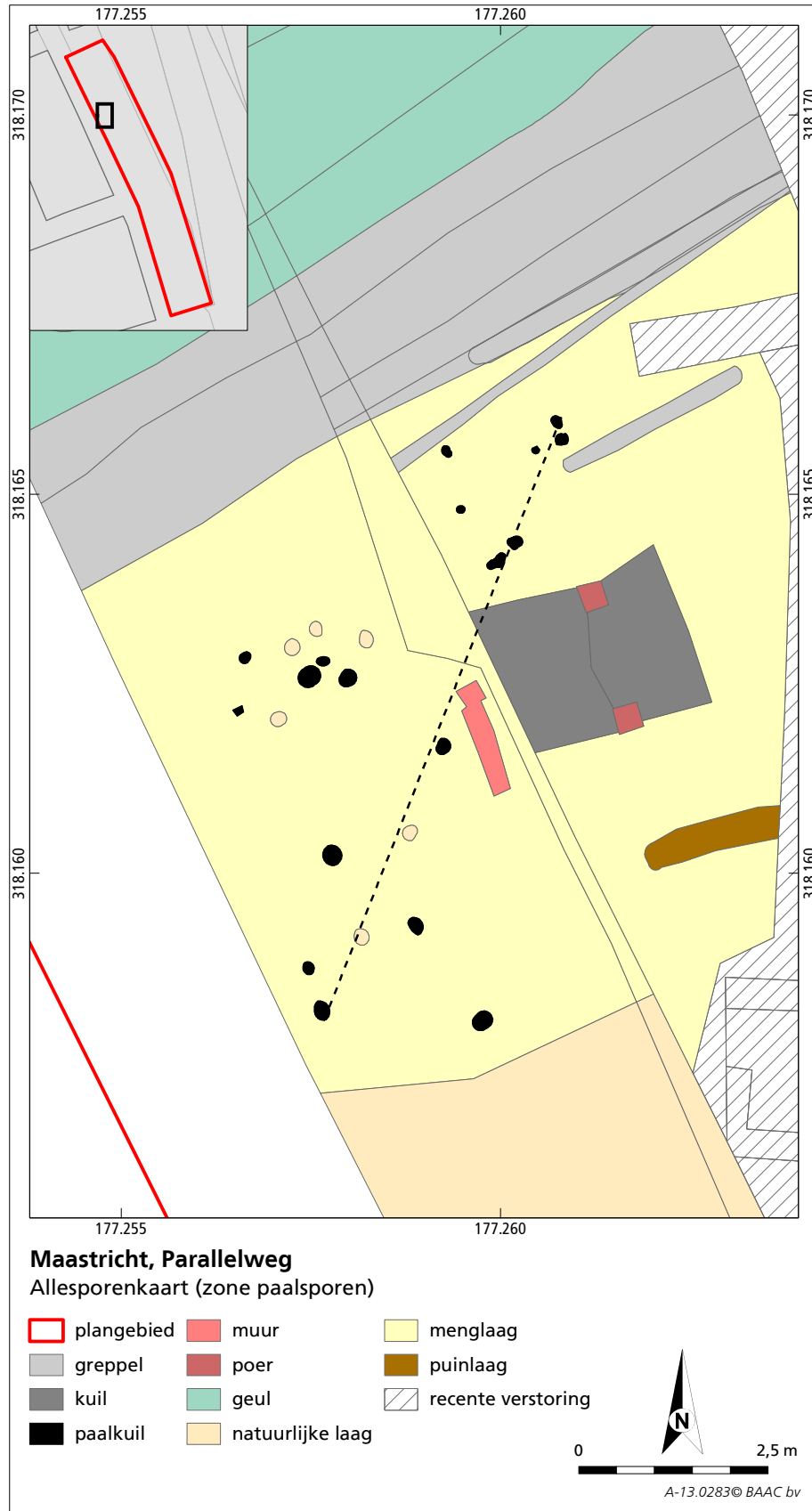
In de laag boven greppel 1 zijn een fragment roodbakkend aardewerk (1700-1900) en een fragment industrieel wit (1851-1958) aangetroffen (vnr. 19). In de vullingen van de greppel zelf was geen vondstmateriaal aanwezig. Dit maakt een datering van het spoor lastig. Bij de aanleg van het vlak zijn rondom de greppel diverse scherven industrieel wit, fayence en witbakkend aardewerk uit de nieuwe tijd gevonden.

Op de minuut van 1811-1830 is te zien dat de ligging van greppel 1 overeenkomt met de oriëntatie van een noordoost-zuidwest lopende perceelsgrens die uitkomt op de vestingwerken (afb. 4.3). Op basis van deze ligging zou een datering van de greppel in de nieuwe tijd en mogelijk de late middeleeuwen voor de hand liggen.

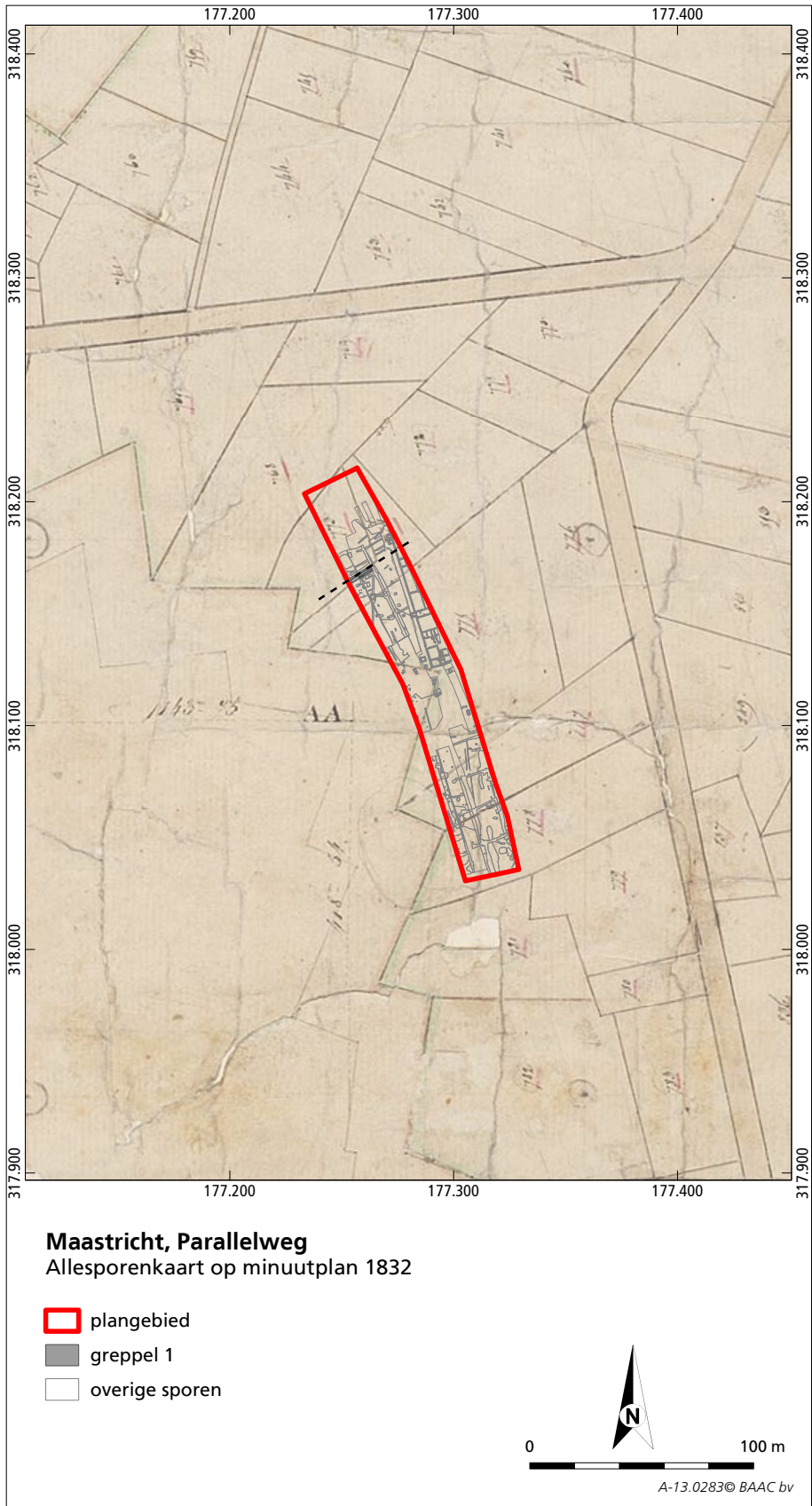
25 Spoornummers 2003, 9015, 10005 en 10006.

Afb. 4.1 Allesporenkaart.

Afb. 4.2 Zone met paalsporen die mogelijk een datering in de Romeinse tijd hebben.

Afb. 4.3 Uitsnede van de minuut van 1811-1830 met daarop de allesporenkaart geprojecteerd.

Overige watervoerende sporen

Afgezien van de hierboven beschreven greppel 1 zijn nog vijf sporen blootgelegd die ook als watervoerend zijn geïnterpreteerd; het betreft de sporen 9014, 9019, 10004, 10007 en 10011. Drie sporen, spoor 9019, 10004 en 10007, bevinden zich parallel aan en op korte afstand (< 1,5 m) van greppel 1. Vanwege de ligging en het feit dat ze nog slechts 8 cm diep zijn, kunnen deze sporen vermoedelijk als het restant van een vulling van de geul (spoor 10007) of greppel 1 (spoor 9019 en 10004) gezien worden.

Spoor 9014 bevindt zich ten zuiden van greppel 1 en wijkt wat betreft oriëntatie iets af van de overige greppels. Spoor 9014 betreft een baan van ruim 6 m lang, 15 cm breed en 10 cm diep, die als greppel is geïnterpreteerd. De vulling bestaat uit lichtgrijze klei met puntjes houtskool en verbrande leem. Aan de westzijde wordt spoor 9014 oversneden door greppel 1. Vermoedelijk zal het spoor in werkput 2 doorgelopen hebben, maar hier is het spoor niet meer waargenomen. Ook in werkput 10 is de greppel niet aangetroffen.

Omdat geen vondstmateriaal is aangetroffen, kan het spoor op basis van vondsten niet gedateerd worden. Gezien de oversnijding met greppel 1 zal deze greppel wel ouder zijn en dan in ieder geval dateren vóór de nieuwe tijd. Mogelijk heeft het de zone met paalsporen omgrensd en zou het uit de Romeinse tijd kunnen dateren.

In het noordelijk deel van het onderzoeksgebied, en ten noorden van greppel 1, is een langwerpige spoor aangetroffen.²⁶ Het spoor is over een lengte van ruim 5 m waargenomen, is 50 cm breed en circa 10 cm diep. Het heeft een grijze kleiige vulling en bevat houtskool. Ook werden enkele spikkels verbrand bot waargenomen. Het spoor is onderzocht op de aanwezigheid van vondstmateriaal (o.a. aardewerk), maar dit is niet aangetroffen. Onduidelijk is wat de interpretatie van dit spoor is. Mogelijk kan sprake zijn van een greppel, maar ook een dagzomende laag kan niet uitgesloten worden.

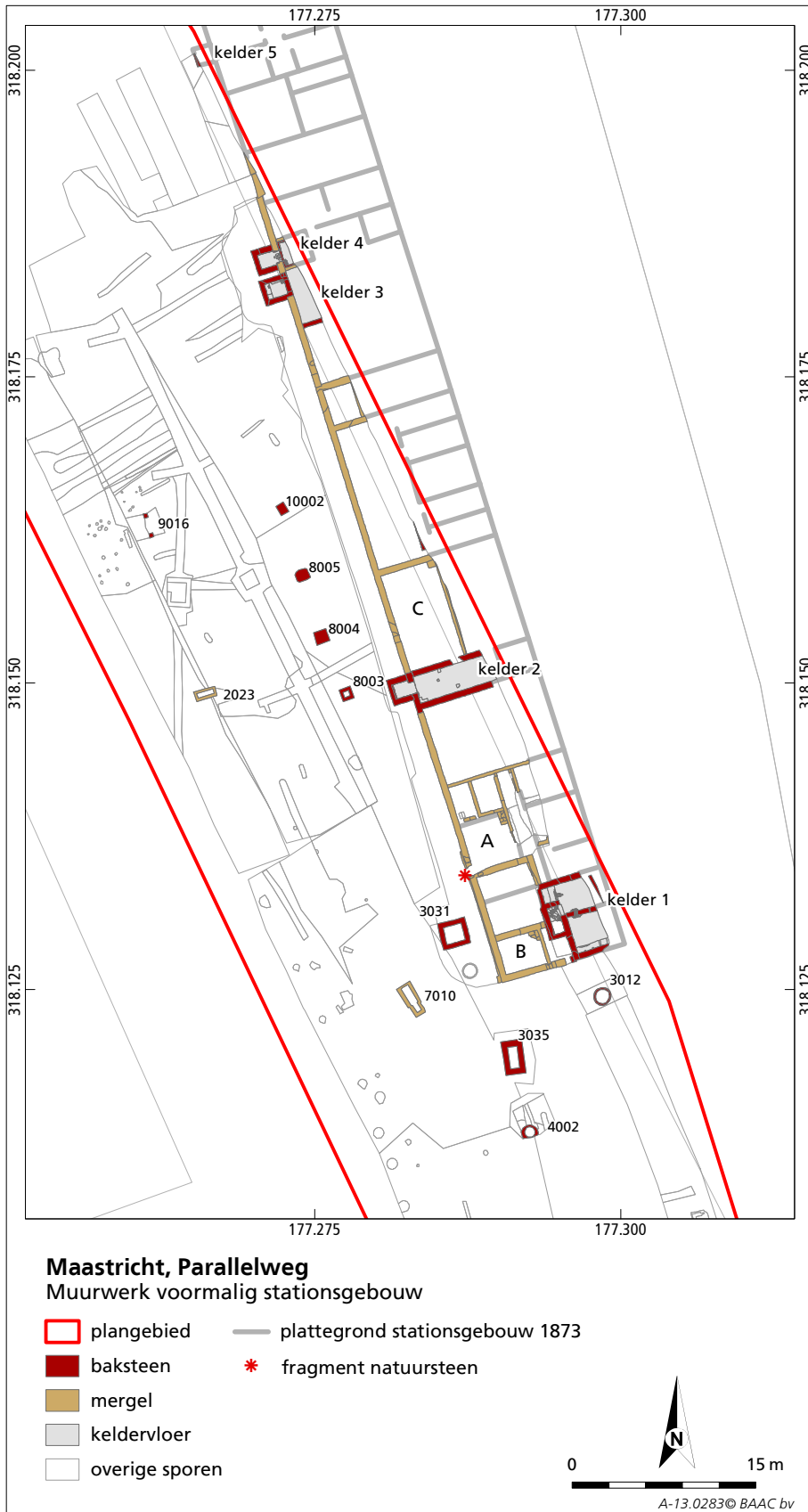
4.4 Wyck II, het tweede station van Maastricht

Van het stationsgebouw Wyck II zijn de funderingen van muren van mergelblokken en bakstenen kelders aangetroffen. De kelders blijken in een latere fase aan het stationsgebouw te zijn toegevoegd. Langs de stadszijde van het stationsgebouw zijn enkele losse constructies van mergel en baksteen aangetroffen. Al deze constructies staan afgebeeld op een uitsnede van de allesporenkaart en worden in deze paragraaf nader omschreven (zie afb. 4.4).

4.4.1 Het stationsgebouw

Over een lengte van 70 m zijn de mergelfunderingen van het stationsgebouw aangetroffen (zie afb. 4.5 en 4.6). In het uiterste noorden kwam nog de aanzet van een bakstenen kelder (kelder 5) in het zicht. Alleen de mergelfunderingen van de lange zijde aan de stadskant zijn aangetroffen; die aan de zijde van het perron, de oostzijde, bevinden zich buiten het opgegraven gebied. Een keldermuur in het zuidelijke uiteinde van het stationsgebouw (kelder 1) geeft

²⁶ Spoor 10011.

Afb. 4.4 Uitsnede van de allesporenkaart geplot op de plattegrond van het stationsgebouw uit 1873. Op deze kaart is al het aangetroffen muurwerk aangegeven, uitgesplitst naar steensoort.

misschien de ligging van de oostelijke zijgevel weer. Met zekerheid is dit niet te stellen. De buitenmuren en enkele binnenmuren zijn 50 cm dik en zijn opgetrokken met rechthoekige mergelblokken van 50 x 25 x 25 cm. Enkele funderingen van binnenmuren zijn 25 cm dik. Soms zijn de binnenmuren in verband gelegd met de buitenmuren, soms liggen de binnenmuren koud tegen de buitenmuur. Dit zal niet per definitie duiden op een bouwfase. Op de mergelblokken zijn de zaaggroeven nog zichtbaar. De funderingsleuven zijn ingegraven in de natuurlijke ondergrond. Nadat de mergelblokken tegen de wand van de funderingsleuf zijn gelegd, is in sommige gevallen de resterende ruimte (dit was vaak niet meer dan 10 cm) opgevuld met kleinere brokken mergel. De onderkant van de fundering bevindt zich rond 45 m +NAP. Het zuidelijk deel is één mergellaag minder diep gefundeerd; de onderkant van de fundering bevindt zich op circa 45,30 m +NAP. Het hoogste niveau waarop de mergelmuren bewaard zijn gebleven is 46,07 m +NAP. Ter hoogte van de gevel aan de stadszijde kwam in een uitbraak voor een 20e-eeuwse riolering een brok donkergrijs hard natuursteen tevoorschijn (afb. 4.7 en 4.8). Mogelijk heeft het stuk natuursteen deel uitgemaakt van een drempel en wellicht is er dus op deze plek een doorgang geweest in de gevel aan de stadszijde. Aangezien het fragment in een rioleringsleuf is aangetroffen, is dit echter niet met zekerheid te stellen. De context is verstoord geraakt tijdens de aanleg van riolering. Bovendien bevond het fragment zich vlakbij de onderkant van de fundering (op circa 45,50 m +NAP). Het is niet aannemelijk dat het looppniveau zich op deze hoogte manifesteerde. Bij de beschrijving van kelder 1 wordt namelijk beargumenteerd dat het looppniveau in het stationsgebouw rond 47 m +NAP moet zijn geweest (zie par. 4.4.2).

Afb. 4.5 Overzicht van het zuidelijke uiteinde van het stationsgebouw. Foto in zuidoostelijke richting genomen.

Afb. 4.6 Overzicht van het noordelijk deel van het stationsgebouw. Het zuidelijke uiteinde is dan al verwijderd. Foto in zuidelijke richting genomen.

Afb. 4.7 De omgeving van het fragment natuursteen wordt vrijgelegd. Foto in noordelijke richting genomen.

Afb. 4.8 Het fragment natuursteen is in de gevel teruggelegd. Dit is niet de exacte plek waar het fragment is gevonden. Foto in oostelijke richting genomen.

Op twee plekken zijn constructies aangetroffen die waarschijnlijk als fundering van een haard kunnen worden geïnterpreteerd. Een rechthoekige constructie van 1 x 0,5 m bevindt zich in de hoek van een ruimte van de douane (spoor 3044, afb. 4.4, ruimte a; afb. 4.9). De tweede constructie bevindt zich in een ruimte van de woning van de werktuigbouwkundige. Deze constructie is driehoekig van vorm (spoor 3025, afb. 4.4, ruimte b, afb. 4.10-11). Op de plattegrond van het stationsgebouw uit 1873 zijn twee haarden tegen de buitengevel van de woning opgetekend. De ligging van de aangetroffen haard komt dus niet overeen met de plattegrond. De noord-zuid georiënteerde binnenmuur waartegen de haard is geplaatst, is in een latere fase gebouwd, in ieder geval nadat de plattegrond in 1873 is vervaardigd. Dit blijkt uit het feit dat deze binnenmuur is ingekast in de bestaande muren. De muur is ook smaller (circa 20 cm) en minder diep gefundeerd (45,56 m +NAP) dan de overige binnenmuren.

De twee haardfundamenten liggen langs de lengteas, centraal in het stationsgebouw. Een blok mergel in de wachtruimte voor de 3^e klasse (spoor 3055, afb. 4.4, ruimte c) ligt ook langs de lengteas en is mogelijk eveneens een restant van een haardfundament.

In de ruimte van de douane bevinden zich enkele muren die minder diep dan de andere muren gefundeerd (spoor 3038 en 3040). Muur spoor 3038 staat niet afgebeeld op de plattegrond van het stationsgebouw uit 1873. Mogelijk betreft het een extra bouwfase, een verbouwing ná 1873.

Afb. 4.9 Rechthoekige fundering van vermoedelijk een haard (spoor 3044) in de hoek van een ruimte van de douane. Foto in oostelijke richting genomen.

Afb. 4.10 Overzicht van de ruimte waarbinnen zich de driehoekige fundering van een haard bevindt. Foto in noordelijke richting genomen.

Afb. 4.11 Driehoekige fundering van een haard (spoor 3025). Foto in oostelijke richting genomen.

4.4.2 Bakstenen kelders

Binnen het stationsgebouw zijn vier kelders aangetroffen, bestaand uit bakstenen. Deze kelders worden hieronder besproken, Aan de noordzijde van het gebouw is mogelijk de aanzet van een vijfde kelder aanwezig. Omdat het slechts de aanzet betreft, wordt deze kelder verder niet besproken.

Kelder 1

In het zuidelijke uiteinde van het stationsgebouw bevindt zich de kelder van de woning voor de werktuigbouwkundige (afb. 4.12). De kelder is, in tegenstelling tot de funderingen van het stationsgebouw, van rode, niet-machinaal vervaardigde bakstenen (spoor 3010). De muren zijn 0,5 m breed. Het lijkt erop dat delen van de mergelfundering voor de kelderaanleg zijn weggebroken en dat de kelder in een latere fase aan de woning is toegevoegd. De kelder meet circa 6 x 3 m met een uitstulping van 1,25 x 1 m in de noordwesthoek. Het vloerniveau bevindt zich op 45,15 m +NAP (spoor 3017). De vloer is van bakstenen die op hun smalle kant zijn gelegd. Middenin de kelder staat een poer van 1 x 0,4 m. Er zijn geen aanwijzingen dat de poer in oorsprong verder heeft doorgelopen, ook al lijkt het afwijkend vloerpatroon hierop te duiden. De vier zijden van de poer en de muur links naast de trap zijn recht afgewerkt. Op de poer zal een houten constructie van het plafond (en de vloer van de begane grond) hebben gerust. Tegen de zuidmuur van de kelder bevindt zich een kleine verhoging (spoor 3018, afb. 4.13) van een 0,5 m breed (45,28 m +NAP). Dwars op de zuidmuur en op deze verhoging zijn vier halfsteense muren geplaatst. Van twee is alleen de aanzet tegen de muur en een afdruk op de verhoging zichtbaar. Iets vergelijkbaars is ook zichtbaar in de uitstulping (spoor 3022). De functie hiervan is niet bekend, maar het zal te maken hebben met een constructie voor opslag van allerlei goederen. De keldermuren zijn wit geschilderd om het lichter te maken in de kelder. Tegen de westmuur is op drie plekken in de witte beschildering een afdruk zichtbaar van houten balken voor een constructie voor opslag. Aan de noordmuur zijn geen afdrucken waargenomen. De onderste vier baksteenlagen, de plint, zijn zwart beschilderd. Opspattend vuil tijdens het schrobben van de vloer komt zo niet tegen de wit beschilderde keldermuur.

De oostelijke begrenzing van kelder 1 (spoor 3010) is over zo'n 2 m waargenomen. Vanwege de ligging net buiten de opgravingsput kon deze keldermuur niet in zijn geheel worden gedocumenteerd.

De kelder is toegankelijk via een bakstenen trap (spoor 3020) in het centrale deel van de woning. Vier traptreden (in rollaag) en de afdruk van een vijfde trede zijn bewaard gebleven (tot 45,96 m +NAP). De traptreden zijn circa 30 cm hoog. Uitgaande van een minimale stahoogte van 1,80 m kan het plafond van de kelder, en zo ook het vloerniveau van de begane grond, gereconstrueerd worden op 47 m +NAP.

De kelder zal in gebruik zijn gebleven totdat het stationsgebouw werd afgebroken in 1916. De kelder is opgevuld met zand en puin. Onderin de vulling is ook kolengruis aanwezig. Uit de keldervulling zijn enkele glasvondsten afkomstig die dateren uit het eerste kwart van de 20^e eeuw.

Afb. 4.12 Overzicht van kelder 1. Foto genomen in zuidelijke richting.

Afb. 4.13 Aanzicht van verhoging spoor 3018 tegen de zuidmuur aan. Foto genomen in zuidelijke richting.

Kelder 2

De kelder is aangetroffen ter hoogte van de restauratie bij de wachtruimte voor de 3^e klasse (afb. 4.4, ruimte c, afb. 4.14) en bestaat uit twee delen. De waargenomen omvang van de oorspronkelijke kelder (deel 1) bedraagt 6,5 x 2,25 m. De kelder zal zich hebben uitgestrekt tot aan de oostelijke zijgevel van het stationsgebouw, die buiten het plangebied is gelegen, en is dus langer geweest. De keldermuren zijn van rode baksteen en zijn 0,5 m dik (spoor 3049 en 3051). De onderkant van de muren bevindt zich op 44,74 m +NAP. De vloer is van bakstenen die op hun smalle zijde zijn gelegd (spoor 3052, 45,03 m +NAP). In de vloer zijn op vier plekken (min of meer) vierkante uitsparingen zichtbaar van circa 25 x 25 cm, waar geen bakstenen zijn gelegd. De uitsparingen liggen niet in een patroon. Het is onbekend waarom deze uitsparingen er zijn. Er zouden houten palen kunnen hebben gestaan, mogelijk voor de constructie van het plafond. De vloer is zwart geworden van kolengruis.

Afb. 4.14 Overzicht van kelder 2. Foto genomen in oostelijke richting.

De kelder muur is aan de westzijde doorgebroken om een kleine uitbouw (deel 2) te realiseren (spoor 3050). De doorgebroken muren zijn vervolgens afgesmeerd. Deze uitbouw, met binnenmaat 1,75 x 1,25 m, is met een andere baksteen vervaardigd en is in spoor 3049 ingekast. De muren van de uitbouw zijn 30 tot 50 cm dik. De vloer (spoor 3053) bestaat uit bakstenen die op hun platte zijden zijn gelegd. De oriëntatie van de bakstenen wijkt af van die van het eerste deel van kelder 2. Het vloerniveau bevindt zich op dezelfde hoogte als die van spoor 3052. In de kelder zijn geen sporen van een trap waargenomen. Mogelijk bevond deze zich richting de oostelijke zijgevel van het stationsgebouw en is deze dus buiten het plangebied gelegen. Nadat de kelder buiten gebruik is geraakt, is de kelder opgevuld met grond en puin. De onderste vullingslaag bestond uit kolengruis. Uit de vulling is geen vondstmateriaal afkomstig.

Kelder 3

De kelder wordt omgrensd door bakstenen muren (spoor 3057 en 3066), die koud tegen de fundering van de westgevel zijn geplaatst (afb. 4.15). Spoor 3066 bestaat uit een combinatie van baksteen (onderaan) met daarop mergel. Dit kunnen restanten van de oorspronkelijke westgevel zijn, die zijn vrijgekomen met de aanleg van een uitbouw van kelder 3. De breedte van de kelder is 4,25 m. De lengte is niet bekend, omdat de vloer buiten het plangebied, in oostelijke richting, doorgaat. De muren zijn van roodbakkerend baksteen en zijn respectievelijk 35 en 25 cm dik. De vloer is van baksteen (spoor 3069, 44,95 m +NAP). Tegen de westzijde bevindt zich een uitbouw (spoor 3059) met baksteenmuren van 40 cm dik en binnenmaat 1,50 x 1,25 m. De westgevel is hiervoor uitgebroken en de muren van de uitbouw zijn koud tegen de bestaande mergelfundering gezet. De vloer is van bakstenen die op hun smalle zijde zijn gelegd (spoor 3060, 45,10 m +NAP). De opening tussen de beide kelderruimten is op een zeker moment dichtgezet (spoor 3058). Nadat de kelder buiten gebruik is geraakt, is de kelder opgevuld met baksteenpuin, mortel en mergel. Hieruit is geen vondstmateriaal afkomstig.

Afb. 4.15 Kelder 3 (rechts) en 4 (links). Foto genomen in oostelijke richting.

Kelder 4

De kelder ligt naast kelder 3 en wordt omgrensd door twee muren van 25 cm dik (spoor 3066 en 3068), die koud tegen de fundering van de westgevel zijn geplaatst (afb. 4.15). Spoor 3068 is een mergelmuur. De kelder is 2,25 m breed; de lengte is niet bekend, omdat de vloer buiten het plangebied doorgaat. Op een zeker moment is de fundering van de westgevel doorgebroken om een uitbouw te realiseren (spoor 3062) met machinaal vervaardigde baksteen. De muren zijn 40 tot 50 cm dik en zijn koud tegen de funderingen van het stationsgebouw gezet. De vloer is van bakstenen die op hun platte zijde zijn gelegd (spoor 3063, 45,44 m +NAP). De kelder aan de binnenzijde van het stationsgebouw wordt beklampt met bakstenen (spoor 3065 en 3067). Tegen de klamp ligt vloer spoor 3064 van bakstenen die op hun smalle zijde zijn gelegd (45,42 m +NAP). Het is niet duidelijk wat de relatie is tussen de uitbouw en de klamp met vloerniveau.

4.4.3 Overige constructies

Op het stationsplein, ten westen van het stationsgebouw, zijn enkele funderingen van constructies aangetroffen waarvan de functie niet duidelijk is. Ook zijn twee bakstenen waterputten blootgelegd. Voorafgaand aan de inrichting van het toenmalige stationsplein is het terrein geëgaliseerd met pottenbakkersafval (spoor 8002 en 9005, zie afb. 4.16, circa 45,90 m +NAP), dat uitgebreid besproken wordt in paragraaf 5.2. De relatie tussen deze ophogingslaag en het stationsgebouw kon niet worden vastgesteld.

Afb. 4.16 Het terrein is geëgaliseerd met pottenbakkersafval.

Vierkante constructies

Op circa 5 m uit, en bijna parallel aan, de westelijke zijgevel van het stationsgebouw bevonden zich vier vierkante constructies. Van één was de bakstenen ombouw van circa 1 x 1 m nog aanwezig (spoor 8003, onderkant 45,92 +NAP). Deze constructie was gefundeerd op een ophogingslaag (spoor 8002) van pottenbakkersafval uit het derde kwart van de 19e eeuw (zie par. 5.2). Van drie andere was de ligging herkenbaar aan een vierkante puinconcentratie (spoor 8004, 8005 en 10002). De onderlinge afstand bedraagt ruim 4 m. De functie van de constructies is niet duidelijk.

Spoor 3031 is een vierkante bak van donkerrode bakstenen. De bak meet 2,25 x 2,25 m. De muren zijn circa 40 cm dik. De bak is voorzien van een bakstenen bodem. De bodem bevindt zich op 45,30 m +NAP, de bak is bewaard gebleven tot 45,75 m +NAP.

Afb. 4.17 Coupe door vierkante bak spoor 3031 (met vulling spoor 3034), waarbij de bodem van de bak zichtbaar is. Foto in noordelijke richting genomen.

Rechthoekige constructies

Spoor 2023 is een rechthoekige bak zonder bodem van 1,80 x 0,80 m en is vervaardigd van rechthoekige mergelblokken (50 x 20 x 20 cm, afb. 4.18). De onderkant bevindt zich op 45,28 m +NAP. De bak is bewaard gebleven tot 46,28 m +NAP. De lengteas van de bak staat loodrecht op het stationsgebouw wat er mogelijk op wijst dat de bak verband houdt met de toenmalige inrichting van het terrein. De bak is opgevuld met puin, waaruit vondstmateriaal afkomstig is, dat globaal dateert in de periode 1700-1955 (vnr. 46).

Afb. 4.18 Rechthoekige bak,
spoor 2023. Foto genomen in
zuidelijke richting.

Spoor 3035 is een rechthoekige bak zonder bodem van rode bakstenen en meet 4,25 x 3,25 m (afb. 4.19). De muren zijn circa 40 cm dik. De onderkant bevindt zich op 45,04 m +NAP; de bak is bewaard gebleven tot circa 46,10 m +NAP. De bak is opgevuld met donkergrijs kleiig zand en puin.

Afb. 4.19 Rechthoekige bak,
spoor 3035. Foto genomen in
noordelijke richting.

Sleutelvormige constructie

Spoor 7010 is een sleutelgatvormige bak zonder bodem van 2,80 x 1,30 m en is vervaardigd van rechthoekige mergelblokken (afb. 4.21). De muren zijn 20 tot 30 cm dik. De onderkant bevindt zich op 45,22 m +NAP. De bak is bewaard gebleven tot 45,97 m +NAP. De bak is opgevuld met puin en grind. Er is geen vondstmateriaal te relateren aan de bak.

Afb. 4.20 Sleutelgatvormige bak, spoor 7010. Foto in zuidelijke richting genomen.

Afb. 4.21 Rechthoekige kuil spoor 9016 en poer spoor 9018. Foto in noordelijke richting genomen.

Kuil

Spoor 9016 is een rechthoekige kuil van 2,40 x 2,20 m waar halverwege beide lange zijden een diep gefundeerde, vierkante, bakstenen constructie van 30 x 30 cm is verwerkt (afb. 4.21). Het lijkt erop dat het, vanwege de afgewerkte zijden, om twee poeren gaat. De diepte van de kuil en de zuidelijke poer is waargenomen tot 44,75 m +NAP. Vanwege instromend water is de onderkant van de kuil niet bereikt. Het oostelijk deel van de kuil was opgevuld met grote keien. De functie van de kuil en de poeren is niet duidelijk.

Waterputten

Ten zuiden van de woning van de werktuigbouwkundige bevindt zich een ronde put (spoor 3012, zie afb. 4.22). De binnendiameter bedraagt 1,20 m. De bakstenen zijn in halfsteensverband gemetseld. De put doorsnijdt een ophogingslaag, spoor 3024, die op basis van het aardewerk niet nauwkeurig gedateerd kan worden (1600-1850, vnr. 43). De onderkant van de put bevindt zich op 44,95 m +NAP in bruin kleiig zand met veel grind (Terras van Geistingen). De put is opgevuld met (van boven naar beneden) lagen bruingrijs kleiig zand met grind, een puinpakket en donkergrijs kleiig zand met grind. Uit de vulling is geen vondstmateriaal afkomstig.

Het is onduidelijk of deze ronde put als waterput heeft gefunctioneerd. De put is minder diep gefundeerd dan waterput spoor 4002 (zie hieronder) en reikte niet tot in het grondwater.

Afb. 4.22 Coupe door waterput, spoor 3012.

Twaalf meter ten zuiden van de woning bevindt zich een waterput met spoornummer 4002 (afb. 4.23). De bakstenen ring van de put is steeds dik. De onderkant van de put is vanwege opkomend grondwater niet waargenomen. De bovenkant bevindt zich op 45,92 m +NAP; de put is nog gezien tot een diepte van 43,30 m +NAP. Het vondstmateriaal uit de waterput (vnr. 51) bestaat uit

*Afb. 4.23 Coupe door de
bovenste anderhalve meter
van waterput spoor 4002.
Foto genomen in zuidelijke
richting.*

fragmenten witbakkend aardewerk (1500-1900), industrieel wit (1760-1800) en roodbakkend aardewerk (1800-1950).

5 Vondstmateriaal

5.1 Algemeen

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn verschillende vondsten gedaan waarin aardewerk een groot aandeel heeft met 1070 fragmenten (tabel 3).²⁷ Ook zijn veel fragmenten glas en steen aangetroffen. Het bouwkeramiek, metaal en (dierlijk) bot betreffen kleinere vondstgroepen. Omdat sprake is van een opgraving met onder andere resten uit de nieuwe tijd C (1850-heden) vormt kunststof ook een vondstengroep. Het merendeel van de vondsten dateert uit de nieuwe tijd, maar er zijn ook fragmenten aardewerk uit de Romeinse tijd gevonden. Vondstmateriaal ouder dan de Romeinse tijd is niet aangetroffen in het plangebied. Er zijn bij gebrek aan kansrijke sporen geen monsters genomen. Hieronder volgt een beschrijving van de vondsten uit de verschillende vondstgroepen.

5.2 Keramiek uit de Romeinse tijd

Het onderzoek heeft 25 scherven uit de Romeinse tijd opgeleverd (bijlage 5). Deze scherven zijn gevonden in de werkputten 2, 9 en 10, in het noordelijke deel van het plangebied. In de zone met paalsporen zijn bij de aanleg van het vlak drie fragmenten aardewerk aangetroffen. Het betreft een wandfragment ruwwandig aardewerk (vnr. 13) uit globaal de Romeinse tijd. Ook is een oor van een kan van geveerd aardewerk (vnr. 14) gevonden. De kan is van het type ST7 en wordt gedateerd tussen de 1^e en 3^e eeuw na Chr. Een derde fragment is afkomstig van een bord van terra sigillata dat zijn herkomst heeft in Zuid-Gallië. Op het bord is een stempel waargenomen met de letters MOM. Dit fragment is het meest nauwkeurig te dateren, tussen 70 en 90 na Chr.²⁸

Bij de aanleg van het vlak in werkput 10 zijn, direct ten zuiden van greppel 1, 21 scherven van dikwandig aardewerk gevonden (vnr. 67). Dit aardewerk is toe te schrijven aan een amfoor, die globaal in de Romeinse tijd gedateerd wordt. Afgezien van deze scherven is tevens nog een fragment bouwkeramiek gevonden op dezelfde locatie (vnr. 67). Ook dit fragment is globaal in de Romeinse tijd gedateerd.

²⁷ Zie ook De Winter 2014a en b.

²⁸ Vgl. Polak 2000, cat.nr. 101.

5.3 Keramiek uit de nieuwe tijd (T. Hoogendijk)

5.3.1 Inleiding

De opgraving aan de Parallelweg in Maastricht heeft een betrekkelijk grote hoeveelheid fragmenten gebruiks aardewerk opgeleverd, in totaal 1.115 stuks met een totaalgewicht van 22.236 gram (bijlage 6). Al het materiaal is op het oog verzameld, er is niet gezeefd. Tijdens het machinaal aanleggen van de werkputten zijn 174 fragmenten geborgen, die niet aan een specifiek spoor kunnen worden gekoppeld. Het merendeel van het materiaal, 867 fragmenten (ca. 78%), was afkomstig uit één context – een vondstrijke ophogingslaag (spoor 8002/9005). Vanwege de vondstrijke aard is in het veld besloten om uit deze laag een selectie van de meest diagnostische fragmenten te verzamelen.

Na afronding van het veldwerk zijn de aardewerkfragmenten gewassen en gedroogd, met uitzondering van de scherven waarop mogelijk kwetsbare decors aanwezig waren. Deze zijn ongewassen gedetermineerd. Bij het determineren is gebruik gemaakt van het Classificatiesysteem voor (post-) middeleeuws aardewerk en glas, beter bekend als het Deventer Systeem.²⁹ Conform dit classificatiesysteem is het materiaal per vondstcontext ingedeeld in bakselgroepen, waarna, indien mogelijk, voor elk individueel object de vorm en het type is bepaald. Voor goed determineerbare objecten resulteert dit in een drieledige code, waarvan het eerste deel betrekking heeft op het baksel, het tweede op de vorm en een toegevoegd cijfer voor een specifiek type staat. Een iw-bor-9 is bijvoorbeeld een type 9 bord, gemaakt van industrieel wit aardewerk. Het gedecoreerde Maastrichtse aardewerk is bekeken door Pierre van der Voort. De heer Van der Voort verzamelt al vele jaren aardewerk van de zogenoemde kleine Maastrichtse fabrieken³⁰ en kon ons zodoende informeren over de decornamen en herkomst van de vele gedecoreerde aardewerkfragmenten.

De fragmenten zijn daarnaast gewogen en geteld per rand, wand, bodem of overige (oor, tuit, etc.). Het Minimum Aantal Exemplaren (MAE) is geteld aan de hand van kwalitatieve kenmerken, zoals randvorm of decoratie. Van het materiaal uit de vondstrijke ophogingslaag is het Estimated Vessel Equivalent (EVE) geteld aan de hand van randfragmenten. Bij deze telling is het uitgangspunt dat het bewaard gebleven deel van de rand van een object, uitgedrukt in procenten, een meetbare – en dus vergelijkbare – indicator is voor de compleetheid van de objecten.

In deze paragraaf ligt de nadruk op het aangetroffen Maastrichts aardewerk dat afkomstig is uit een specifieke context. Het overige aardewerk is wel gedetermineerd, maar omdat het niet in sporen is aangetroffen wordt het hier niet besproken. De determinatie van het al het aardewerk is terug te vinden in bijlage 6.

5.3.2 Maastrichts aardewerk (1851-1863)

In de bovenstaande paragraaf is reeds vermeld dat het merendeel van de verzamelde aardewerkfragmenten uit een enkele context afkomstig is. Op drie scherven na bestaat al dit materiaal uit afval van de Maastrichtse aardewerkfabrieken. De vindplaats bevindt zich op steenworp afstand van de locatie waar tot ver in jaren '80 van de 20e eeuw een belangrijk deel van de Maastrichtse keramiekindustrie gevestigd was.

29 Bitter, Ostkamp en Jaspers 2013.

30 Clermont & Chainaye, Guillaume Lambert, Société Céramique, N.A. Bosch en Frederik Regout.

5.3.2.1 Historie

De geschiedenis van deze industrie begint met de man die aan de voorhoede stond van het industrialisatieproces in Nederland, Petrus Regout (1801-1878). In het kielzog van de opkomende industrie in de provincies Luik en Namen, waar de industrialisatie op het Europese vasteland als eerste op gang kwam, begon Regout in 1834 een stoomglasfabriek aan de Boschstraat, in het noordwestelijke deel van Maastricht. Slechts twee jaar later, in 1836, richtte hij een aardewerkfabriek op. De eerste jaren verliep het productieproces moeizaam en was de kwaliteit van het aardewerk matig, maar vanaf de jaren '50 van de 19e eeuw was de opkomst van het Maastrichtse aardewerk onstuitbaar. Zijn producten, die qua vorm, decoratie én kwaliteit de evenknie waren van de Engelse *creamware*, werden over de hele wereld afgezet.

Gemotiveerd door het succes van Regout werden in deze periode nog enkele aardewerkfabrieken opgericht. Winand Clermont was een vroegere zakenpartner in de geweerfabriek van Regout en tussen 1841 en 1847 medelid van de commissie die de aanleg van een spoorlijn tussen Maastricht en Aken onderzocht. In 1850 begon hij samen met zijn zwager C. Chainaye een aardewerkfabriek in Wijck, aan de oostoever van de Maas. De concurrentie tussen beide voormalige zakenpartners verhevigde doordat Clermont werknemers wegkocht bij Regout. Deze ervaren krachten zorgden er wel voor dat de producten van Clermont & Chainaye vrijwel meteen na de oprichting van uitstekende kwaliteit waren.³¹ De laatste jaren van het bestaan van de fabriek stonden in het teken van een dalende omzet als gevolg van de eerste mondiale economische crisis, in 1857. Een crisis, nota bene, die werd ingeluid door het barsten van de "bubble" die was ontstaan rondom de sterk groeiende spoorwegbedrijven in Noord-Amerika.³²

Met behulp van Belgische financiers werd het bedrijf in 1859 voortgezet onder naam *Société pour la fabrication des faïences fines et produits céramiques de toute espèce, sous la raison sociale Guillaume Lambert et Compagnie*, of kortweg Guillaume Lambert. De naam Lambert is afkomstig van de Leuvense mijnbouwingenieur die de leiding kreeg over de fabriek. De leiderschapskeuze was helaas geen gelukkige, want na slechts vier jaar stonden de zaken er dermate slecht voor, dat men opnieuw genoodzaakt was om het bedrijf in een andere ondernemingsvorm voort te zetten.

Vanaf 1863 gaat het bedrijf verder als een naamloze vennootschap met de naam *Maatschappij tot vervaardiging van fijn aardewerk en ceramieke voortbrengselen van alle soorten*, beter bekend als de Société Céramique. De aardewerkfabriek was nog altijd gevestigd in Wijck, waar na het opheffen van de vesting in 1867, grote haast wordt gemaakt met het opkopen van de vrijgekomen grond. In datzelfde jaar ontstaan plannen voor het aanleggen van een spoorlijn die vanaf het fabrieksterrein aansluit op het Staatsspoor.³³ Behalve tijdens beide wereldoorlogen, floreerde het bedrijf gedurende zijn gehele bestaan. In 1958 vond er een fusie plaats met Sphinx - sinds 1899 de naam van de fabriek van de nazaten van Petrus Regout. De activiteiten op het fabrieksterrein in Wijck werden in 1963 gestaakt.

De nabijheid van de opgravingslocatie tot het fabrieksterrein in Wijck maakt het aannemelijk dat het aangetroffen productieafval het restant is van de activiteiten van Clermont & Chainaye, Guillaume Lambert, danwel Société

31 Mes 2006, 22-23.

32 The Economist Essays.

33 Mes 2006, 25.

Céramique. De archeologische context van het materiaal, de ophogingslaag, kan op grond van spoorassociaties en historische gegevens worden gedateerd tussen 1856 en 1884. Deze datering overlapt (gedeeltelijk) met de bestaansperiode van de twee eerstgenoemden en met de eerste 21 jaar van het bestaan van de Société Céramique. Hoewel het materiaal zich waarschijnlijk in een secundaire context is aangetroffen (waarover hieronder meer), kan het worden gezien als een willekeurige greep uit het assortiment van de laat 19e-eeuwse keramiekindustrie in Maastricht.

5.3.2.2 Het productieproces

Een mengsel van fijne klei (kaolien) met kalk vormde de basis van de in Maastricht vervaardigde industriële keramiek. De klei werd vermengd met water en in een mal geperst en vervolgens – waar nodig – nabewerkt. Sporen van deze nabewerking is op het vondstmateriaal aanwezig op de onderzijde van koppen en kommen met een standring. De aanwezige draaisporen laten zien dat de bodem van deze voorwerpen op een draaibank werden vormgegeven (afb. 5.1). De voorwerpen hadden nu hun vorm gekregen en werden aan de lucht gedroogd, totdat ze “leerdroog” waren. Daarna konden ze de oven in voor de eerste brand, de zogeheten biscuitbrand, waarbij op een temperatuur van circa 1200 graden werd gebakken. Het leerharde aardewerk werd in aardewerken “containers” gestapeld, waarna de containers – die elk ongeveer 25 kg aan aardewerk bevatten – in de oven hoog opgestapeld werden. Om ervoor te zorgen dat de objecten niet aan elkaar vast zouden bakken, werden ze van elkaar gescheiden middels zogenoemd ovenstapelmetaal. Tussen het vondstmateriaal uit de ophogingslaag zijn 135 fragmenten van dit gereedschap aangetroffen (afb. 5.2). De vormen variëren van driehoekige proenen met scherpe punten (“spurs”), proenen met lange benen (triangels, of “stilts”), tot staafjes met een driehoekig profiel (“saddle”). Ook is een buisvormig object gevonden dat denkelijk dezelfde functie vervulde (“tube prop”).³⁴ Het meeste ovenstapelmetaal was van dezelfde witte klei vervaardigd als het gebruiksaardewerk, maar enkele onregelmatig gevormde staafjes waren van grove, roodbakkende klei.

Na de biscuitbrand kon het aardewerk desgewenst worden gedecoreerd met een handgeschilderd of opgedrukt decor. Na het decoreren gingen de voorwerpen opnieuw de oven in: de drukkersmof. Ditmaal lag de temperatuur lager, tussen 680 en 750 graden, waarbij de olie in de kleurstof verdampte. Een derde brand was noodzakelijk om de voorwerpen van een glazuurlaag te voorzien. Hoewel meer decoratietechnieken mogelijk waren, zijn deze twee het meest gezien op Maastrichts aardewerk. De aangetroffen aardewerkfragmenten zijn de neerslag van verschillende stadia van het productieproces (afb. 5.3). Zo is ruim de helft van alle scherven ongeglazuurd en dus vóór de laatste brand afgedankt. Ongeveer 6% van het materiaal is ongeglazuurd én voorzien van een drukdecor. De inkt heeft op deze fragmenten slechts bij uitzondering zijn oorspronkelijke kleur behouden, bij het merendeel is deze geheel donker verkleurd. De verkleuring zou een gevolg kunnen zijn van het circa 130-jarig verblijf in de bodem, maar kan ook betekenen dat er gedurende de tweede brand een fout in het productieproces is opgetreden. De ongeglazuurde scherven vertonen verder geen sporen van misbrand, dus een te hoge temperatuur tijdens de drukkersmof kan een reden zijn geweest om een gehele

³⁴ De terminologie is afkomstig uit Hamer & Hamer 2004, 161.

oveninhoud af te danken. Van een aantal geglazuurde voorwerpen is het duidelijk waarom ze op de storthoop terecht zijn gekomen. Ongeveer zeventig van de aangetroffen fragmenten zijn aan elkaar gebakken en/of was het glazuur gebarsten of gesmolten.

Afb. 5.1 Overzichtsfoto van een greep uit het vondstmateriaal, waaronder zowel misbaksels als ovenstapel-materiaal (vnr. 65). Op het bodemfragment links zijn de draaisporen van het uitzfreen van de standring goed zichtbaar.

Afb. 5.2 Het ovenstapel-materiaal (vnr. 60). De grootste groep bestaat uit triangels (proenen, of "stilts"). Op de voorgrond (v.l.n.r.): "saddles", "spurs" en stapelmateriaal van roodbakkende klei.

Afb. 5.3 Twee randfragmenten van borden met drukdecors (decornaam "Danube"). Het rechter fragment is ongeglazuurd, het linker geglazuurd (vnr. 60-156 en 60-157).

5.3.2.3 De vondsten

Ondanks de beide tellingsmethoden die in de inleiding zijn genoemd (MAE en EVE), is het lastig greep te krijgen op de hoeveelheid voorwerpen die in het vondstmateriaal vertegenwoordigd zijn. Op basis van de kwalitatieve telling wordt een totaal van 318 voorwerpen berekend. Een overduidelijke valkuil hierbij is dat een gefragmenteerd voorwerp meerdere onderscheidende elementen bevat, die bij een MAE-telling dubbel kunnen worden geteld. Een tuit en een randfragment kunnen bijvoorbeeld tot dezelfde theepot behoren, maar omdat de scherven ervan niet aan elkaar passen, worden ze geteld als twee exemplaren. Het genoemde aantal is dus vrijwel zeker te hoog. Een MAE-telling op basis van een kenmerk dat uniek is voor een individuele vorm, zoals de bodem óf de rand, biedt wellicht een betere indicatie. De bodems met een compacte vorm, zoals van koppen en kommen, waren meestal in geringe mate gefragmenteerd waardoor één fragment doorgaans aan één exemplaar toebehoort. Als alleen van de bodemfragmenten wordt uitgegaan, is het minimum aantal exemplaren 181. Ook deze telling is geen nauwkeurige weergave van de hoeveelheid voorwerpen in het vondstcomplex – vormen met een minder compacte bodem, zoals borden, zijn hierdoor namelijk ondervertegenwoordigd. Mogelijk kan de gulden middenweg worden bereikt door alleen de exemplaren te tellen waarbij ook de criteria voor een EVE-telling aanwezig waren. Het minimum aantal exemplaren is in dat geval 133. Het EVE geeft een beter meetbaar resultaat, maar is niet representatief voor de werkelijke omvang van het vondstcomplex, omdat alleen randfragmenten worden meegeteld. Bovendien geldt ook hierbij dat de vorm van het object invloed heeft op de mate van conservering. Zo zullen kleine deksels hoger scoren dan dunwandige kommen, omdat de laatsten door een hogere kans op fragmentatie een geringere kans hebben om compleet in het bodemarchief terecht te komen. Wel biedt het EVE de mogelijkheid om de compleetheid van het materiaal te berekenen, door het te delen door het MAE. Wordt hierbij de ruime, kwalitatieve telling gebruikt, dan blijkt er van de – eens complete – voorwerpen slechts 8% aanwezig te zijn in het vondstcomplex. In tabel 5.1 worden de aantallen per vorm uitgesplitst. Deze tabel toont tevens het totale vormenspectrum, met inbegrip van de vormen waarvan geen rand aanwezig was.

	MAE	EVE	%
bord	61	6,22	10,2
deksel	19	10,15	53,4
juskom	4	0,23	5,8
kom	68	1,74	2,6
kop	129	3,79	2,9
pispot	5	1,34	26,8
schaal	1		
theepot	28	2,82	10,1
wijwaterbakje	2		
zeef	1		
totaal	318	26,29	8

Tabel 5.1 Compleetheid van de aangetroffen vormen op basis van het EVE, gedeeld door het MAE (kwalitatieve telling).

Een iets genuanceerder beeld levert de MAE-telling van voorwerpen met een meetbare rand op. In dit geval blijkt 23,3% van de aangetroffen voorwerpen bewaard te zijn gebleven (tabel 5.2). In het licht van alle voorbehouden die hierboven zijn geschetst, zal de werkelijkheid ergens in het midden liggen. In elk geval kan worden gesteld dat het materiaal in grote mate gefragmenteerd was. Wanneer alle scherven van een gebroken voorwerp worden weggegooid – of dit nu in een huishoudelijke of industriële context gebeurd – dan zullen deze in een gesloten en onverstoorde context ook vele honderden jaren later allemaal nog aanwezig zijn. Wordt de afvalhoop verplaatst, of de afvalkuil in later tijden doorgraven, dan vindt men slechts een deel van de scherven terug. Van het materiaal dat bij het onderhavige onderzoek in de ophogingslaag is aangetroffen, kan aan de hand van de berekende compleetheid worden vastgesteld dat het in een (ten minste) secundaire context verbleef.

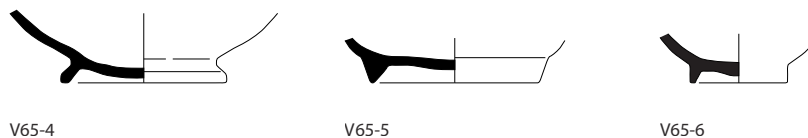
Tabel 5.2 Compleetheid van het materiaal waarbij het minimum aantal exemplaren is geteld aan de hand van fragmenten met een meetbare rand. Let op dat de vormen zonder rand, of waarvan de randscherven in zijn geheel ontbraken, in deze tabel afwezig zijn.

	EVE	MAE	%
bord	6,22	51	12,2
deksel	10,15	19	53,4
juskom	0,23	1	23
kom	1,74	18	9,7
kop	3,79	27	14
pispot	1,34	5	26,8
theepot	2,82	12	23,5
totaal	26,29	133	23,3

Koppen en kommen

Het onderscheid tussen koppen en kommen was op basis van de aanwezige fragmenten niet altijd goed te maken. Hoewel een bepaald type bodem aan één beider vormen kan worden toegewezen, is de diameter niet altijd indicatief voor het determineren van een (kleine) kom of (grote) kop. Bij 37 exemplaren kon de randdiameter worden bepaald. Zeventien daarvan hebben een omvang van 7 tot 10 cm, veertien zijn 11 tot 15 cm groot en zeven exemplaren 21 tot 36 cm. Vanwege de hoge fragmentatiegraad kon slechts in een aantal gevallen een vormtype worden bepaald. Driemaal werd een iw-kop-1 herkend, met een randdiameter van 8-8,5 cm. De vorm van dergelijke kopjes – een bolle vorm met rechte rand en een standring – is geënt op de klassieke vorm van veel porseleinen kopjes. Ook een mogelijke iw-kop-12, met een geribde rand, heeft een geringe omvang (9 cm). De vijf kopjes van het type iw-kop-8 komen voor met zowel een geringe diameter (drie maal 7-8 cm), als een iets grotere omvang (twee maal 11 cm). Deze vorm is kenmerkend door het S-vormige randprofiel en de uitstaande standring. Twee kommen van het type iw-kom-3 hebben eenzelfde diameter als de grootste kop en vertegenwoordigen daarmee de kleinste kommen. De twee andere kommen waarvan het vormtype bepaald kon worden vertegenwoordigen het andere uiterste van spectrum: deze twee iw-kom-6 kommen hebben een diameter van respectievelijk 34 en 36 cm. De grote kommen hebben een breed uitgebogen rand en een geribde wand. Twee kommen, met een diameter van 30 en 33 cm, hebben een rechte, onverdikte rand en zijn daardoor mogelijk te typeren als een iw-kom-1.

Zoals in de paragraaf over de kwantificeringsmethode al genoemd werd, zijn van veel koppen en/of kommen de bodems bewaard gebleven. De overgrote meerderheid, 129 stuks, heeft een uitstaande standring. Deze bodemvorm lijkt bij zowel koppen als kommen voor te komen. Een minderheid heeft een andere bodemvorm. Een rechte standring komt zestien keer voor, een V-vormige standring elf keer en vier exemplaren hebben een lage, vlakke standring (afb. 5.4). Bij drie koppen loopt de wand in een vloeiende lijn door tot onderaan de standring, de zogenoemde "bute shaped cups".³⁵ Drie maal is een ovale bodem met uitstaande standring aangetroffen, die met enige slag om de arm als jus- of sauskom is geïnterpreteerd. Dit vormtype is met grotere zekerheid herkenbaar in een achtkantige schotel met op de bovenzijde de afdruk van een afgebroken voet van een (jus)kom.

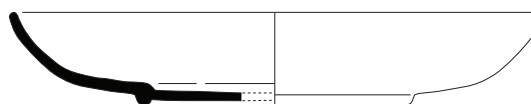
Afb. 5.4 De drie voorkomende bodemvormen bij kommen en koppen in het vondst-complex. Schaal 1:2.

Borden

Een klein aantal borden, tien exemplaren, heeft een diameter tussen 10 en 15 cm. De twee determineerbare vormen, beide met een diameter van 14 cm, zijn van het type iw-bor-1 en iw-bor-3. Deze betrekkelijk diepe bordjes hebben een standring en ontberen een vlag. De vorm is eigenlijk vrij goed te vergelijken met de eerder genoemde iw-kom-3, die een enigszins vergelijkbare afmeting heeft. Het type iw-bor-1 heeft een verdiepte spiegel en zou dus deel kunnen hebben uitgemaakt van een kop-en-schotel (afb. 5.5). Een scherf met een volledig randprofiel behoorde tot een klein bord met een lage standring en een S-vormig wandprofiel en rechte rand (iw-bor-15). Een ander bordje had een profiel dat sterke overeenkomsten vertoont met een iw-bor-16, maar anders dan dit type geen gegolfde rand had (afb. 5.6). Nog eens tien borden hebben een diameter tussen 18 en 22 cm. Deze borden hebben wél een duidelijke knik tussen spiegel en vlag en hebben een platte vlag en lage standring (iw-bor-6). Eén exemplaar, een iw-bor-4, heeft bij uitzondering geen standring, maar een standvlak. Weer iets groter zijn de borden met een diameter van 25-26 cm. Dit is duidelijk de grootste groep, met 25 exemplaren. De herkenbare vormtypes zijn opnieuw te determineren als iw-bor-6. De groep "grote" borden is op te splitsen in een viertal exemplaren, die met een diameter van 27-29 cm goed aansluiten op de vorige groep, en twee borden van respectievelijk 33 en 44 cm in doorsnee. Hierbij valt met name het grootste bord op, vanwege het bronskleurige oppervlak. Het is niet duidelijk of deze kleur een accidenteel gevolg is van een verkeerd gelopen bakproces, of dat dit bord voorafgaand aan de biscuitbrand geëngobeerd is. De vorm van het bord – het tweede exemplaar zonder standring – is te typeren als een iw-bor-4.

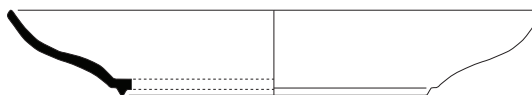
35 Miller 2011, 8-10.

Afb. 5.5 Klein bord met verdiepte spiegel (iw-bor-1; vnr. 60-153). Schaal 1:2.

V60-153
iw-bor-1

Afb. 5.6 Twee kleine bordes met een S-vormige wand, de bovenste met een rechte rand (iw-bor-15; vnr. 60-166), de onderste met een uitgebogen rand (iw-bor-(16); vnr. 60-13). Schaal 1:2.

V60-166
iw-bor-15

V60-13
iw-bor-(16)

Potten en deksels

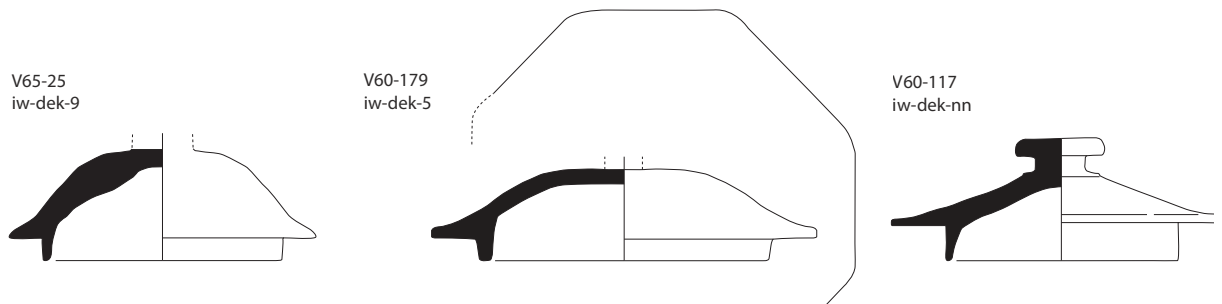
Deze twee vormtypes zullen tezamen worden besproken, aangezien de deksels allemaal toebehoren aan theepotten. De deksels zijn onder te verdelen in drie verschillende types: een bol deksel met een sluitrand en een knop (dertien exemplaren; iw-dek-9), een eveneens bol deksel met sluitrand en knop, maar met een achthoekige vorm (vier exemplaren; iw-dek-5) en een lage dekselvorm met een hoge sluitrand en een knop (twee exemplaren; iw-dek-nn; afb. 5.7). De achtkantige deksels hebben een sluitrand met een diameter van 7-7,5 cm en zijn daarmee iets groter dan de overige deksels, waarvan de sluitrand 4,5-6 cm groot is.

De theepotten zelf kunnen worden herkend aan een typerend randprofiel, met een fijn vormgegeven kraagrand en een zeer smalle dekselgeul aan de binnenzijde (afb. 5.8). De diameter van de randen varieert tussen 6 en 9,2 cm, waarbij de meeste vormen 8 tot 9 cm in doorsnee zijn. De randvorm is goed vergelijkbaar met de bolle theepot van het type iw-the-8. Nog beter herkenbaar zijn de tuiten, waarvan er dertien zijn aangetroffen. De tuiten waren allemaal versierd met een reliëfdecor van sierlijke lijnen. In het standaardwerk voor de determinatie van aardewerk uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd, "Steden in scherven", zijn de tuiten die worden afgebeeld op een iw-the-6 en een iw-the-8 identiek aan de tuiten die bij het onderhavige onderzoek zijn aangetroffen.³⁶ Eén tuit is vormgegeven met een gestileerde vogelkop aan de monding. Alle aangetroffen theepotten hebben een zeef op de aanhechting van de tuit aan de pot.

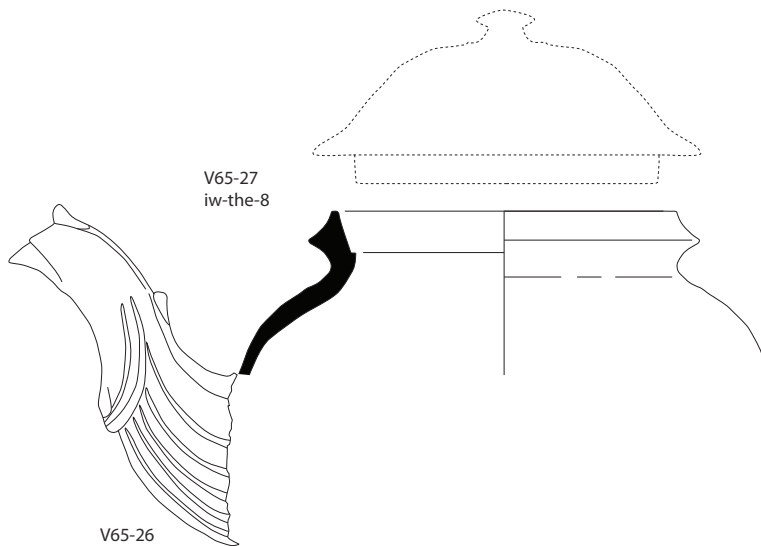
Het tweede pottype dat in het vormenspectrum herkend is, is de pispot. Deze potten worden gekenmerkt door een rechte tot licht naar binnen staande wand, met een naar buiten toe verdikte rand. Op grond van de raddiameter zijn twee

36 Bartels 1999, 928.

groepen te onderscheiden: kleine potten met een diameter van 16-17 cm (drie exemplaren) en grotere potten met een diameter van 21 en 25 cm (twee exemplaren). In het Deventer Systeem wordt de vorm getypeerd als een iw-pis-2 of een iw-pis-4. De twee vormen onderscheiden zich door verschillende bodemvormen. Hoewel geen van de aangetroffen randscherven aan een bodemscherf kon worden gepast, zijn losse bodemfragmenten als die van het type iw-pis-2 wel aanwezig in het vondstcomplex, in tegenstelling tot het type bodem van de iw-pis-4.

Afb. 5.7 De drie voorkomende dekselvormen in het vondstcomplex. Links een bol deksel met sluitrand en knop (iw-dek-9), in het midden een achthoekig deksel (iw-dek-5) en rechts een laag deksel met een hoge sluitrand en een knop (iw-dek-nn). Schaal 1:2.

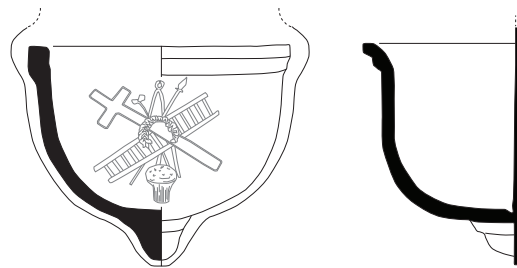
Afb. 5.8 Randfragment van een theepot (iw-the-8; vnr. 65-27), afgebeeld tezamen met een tuit (vnr. 65-26) en een op iw-dek-9 geïnspireerd deksel. Schaal 1:2.

Overige vormen

Een niet-gebogen randfragment zou tot een rechthoekige schaal met een gelobde wand kunnen behoren (iw-sch) en een wandfragment met gaatjes is mogelijk toe te schrijven aan een zeef of lekschaal (iw-zee/iw-lek). Meer tot de verbeelding sprekend is een tweetal wijwaterbakjes (iw-wyw-nn). Het betreft een bol wijwaterbakje met een iets uitstaande rand en een knop aan de onderzijde (7 cm breed, 5,8 cm hoog en 4,2 cm diep). Het heeft een vlakke achterplaat, waarvan het gedeelte boven het bakje ontbreekt. Het bakje en de achterplaat zijn denkbaar afzonderlijk in een mal gevormd, waarna ze voorafgaand aan het bakken zijn samengevoegd. Op de voorzijde van het wijwaterbakje is in reliëf een voorstelling van de lijdenswerktuigen van Christus weergegeven. Te zien zijn (van links naar rechts): het kruis waaraan Christus werd opgehangen, de doornenkroon, de Heilige Spons, de nijptang

waarmee de spijkers uit Christus' handen en voeten werden gehaald, de speer waarmee de fatale wond werd toegebracht en de ladder waarmee hij van het kruis werd afgehaald. Daaronder is een onduidelijk object afgebeeld, dat mogelijk de Heilige Graal verbeeld. Het zou ook de emmer met azijn kunnen zijn, waarin de Heilige Spons werd gedoopt (afb. 5.9). Een wijwaterbakje met een sterk vergelijkbare vorm – maar zonder de lijdenswerktuigen – is recentelijk aangeboden op CataWiki.³⁷ De achterplaat bij dit exemplaar heeft een ovale vorm met een lijst van reliëfversiering, waarbinnen een drukdecor met de buste van Christus is afgebeeld, met de tekst "Ecce Homo". Middels een fabrieksstempel van Petrus Regout op de achterzijde is dit exemplaar gedateerd in 1899. Een online *brocante* toont een wijwaterbakje waarop wél de lijdenswerktuigen zijn te zien, maar waarvan de vorm in details afwijkt van de exemplaren uit het vondstcomplex.³⁸ Zo is de knop onder het bakje hier afwezig. De achterplaat is ditmaal klokvormig en toont in reliëf een Christus-aan-het-kruis. Afgaand op het stempel wordt ook dit wijwaterbakje aan Petrus Regout toegeschreven (1886-1890). Dat een vorm uit de catalogus van Petrus Regout ook aan de overzijde van de Maas uit de ovens kwam, hoeft niet te verbazen. Niet alleen keken de Maastrichtse pottenbakkers goed naar wat de Engelsen produceerden, maar zullen ook de goed verkopende producten van de directe concurrent als inspiratiebron zijn gebruikt. De vermoedelijke datering van de twee aangetroffen exemplaren doet verwonderen wie in dit geval als voorbeeld diende voor de ander.

V60-127
iw-wyw-nn

Afb. 5.9 Wijwaterbakje met een voorstelling van de lijdenswerktuigen van Christus (iw-wyw-nn; vnr. 60-127).

5.3.2.4 Decors³⁹

Bijna 60% van alle aangetroffen scherven is op enige wijze gedecoreerd. Sommige decors waren onderdeel van de mal, zoals bij de zojuist besproken plastische versiering op de wijwaterbakjes, maar de meeste voorwerpen zijn versierd door middel van drukdecors of met de hand aangebrachte beschildering. In tabel 5.3a en b is weergegeven hoe vaak elk decor op de verschillende aardewerkvormen is aangetroffen. Wat met behulp van deze tabel kan worden waargenomen, is allereerst dat het vooral borden zijn die van een decoratie voorzien zijn en dat de diversiteit van de decors bij deze vorm het grootst is. Het patroon "Tonquin" (afb. 5.10) en de handgeschilderde (polychrome) florale decors (hier vermeld onder de verzamelnaam "Boerenbont") zijn de meest voorkomende versieringen (afb. 5.11; afb. 5.12). De vlaggen van de borden zijn in tien gevallen voorzien van een persreliëf in het patroon "featheredge" of "basketweave" (afb. 5.13). Wat ook opvalt, is dat op koppen en kommen vaak dezelfde decors voorkomen. Dit heeft

37 CataWiki.

38 MoreBrocante.

39 Een dankwoord gaat uit naar de heer Van der Voort, die zich bereid heeft gevonden om de decors op het aardewerk te determineren.

waarschijnlijk te maken met de problematiek omtrent het onderscheiden van beide vormen, zoals hierboven al genoemd is. Het handgeschilderde decor "Saks", of het daarop lijkende decor "Ster" is relatief veel gezien op kommen en koppen. De printdecors "Canton" en het met een dicht patroon van fijne bloemetjes versierde "Parsemé(-2)" zijn ook goed vertegenwoordigd op koppen en kommen in het vondstcomplex. Kommen zijn enkele malen voorzien van een parelrand. Verticale ribben die zich over het gehele voorwerp uitstrekken komen bij zowel koppen als kommen voor.

De kleur van de drukdecors was in de meeste gevallen blauw. Het patroon "Parsemé" en "Parsemé-2" kwam enkele malen voor in een groene kleur en op twee kleine fragmenten waren ook de patronen "Tonquin" en "Rustic" in groen gedrukt. Rode drukdecors waren in zeer geringe getalen wel aanwezig in het vondstcomplex, maar de aardewerkfragmenten waren telkens te klein om de voorstelling te kunnen beschrijven.

Vrijwel al het met drukdecors versierde aardewerk wordt door de heer Van der Voort toegewezen aan Clermont & Chainaye en/of Guillaume Lambert. Slechts een enkele maal – en dan nog met enige twijfel – is de versiering afkomstig uit de fabriek van de Société Céramique. Op basis van de decors is het vondstcomplex daardoor te dateren tussen 1851 en 1863.

	Danube	Rustic	Tonquin	Canton	Cattle Scenery	Willow	Parsemé(-2)	Moresque	Ster/Saks	Improved Wild Rose	"Boerenbont"
Bord	3	1	8	1	1	2	1				7
Deksel		1									
Kom		1		4			4		2	1	
Kop		2		1			2		4		2
Theepot		1		1							
Onbekend								1			

	Parelrand	Feather-edge	Basket-weave	Vert. ribben
Bord		8	2	
Deksel				
Kom	5			3
Kop				4
Theepot				

Tabel 5.3a Overzicht van het aantal fragmenten waarop de verschillende print- en handgeschilderde decors voorkomen, gesorteerd per aardewerkvorm. Het decor "Moresque" wordt wel genoemd, maar is slechts aangetroffen op één scherf, waaraan de vorm niet afgelezen kon worden. Van veel gedecoreerde scherven kon de decornaam überhaupt niet worden vastgesteld. Het decor "Boerenbont" is gebruikt als verzamelnaam voor polychrome handgeschilderde decoraties.

Tabel 5.3b (onder). Overzicht van het aantal fragmenten met persreliëfs, gesorteerd per vorm. Bij de theepotten zijn de versierde tuiten buiten beschouwing gelaten.

Afb. 5.10 Fragmenten van ten minste twee ongeglazuurde borden (iw-bor-6; vnr. 60-150) met drukdecors, patroon "Tonquin".

Afb. 5.11 Door een productiefout zijn deze drie borden in de oven aan elkaar gebakken. Op de vlag is een handgeschilderd decor aangebracht (vnr. 60-67).

Afb. 5.12 Diverse fragmenten van een polychroom beschilderd bord (iw-bor; vnr. 60-140).

Afb. 5.13 Twee randfragmenten van borden – wederom aan elkaar gesmolten in de oven – met een featheredge-rand en onderglazuur beschildering (iw-bor; vnr. 65-20).

5.3.2.5 Merken en stempels

Slechts op acht aardewerkfragmenten is een stempel met een merk- of decornaam aangetroffen. Dit opvallend lage aantal is moeilijk te verklaren. Misschien hadden de “kleine” Maastrichtse aardewerkproducenten in het derde/ vierde kwart van de 19e eeuw minder aandrang om hun naamsbekendheid te vergroten dan Petrus Regout. De relatief geringe omvang van de productie speelde daarin mogelijk een rol. Voor de consument zal het betrekkelijk onbekende aardewerk van Clermont & Chainaye/Guillaume Lambert en de (vroeg) Société Céramique misschien een (prijsgunstiger?) alternatief zijn geweest voor het alom aanwezige aardewerk van Petrus Regout. Pas tegen het eind van de 19e eeuw kon de Société Céramique zich qua kwaliteit en kwantiteit meten met Regout.⁴⁰

Eén van de acht aangetroffen merken heeft betrekking op de naam van de producent. Het zijn de initialen van Clermont & Chainaye, die op de onderzijde van een bord onder de decornaam zijn gedrukt.⁴¹ De decornaam is niet meer aanwezig op het aardewerkfragment. Op twee fragmenten is de decornaam “Canton” aanwezig, waarbij op één fragment ook een blindmerk met het cijfer “5” te zien is (afb. 5.14).⁴² Op twee andere fragmenten, waaronder op de onderzijde van een bord (iw-bor-6), is de decornaam “Tonquin” aanwezig.

Afb. 5.14. Gestempeld bodemfragment met de decornaam “Canton” (vnr. 60-145).

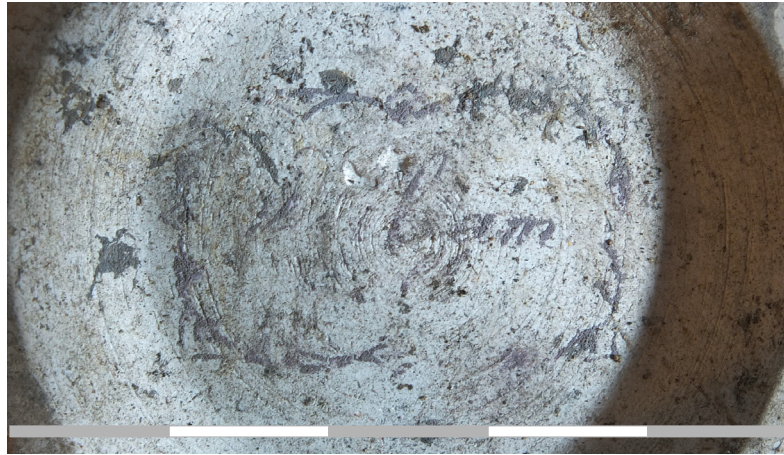
40 Langeweg 2004, 3.

41 Beeldmerk 350, in Polling 2006, 84.

42 Beeldmerk 350.4, in Polling 2006, 85.

De onderzijde van een kom is voorzien van een decorstempel met een tweeregelige tekst, waarvan de eerste te lezen is als "William". Mogelijk verwijst dit stempel naar de decornaam "William Tell", hoewel de onderste regel onleesbaar is geworden (afb. 5.15).⁴³ Het zevende merk is een eenvoudig blindmerk met het cijfer "6" of "9", het achtste was helaas geheel onleesbaar.

Afb. 5.15. Op de onderzijde van een kom werd een slecht leesbaar stempel van een decornaam aangetroffen. Mogelijk is het te lezen als "William (Tell)" (vnr. 60-173).

5.3.3 Besluit

Het materiaal uit de ophogingslaag met spoornummer 8002/9005 licht een tipje van de sluier op omtrent het vormenspectrum en het productieproces van twee van de kleine Maastrichtse aardewerfabrieken, Clermont & Chainaye (1851-1859) en Guillaume Lambert (1859-1863). Als op basis van deze steekproef conclusies mogen worden getrokken, dan kan worden gesteld dat de voorlopers van de Société Céramique zich vooral toededen op de productie van borden, kommen en koppen – al dan niet versierd met drukdecors. Theepotten met sierlijk gevormde tuiten behoorden eveneens tot het repertoire. Het aangetroffen materiaal is na fouten gedurende het productieproces afgedankt. Mogelijk waren er op het fabrieksterrein stortplekken voor dergelijk afval, waarna het – in het geval van het hier besproken materiaal – elders in de stad werd gebruikt als ophogingsmateriaal. Gezien de hoge fragmentatiegraad en het gegeven dat producten van beide fabrieken aanwezig zijn in het vondstcomplex, is het niet ondenkbaar dat het aangetroffen materiaal meer dan eens verplaatst is. De ophogingslaag dateert op zijn vroegst in het beginjaar van de productie van Guillaume Lambert (1859). De *terminus ante quem* is 1884, het jaar waarin het terrein niet meer als station wordt gebruikt.

5.4 Glas

Tijdens het archeologisch onderzoek in Maastricht zijn in totaal 56 fragmenten glas aangetroffen verdeeld over veertien vondstnummers (bijlage 7). Het glas is verzameld tijdens de aanleg van de vlakken en het couperen en afwerken van sporen. Het betreft fragmenten van met name flessen en vensterglas, maar ook van bekers of een pot en niet determineerbare fragmenten (zie tabel 5.4). Het glas dateert globaal in de 19^e en 20^e eeuw.

⁴³ Zowel de merken "William (Tell)" als "Tonquin" worden niet afgebeeld in Polling (2006).

De uitwerking van het glas is gericht op het dateren van de sporen. Allereerst worden enkele uitgangspunten voor het dateren van glas uit de 19^e en 20^e eeuw besproken. Vervolgens wordt al het determineerbare glas per spoor beschreven. De niet determineerbare fragmenten en het vensterglas worden niet besproken.

Vorm	Aantal fragmenten	Aantal exemplaren
Fles	18	9
Beker	11	2
Beker of pot	3	1
Vensterglas	14	
Niet determineerbaar	10	
Totaal	56	12

Tabel 5.4 Overzicht van de aangetroffen glasvormen.

5.4.1 Datering

Het internet is een belangrijke bron voor uitgangspunten voor het dateren van glas uit de 19^e en 20^e eeuw. Zo is er de website voor 'Historic Glass Bottle Identification & Information'⁴⁴, waar op detailniveau diverse aspecten van flessen, waardoor datering mogelijk is, worden beschreven. Bovendien is vaak op internet informatie terug te vinden over (niet meer bestaande) bedrijven die met glasproductie en met het produceren van middelen, die in glas verpakt worden, te maken hebben. Wikipedia is hiervoor een goede bron, maar ook advertenties voor producten in oude kranten.⁴⁵

Belangrijk voor het dateren van glas uit de late 19^e en de eerste helft van de 20^e eeuw is de ontwikkeling (en verschuiving) van het handmatig vervaardigen van glazen voorwerpen (vorm- en mondgeblazen) naar het machinaal vervaardigen van glas. Halverwege de 19^e eeuw werd onder invloed van de industriële revolutie de productie van glazen voorwerpen gemechaniseerd; het glas werd geperst in gietijzeren vormen. De persnaden die hierbij ontstaan, zijn nog zichtbaar in het glas. De aan- of afwezigheid van persnaden op de wand van een glazen voorwerp is daarom een belangrijke indicatie voor de datering. Nederland liep wat achter op deze nieuwe ontwikkeling; hier 'begon' de mechanisatie rond 1870.⁴⁶ Overigens bleef het handmatig vervaardigen van glazen voorwerpen tot in de jaren 20 van 20^e eeuw bestaan.

Een ander daterend kenmerk is de nabewerking van de rand/mond van flessen. Tot circa 1890 kan de mond van een fles los van het voorwerp zelf worden gemaakt en wordt erop geplaatst als de fles uit de mal komt (dit wordt een *applied finish* genoemd). Kenmerken hiervan zijn het abrupt stoppen van de persnaad onder de mond, een horizontale naad aan de binnenzijde van het voorwerp op de plek waar de (losse) mond op het voorwerp is geplaatst en sporen van bewerking enkel bij de mond en niet over groter oppervlak van de flessenhals zelf. Vanaf circa 1890 is het gebruikelijk de mond van een machinaal vervaardigde fles handmatig te vormen als de fles uit de machine wordt genomen (dit wordt een *tooled finish* genoemd) in plaats van een losse mond erop te plaatsen. Kenmerken hiervan zijn het geleidelijk vervagen en verdwijnen van de persnaad in de richting van de rand, concentrische

44 SHA 2013.

45 Wikipedia 2013; Delpher 2013.

46 Encyclo 2013.

bewerkingssporen over een groter deel van de hals en het dunner worden van het glas in de richting van de mond. Vanaf circa 1910 is het mogelijk om flessen (en ook potten) volledig machinaal te vervaardigen, zodat er een persnaad zichtbaar is die doorloopt tot over de rand. Het gebruik van een *tooled finish* verdwijnt in de loop van de jaren 20 ten gunste van de machinale productie. Ook het handmatig vervaardigen (vorm- en mondblazen) van glas verdwijnt tegelijkertijd. In 1927 ging bijvoorbeeld de Vereenigde Glasfabrieken, een van de grootste glasfabrieken van Nederland in de vroege 20^e eeuw, volledig over op geautomatiseerde flessenproductie.⁴⁷

5.4.2 De vondstcontexten

Kuil, spoor 7008

Uit kuil S7008 zijn de fragmenten van drie flessen, een beker en een fragment vensterglas aangetroffen (vnrs. 57 en 59). Drie fragmenten zijn vermoedelijk van een fles afkomstig. De drie flessen zijn cilindrisch van vorm en zijn alle drie ná 1900 gefabriceerd. De aanwezigheid van een persnaad tot over de rand (vnr. 57), het met (NED) FABR gemerkte bodemfragment (vnr. 57) en tekstdelen in reliëf (vnr. 59) duiden hierop.

In 1915 werd de Vereniging Nederlandsch Fabricaat opgericht door bedrijven uit de landbouw, industrie en de middenstand. Zij waren ontevreden over het feit dat Nederlandse producten onder een buitenlands merk werden verhandeld. De vereniging propageerde het gebruik van producten van Nederlandse makelij. Bedrijven die lid waren van de vereniging konden, onder bepaalde voorwaarden, een nationaliteitsmerk krijgen voor hun producten. Een bekende leus uit de jaren 30 is "Koop Nederlandsche waar, dan helpen wij elkaar".⁴⁸ Een randfragment van een beker (vnr. 59) is op 1,9 cm onder de rand versierd met een horizontale band van 2,7 cm dik met cirkels in een spiraalvorm.

Paalkuil, spoor 1002

Uit paalkuil S1002 zijn de fragmenten van een fles (vnr. 2) en een beker of pot (vnr. 24) afkomstig. Beide zijn machinaal vervaardigd en dateren in de late 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. De bodem van de beker of pot is gemerkt GZ. Het is onbekend wat dit betekent.

Ophogingslaag, spoor 9005

Uit de ophogingslaag met pottenbakkersafval van twee Maastrichtse pottenbakkersfabrieken is een fragment van een cilindrische fles van kleurloos glas aangetroffen, die niet nauwkeuriger te dateren is dan na 1850 (vnr. 65). De functie van de fles is niet te herleiden.

Keldervulling, spoor 3017

Uit de keldervulling is een complete bierfles, een archeologisch compleet cilindrische medicijnfles en een fragment vensterglas afkomstig (vnr. 42). De bierfles is voorzien van een beugelsluiting wat vanaf 1895 voorkomt.⁴⁹ De fles zelf is niet gemerkt, maar op de beugelsluiting staat de volgende tekst: "K.G. VA..." "...OENEWOU..." "...TEPO...". Het lijkt te gaan om een fles van brouwer Het Groenewoud uit Horst (Limburg). De brouwerij is opgericht in 1601 en gestopt in 1920.⁵⁰ Het is niet mogelijk gebleken deze tekst te herleiden naar een historisch bekende bierbrouwerij. Een fragment vensterglas is versierd met geometrische motieven, die in het glas zijn ge-etst.

47 Wikipedia 2013 (Vereenigde Glasfabrieken).

48 Ooijevaar 1983, 5, 7.

49 Soetens 2001, 154.

50 Biernet, 29 juni 2016.

Een belangrijke groep flessen zonder merknaam in reliëf, maar waarvan het wél duidelijk is waarvoor deze hebben gediend, zijn de cilindrische medicijnflessen (zie afb. 5.16). De vorm en de inhoudsmaat van medicijnflessen was gestandaardiseerd. Sommige wat kleinere flesjes waren voorzien van een schenkclip, dit zijn druppelflesjes. Vaak is de inhoudsmaat (in ml) op de bodem van de fles in reliëf leesbaar. Tot circa 1950 was het gebruikelijk om deze flessen na gebruik terug te brengen naar de apotheek, waar ze werden omgewassen en opnieuw werden gebruikt.⁵¹ De medicijnfles uit Maastricht is gemerkt met "250" wat duidt op een inhoud van een kwart liter. De fles is niet machinaal vervaardigd (de persnaad ontbreekt), maar is in een vorm of mal geblazen. Omdat men in de jaren 20 van de vorige eeuw vrijwel volledig overging op het volledig machinaal vervaardigen van glazen verpakkingen, is deze fles waarschijnlijk in het eerste kwart van de 20^e eeuw te dateren.

Afb. 5.16 Een serie cilindrische medicijnflessen 5-10-15-20-30-50-60-100-150-200-250-300-400 ml. Enkele flessen zijn nog met de mond geblazen, andere zijn volledig machinaal vervaardigd.

5.4.3 Conclusie

Het tijdens het archeologisch onderzoek aangetroffen glas is niet ouder dan de 19^e eeuw. In veel gevallen is het zelfs nauwkeuriger te dateren in de late 19^e en de vroege 20^e eeuw.

5.5 Metaal

In verschillende sporen op het terrein zijn in totaal dertien metalen voorwerpen aangetroffen (bijlage 8). Deze voorwerpen zijn zowel afkomstig uit paalsporen, kuilen, een waterput, ophogingslagen, greppels als bij een muur, maar ook bij de aanleg van het vlak zijn enkele voorwerpen verzameld.

In een paalspoor (spoor 1006) in werkput 1 bevond zich een fragment van een ijzeren steekbeitel, die gebruikt is voor houtbewerking (vnr. 4). Vermoedelijk is de beitel in de 19^e of 20^e eeuw te dateren. Omdat de vorm van de beitel gedurende een lange periode ongewijzigd blijft en ook nu nog voorkomen is het lastig de beitel nauwkeurig te dateren.

In een kuil (spoor 6003) is een ijzeren nagel met een vierkante doorsnede gevonden en in greppel (spoor 1010) een fragment van een ijzeren nagel met een ronde doorsnede. Op basis van de vorm van de doorsneden kan de eerste nagel (vnr. 6) vóór de 20^e eeuw gedateerd worden en de tweede nagel (vnr. 39) in de 20^e eeuw.

⁵¹ Soetens 2001, 67.

Een vierkante, ijzeren carrosserieschijf voor boutverbindingen is aangetroffen in een kuil in werkput 6 (spoor 6006; vnr. 41). Het voorwerp is in de 20^e eeuw te dateren. Uit een van de waterputten (spoor 4002) is een gietijzeren fragment van een rooster of deksel afkomstig, dat in de 19^e of 20^e eeuw geplaatst kan worden (vnr. 51). Ter plaatse van een muur van het stationsgebouw (spoor 3062) bevond zich een afgebroken, gepunte staaf waaraan iets bevestigd kon worden (vnr. 62). Deze ijzeren staaf is gedateerd in de 19e-20e eeuw.

Twee fragmenten metaal konden niet gedetermineerd worden, het betreft een stukje dun ijzer (vnr. 57) en een draadje van een koperlegering (vnr. 66).

Eén ijzerslak is gevonden bij de aanleg van het vlak in werkput 3 en uit twee verschillende ophogingslagen (spoor 8002 en 9005) zijn vier vloeislakken afkomstig (vnr. 27, 60 en 65). De slakken kunnen niet gedateerd worden, maar zullen op basis van ander vondstmateriaal waarschijnlijk uit de nieuwe tijd stammen.

De metaalvondsten wijzen op een gebruiksfase van het terrein in de 19^e en 20^e eeuw als industrieel complex.

5.6 Natuursteen

In totaal zijn 37 stuks natuursteen met een gewicht van 1.453 g in de werkputten 2, 3, 6, 7 en 8 aangetroffen (bijlage 9). Afgezien van zes stukken onbewerkt natuursteen zijn alleen fragmenten leisteen gevonden. De onbewerkte natuurstenen betreffen afgeronde stukken grind en zandsteen en worden hier verder niet besproken.

Het leisteen bestaat uit 31 fragmenten met een gewicht van 1.444 g. Het leisteen is gevonden bij de aanleg van het vlak in werkput 3, ter plaatse van kelder 1 van het station (spoor 3017), een grote kuil in werkput 6 (spoor 6003) en een, kleinere, kuil in werkput 7 (spoor 7008). Kenmerkend voor dit leisteen zijn de kasporen, maar ook is op een deel van de stenen inkepingen en doorboringen waargenomen (acht stuks). Deze inkepingen en doorboringen dienden vermoedelijk om het leisteen als dakbedekking met leihaken op zijn plek te houden. Leihaken zijn overigens niet in het plangebied aangetroffen. Waarschijnlijk heeft het leisteen als dakbedekking van het stationsgebouw dienst gedaan.

5.7 Dierlijk bot

Het dierlijk bot bestaat uit drie fragmenten (bijlage 10). Bij de aanleg van het vlak in werkput 3 is een mogelijke radius van een groot zoogdier gevonden (vnr. 31). Het stuk vertoont kasporen en lijkt te zijn bijgekapt. Omdat het bot te fragmentarisch is, is niet na te gaan waarom het is bijgekapt en wat de functie was van het voorwerp. Een tweede fragment is eveneens bij de aanleg van het vlak in werkput 3 aangetroffen en betreft een klein deel van een kaak van mogelijk een schaap of geit (vnr. 32). Vondstnummer 35 bevat een deel van een borstbeen van een vogel. Het is aangetroffen in een recente kuil in werkput 5.

Het bot is zeer waarschijnlijk in de 19^e of 20^e eeuw op het terrein terecht gekomen, tijdens de ophoging van het terrein of na de afbraak van het station.

5.8 Kunststof

Uit een paalkuil in werkput 1 (spoor 1006) en uit de waterput met spoornummer 4002 zijn voorwerpen van kunststof aangetroffen (bijlage 10). Het paalspoor bevatte een wit hard plastic plaatje en twee stukken bakeliet (vnr. 5). Op één van de stukken bakeliet zijn ribbels herkend. Wat de aard van de voorwerpen is, kon niet meer achterhaald worden.

De waterput behoort vermoedelijk tot de woning van het stationsgebouw (zie ook paragraaf 4.4). Hierin is een groenbruine kam aangetroffen die is gemaakt van plastic en dateert uit de 20^e eeuw (vnr. 51).

6 Synthese: gebruik van het terrein in de Romeinse tijd en als stations-terrein in de nieuwe tijd

6.1 Landschap en conservering

Het plangebied bevindt zich op het Terras van Geistingen, dat is ontstaan door de insnijding van de Maas in de dalvlakte van deze rivier. De aangetroffen archeologische waarden dateren voornamelijk uit de nieuwe tijd en zijn niet te relateren aan het natuurlijke landschap. Omdat deze archeologische sporen grotendeels uit de late nieuwe tijd dateren zijn bodemvormende processen niet of nauwelijks van invloed geweest op de herkenbaarheid van de sporen. Mogelijk hebben de sporen uit de nieuwe tijd wel oudere sporen aangetast. Op de locaties van sporen uit de nieuwe tijd zijn geen oudere sporen waargenomen. Daar waar wel oudere sporen zijn aangetroffen, waren geen sporen uit de nieuwe tijd aanwezig. Op basis van de beperkte sporen uit oudere perioden is geen relatie met het landschap te maken. Ter hoogte van de sporen uit mogelijk de Romeinse tijd is wel sprake van sterke bioturbatie. Dit heeft mogelijk een deel van de sporen aangetast. Het is namelijk niet altijd te achterhalen of in de zone met paalsporen het daadwerkelijk om antropogene sporen ging of dat alleen sprake was van diergangen.

6.2 Sporen en structuren

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek bestond de verwachting dat zich in het plangebied een Romeinse weg zou kunnen bevinden die reeds elders is aangetroffen. Sporen van een weg waren in het plangebied echter niet aanwezig. Ook zijn geen (resten van) graven, wachttorens of andere bijzondere constructies aangetroffen. De verwachting op het aantreffen van vuursteen, sporen uit de bronstijd/ijzertijd en middeleeuwen en aanwijzingen voor de 17^e-eeuwse vestingwerken is niet uitgekomen. Uit deze perioden zijn geen archeologische overblijfselen gevonden.

De oudste sporen die zijn aangetroffen dateren mogelijk uit de Romeinse tijd. Het betreft een cluster paalsporen of staakgaten waaruit geen structuren herleid konden worden en mogelijk is ook een smalle greppel uit deze periode aanwezig. Bioturbatie in dit deel van het plangebied maakt het onduidelijk of daadwerkelijk sprake is van antropogene (paal)sporen. In ieder geval was op deze locatie wel vondstmateriaal uit de Romeinse tijd in de vorm van keramiek aanwezig. Deze scherven zijn in de gebioturbeerde laag gevonden, in de sporen zelf zijn geen vondsten gedaan. Een fragment van een bord van terra sigillata aardewerk zou de sporen in de 1e eeuw kunnen dateren. Omdat het slechts één scherf betreft en geen vondstmateriaal uit de sporen zelf afkomstig is, kan dit niet met zekerheid vastgesteld worden.

Na een mogelijk gebruik van het terrein in de Romeinse tijd, is de locatie lange tijd onbewoond gebleven. Het terrein bevond zich buiten de middeleeuwse stad en buiten de vestingwerken uit de nieuwe tijd en was in gebruik als landbouwgrond. De landbouwgrond was opgedeeld in percelen die werden begrensd door greppels, waarvan sporen in het plangebied zijn terug gevonden. De vestingwerken bleven tot 1867 in gebruik. In dat jaar werd de vesting opgeheven, waarna het in 1869 gesloopt kon worden. Van de vestingwerken zijn geen sporen teruggevonden binnen het plangebied.

Inmiddels was het treinverkeer en de aanleg van sporen en bijbehorende stations buiten de vesting al geruime tijd in gang. Het eerste station, Wyck I, is in 1853 gebouwd. Vanwege de uitbreiding van het spoornet moest ook het spooreplacement worden uitgebreid. Station Wyck I lag daarbij in de weg en moest dus verplaatst worden. Drie jaar later, in 1856, werd Wyck I afgebroken en 300-400 m zuidelijker weer opgebouwd en zowel aan de noord- als aan de zuidzijde uitgebreid. Dit is station Wyck II. Het station lag direct ten oosten van de vesting. Door de vesting is in 1865 een doorgang gemaakt om het nieuwe station bereikbaar te maken. In 1869 is de vesting gesloopt.

Van station Wyck II is een plattegrond uit 1873 bekend. Optekeningen van gebouwen kunnen helpen met het interpreteren van hetgeen archeologisch wordt teruggevonden. Bij dit soort kaarten moet altijd wel afgevraagd worden of dit een optekening van de (toenmalige) werkelijkheid is, of dat het een interpretatie of schetsmatige weergave is van de (toenmalige) werkelijkheid. Met het plotten van de funderingen van het stationsgebouw op de plattegrond is duidelijk geworden dat de westelijke en zuidelijke gevel het stationsgebouw over bijna de gehele lengte is teruggevonden. De noordelijke en zuidoostelijke hoeken zijn net niet in het zicht gekomen.

De archeologische weerslag van de woning van de werktuigbouwkundige, aan het zuidelijke uiteinde van het stationsgebouw, wijkt enigszins af van de plattegrond uit 1873. Zo bevindt de trap naar de kelder zich in plaats van tegen de scheidingmuur tussen de woning en het stationsgebouw, meer centraal in de woning. Dit kan erop duiden dat de kelder na 1873 is verbouwd, waarbij de trap op een andere plek is ingebouwd. Ook een haard in dezelfde woning blijkt in een latere fase te zijn verplaatst. Het is niet bekend wanneer deze verbouwing heeft plaatsgevonden. Er zijn geen sloopsporen aangetroffen die duiden op een verbouwing.

Ook blijkt dat op een aantal locaties binnen het stationsgebouw enkele kelders zijn ingebouwd, die niet op de plattegrond van 1873 zijn opgetekend. Waarschijnlijk gaat het ook hier op verbouwingen die ná 1873 hebben plaatsgevonden. Kelder 2 bevindt zich ter hoogte van de *bergplaats voor den restaurateur* bij de wachtkamer voor de 3^e klasse. Kelder 4 bevindt zich bij *lokalen voor den restaurateur* bij de wachtkamer voor de 1^e en 2^e klasse. Kelder 3 is zelfs in, of onder, de *wachtkamer 1^e en 2^e klasse* bijgeplaatst. De kelders moeten dus voor de opslag van goederen voor de restauratie hebben gefunctioneerd. Deze drie kelders hebben een kleine uitbouw aan de stadszijde van het stationsgebouw. Het is niet bekend in hoeverre deze uitbouwjes ook zichtbaar waren aan de buitenzijde van het gebouw.

Op het terrein ten westen van het stationsgebouw bevonden zich enkele constructies van baksteen en mergel in verschillende vormen. De functie

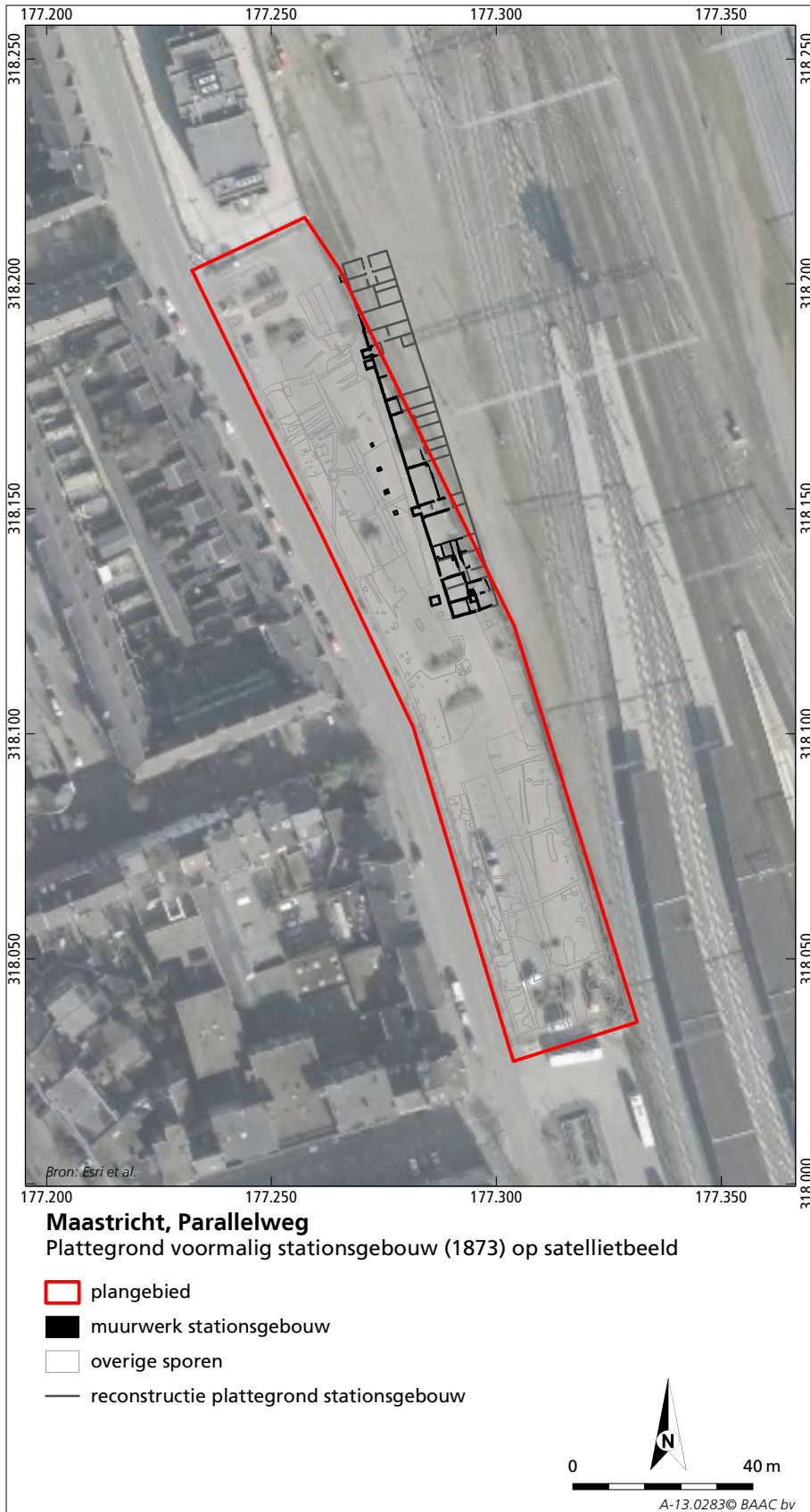
van deze constructies is niet duidelijk geworden. Het is aannemelijk dat de constructies in functie te relateren zijn aan het stationsgebouw en dus na het tot stand komen van Wyck II, en mogelijk ook na de ontmanteling van de vesting in 1869, zijn gebouwd. In het Utrechts Archief zijn tekeningen bekend van diverse opstallen die bij het station zullen hebben gestaan, zoals waterplaatsen, privaten of de onderbouw van waterkranen. De tekeningen zijn niet gedateerd en het is uit de tekeningen ook niet op te maken waar en bij welk station deze opstallen hebben gestaan. De aangetroffen constructies hebben wellicht een dergelijke functie gehad.

Tot 1884 was het stationsgebouw als zodanig in gebruik. Tijdens het archeologisch onderzoek zijn geen vondsten in kelders 2, 3 en 4 aangetroffen, die inzicht geven in wat voor goederen er voor de restaurateur en eventueel daarna werden opgeslagen. Enkel in kelder 2 zijn aanwijzingen voor de opslag van kolen. Hieruit blijkt ook dat de kelders grondig zijn leeggeruimd nadat ze buiten gebruik zijn geraakt. Ook kelder 1 lijkt voor de opslag van kolen te zijn gebruikt. Aanwijzingen voor andere goederen zijn niet aangetroffen.

Maastricht staat bekend om haar aardewerkproductie. In de periode dat station Wyck II in gebruik was (1853-1884), waren er drie opeenvolgende aardewerkfabrieken actief, namelijk Clermont & Chainaye (1851-1859), Guillaume Lambert (1859-1863) en Société Céramique (1863-1958). Ten westen van het stationsgebouw is een ophogingslaag aangetroffen, die bestaat uit productieafval van in ieder geval de eerste twee aardewerkfabrieken. Enkele vondsten zijn mogelijk afkomstig van Société Céramique. Het afval blijkt na het productieproces te zijn afgedankt vanwege fouten. Het productieafval van de verschillende fabrieken is in de loop der tijd met elkaar vermengd geraakt en het is uiteindelijk gebruikt als ophogingsmateriaal bij het stationsgebouw. Het vormenspectrum dat uit deze ophogingslaag herleid kon worden, geeft inzicht in het assortiment van de laat 19^e-eeuwse aardewerkfabrieken in Maastricht. De ophogingslaag dateert in ieder geval in de periode 1859-1884. Wanneer het terrein is opgehoogd (of geëgaliseerd) en wat de relatie is met (het neerhalen van) de vestingwerken, kon niet worden vastgesteld. Omdat er ook aardewerkvormen van Guillaume Lambert tussen zitten, is dit niet gebeurd met het in gebruik nemen van het terrein voor Wyck II in 1853, maar zal dit na 1859 hebben plaatsgevonden.

6.3 Conclusie

In het plangebied zijn sporen uit mogelijk de Romeinse tijd en uit de nieuwe tijd aangetroffen. Het betreft een cluster paalsporen, een greppel en een 19^e-eeuws stationsgebouw. Het stationsgebouw en het stationsplein van station Wyck II, dat in gebruik was in de periode 1856-1884, heeft hierin een groot aandeel; de oudere sporen zijn alleen in kleine getale aanwezig. De exacte ligging van dit station was voorafgaand aan het archeologisch onderzoek niet bekend. De funderingen en enkele kelders van het station bleken binnen het plangebied nog vrij volledig bewaard te zijn gebleven, waardoor de ligging van het station is vastgesteld. Met het plotten van een plattegrond van station Wyck II uit 1873 op de allesporenkaart blijkt dat het station voor bijna de helft in de

Afb. 6.1 De sporen van het stationsgebouw en de plattegrond uit 1873 geprojecteerd op een satellietfoto van de omgeving van station Maastricht. De satellietfoto dateert uit de periode voorafgaand aan het archeologisch onderzoek.

opgravingsput is aangesneden. De andere helft is gesitueerd buiten het plangebied, op het terrein van de Nederlandse Spoorwegen (zie afb. 6.1). Dit deel van het stationsgebouw kan dus nog verwacht worden bij eventuele werkzaamheden aldaar.

De ruimten binnen het stationsgebouw hadden verschillende functies. Deze functies staan omschreven op de plattegrond uit 1873. De verschillende kelders konden op basis van hun ligging aan de woonfunctie en aan de restauratie worden gerelateerd. Wat er voor die specifieke functie in de kelders werd opgeslagen, kon archeologisch niet worden aangetoond. De kelders zijn goed leeggeruimd voordat ze buiten gebruik zijn geraakt en volgestort.

Uit de archeologische gegevens is op te maken dat op het stationsplein, ten westen van het stationsgebouw, enkele structuren of opstallen moeten hebben bestaan. Het is niet bekend geworden wat dit voor structuren zijn. Er zijn geen afbeeldingen van Wyck II bewaard gebleven waarop de inrichting van het stationsplein staat afgebeeld. Zodoende kan de inrichting en het gebruik van het toenmalige stationsplein niet gereconstrueerd worden.

De ligging van station Wyck II is dus vastgesteld. De diverse functies binnen het gebouw zijn op basis van een plattegrond uit 1873 bekend, maar zijn niet op basis van de archeologische resten te herkennen. Ook is het niet bekend hoe het stationsplein was ingericht en hoe het werd gebruikt. Er kon enkel vastgesteld worden dat er enkele structuren moeten hebben bestaan.

Ondanks dat geen sporen ouder dan de Romeinse tijd, uit de middeleeuwen en van de 17^e eeuwse vestingwerken zijn aangetroffen, bestaat de kans dat buiten het plangebied deze (nog) wel aanwezig zijn. Sporen van de vestingwerken kunnen zich met name ten westen van het plangebied bevinden. Oudere sporen kunnen op percelen zowel ten noorden, oosten, zuiden als westen van het plangebied worden aangetroffen. Zoals reeds vermeld worden ten oosten van het plangebied de restanten van de andere helft van station Wyck II verwacht. Mochten in de toekomst in de nabije omgeving graafwerkzaamheden plaatsvinden, dan dient eerste archeologisch (voor)onderzoek verricht te worden.

7

Literatuur en bronnen

Literatuur

- Bartels, M., 1999: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle.
- Bitter, P., S. Ostkamp & N. Jaspers, 2013: *Classificatiesysteem voor (post-)middeleeuws aardewerk en glas. Deel 1: keramiek*, Amersfoort.
- Bogaers, M-R., 1992: *Drukdecors op Maastrichts aardewerk, 1850-1900*, Lochem.
- Brakman, A., 2013: *Programma van Eisen, Maastricht-Parallelweg*, Maastricht.
- Brakman, A., 2014: *Programma van Eisen, Maastricht-Parallelweg; aangepast d.d. 26-03-2014*, Maastricht.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.3*, SIKB, Gouda.
- Clevis, H., 2007: *Opgeruimd staat netjes. Keukengoed en tafelgerei van een bouwhuis van de Kranenburg (1840-1865)*, Zwolle.
- Geraeds, J.J.G. & J. Schutte, 2010: *Archeologisch onderzoek watertransportleiding IJzeren Kuilen-Julianakanaal, gemeenten Maastricht en Meerssen; Archeologische begeleiding, aanleg watertransportleiding Julianakanaal -IJzeren Kuilen, gemeenten Maastricht en Meerssen*, GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 609, Roermond.
- Hamer, F. & J. Hamer, 2004 (1975): *The potter's dictionary of materials and techniques*, London/Philadelphia.
- Hazen, P., 2011: *Sporen aan beide zijden van het spoor. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven te Maastricht, P+R Maastricht Noord, Amersfoort (concept)*.
- Hondius, H.D., W.A.A. Mes, A.M.T. Peeters & M.I.M.A. Wijnen (red.), 2006: *Inventarissen van de archieven van Sphinx en Céramique*, Maastricht.
- Jenniskens, A.H., 1985: *Het spoor. Honderdvijftig jaar spoorweggeschiedenis Maastricht*, Maastricht.
- Langeweg, S., 2004: De techniek van het versieren: het decoreren van aardewerk bij Regout/Sphinx en Société Céramique in Maastricht, *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg* 49, 97-133.
- Mes, W.A.A., 2006: De NV Société Céramique en voorgangers, in: H. Hondius et al. (red.): *Maastricht*, 22-30.
- Meulman, H., 2006: *Boerenbont uit Maastrichtse fabrieken, Petrus Regout, Société Céramique*, Lochem.
- Meurkens, L., E. Heunks & Wijk, I.M. van (red.), 2009: *Bewoning, infrastructuur en begraving van ijzertijd tot middeleeuwen in het toekomstige tracé van de A2 Passage bij Maastricht. Een Inventariserend Veld Onderzoek door middel van proefsleuven*, ARCHOL Rapport 120, Leiden.
- Miller, G.L., 2011: *Common Staffordshire cup and bowl shapes*, Diagnostic artifacts in Maryland (www.jefpat.org).
- Morreau, L.J., 1979: *Bolwerk der Nederlanden. De vestingwerken van Maastricht sedert het begin van de 13^e eeuw*, Assen.
- Ooijevaar, E.R., 1983: *Inventaris van het archief van de Vereniging Nederlands Fabricaat (VNF), 1915-1973*, Den Haag, Nationaal Archief (http://www.gahetna.nl/collectie/archief/pdf/NL-HaNA_2.19.042.07.ead.pdf).
- Paulussen, R. & J. Orbons, 2013: *Parallelweg, Maastricht, gemeente Maastricht, inventariserend veldonderzoek (IVO-O); bureauonderzoek en verkennend booronderzoek, Eijsden (ArcheoPro Archeologisch rapportnr. 13013)*.
- Polling, A., 2006 (1980): *Maastrichtse ceramiek. Merken en dateringen*, Lochem.

Soetens, J., 2001: *In glas verpakt*, Amsterdam.

Tolboom, M.A., 2015: Bijlage 3 Uitwerking glas, in: J.F. van der Weerden: *Venlo, Kazerneterrein/MFC. Een Spaans fort met een Frans jasje*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport A-12.0262).

Winter, J. de, 2014a: *Voorlopige bevindingen archeologisch onderzoek Maastricht-Parallelweg, 25-03-2014*, BAAC-project A-13.0283, 's-Hertogenbosch.

Winter, J. de, 2014b: *Kort verslag van de voorlopige resultaten van archeologisch onderzoek Maastricht-Parallelweg, 22-04-2014*, BAAC-project A-13.0283, 's-Hertogenbosch.

The Economist Essays: Financial crises (<http://www.economist.com/news/essays/21600451-finance-not-merely-prone-crises-it-shaped-them-five-historical-crises-show-how-aspects-today-s-fina>).

Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL): geraadpleegd januari 2016
<http://www.rhcl.nl/nl/onderzoeken/zoeken/>

Utrechts Archief: geraadpleegd januari 2016
<http://www.hetutrechtsarchief.nl/collectie/archiefbank/archieftoegangen>

Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org>

Kaartmateriaal

Archeologische beleidskaart: www.sam-limburg.nl

Internet

Archis: <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>

Biernet: <http://www.biernet.nl/bier/brouwerijen>

CataWiki: <http://veiling.catawiki.nl/kavels/576741-aardewerken-wijwaterbakje-ecce-homo-1899> (geraadpleegd op 01/02/2016).

Delpher: <http://www.delpher.nl>

Encyclo: <http://www.encyclo.nl>

Gahetna: <http://www.gahetna.nl>

MoreBrocante: <http://www.morebrocante.nl/a-40478616/petrus-regout/pr20110030-oud-wijwaterbakje-met-stempel-van-petrus-regout-hoogte-12-5-cm-periode-1886-1890> (geraadpleegd op 01/02/2016).

SHA: <http://www.sha.org/bottle/index.htm>

SAM-Limburg: <http://www.sam-limburg.nl>

8 Lijst van afbeeldingen

- Afb. 1.1 Impressie van het onderzoeksterrein bij aanvang van de archeologische werkzaamheden; gezien naar het noorden. BAAC bv.
- Afb. 1.2 Impressie van het onderzoeksterrein na afloop van het IVO-P. Op de achtergrond is het huidige station zichtbaar; gezien naar het zuiden. BAAC bv.
- Afb. 1.3 Het veldteam tijdens de opgraving. Van links naar rechts Juliette de Winter, Dorien te Kieft, Marlies Veenstra en Mieke Tolboom. BAAC bv.
- Afb. 1.4 De ligging van het plangebied. BAAC bv.
- Afb. 2.1 Uitsnede van de archeologische verwachtingskaart. Het plangebied is in rood weergegeven. BAAC bv.
- Afb. 2.2 Kaart met Archismeldingen in een straal van 500 m rondom het plangebied. ArchisII.
- Afb. 2.3 Uitsnede van de historische kaart van Maastricht uit 1581/1583 van Braun en Hogenberg met in rood de globale ligging van het plangebied. Door BAAC bv bewerkt.
- Afb. 2.4 Plattegrond van Maastricht met daarop de ligging van de stations van Maastricht. 1: Wyck I, 2: Wyck II, 3: Boschpoort, 4: Staatsspoor, 5: huidig station. Naar: Jenniskens 1985, 8.
- Afb. 2.5 Ontwerptekening van station Wyck I. Bron: Utrechts Archief.
- Afb. 2.6 Opname van de stationsgebouwen uit 1880; gezien naar het noordwesten. 1: Staatsspoorstation, 2: Wyck II, 3: rijtuigloods van het Staatsspoor, 4: goederenloods van het Staatsspoor, 5: bijgebouw locomotievenloods van het Staatsspoor, 6: goederenloods van AM, 7: Meerssenerweg. Bron: Utrechts Archief, catalogusnr. 156915.
- Afb. 2.7 Tekeningen van station Wyck II. a: een ontwerp uit 1856; b: een plattegrond uit 1873. Bron: Utrechts Archief, toegangsnr. 959, inv.nr. 7002 (1856); toegangsnr. 959, inv.nr. 7004 (1873).
- Afb. 2.8 Ontwerptekening uit 1864 voor het nieuwe Staatsspoorstation. 1: Wyck II, 2: Staatsspoorstation, 3: doorgang door vestingwerken, 4: vestingwerken. Bron: Utrechts Archief, toegangsnr. 959, inv.nr. 834.
- Afb. 2.9 Opname van het Staatsspoorstation uit 1905; gezien naar het noordwesten. Bron: RHCL inv.nr. 1276.
- Afb. 2.10 Opname uit 1928 van het huidige station; gezien naar het zuidoosten. Bron: RHCL inv.nr. 1284.
- Afb. 2.11 Puttenplan met daarop de werkputten en de gedocumenteerde profielen. BAAC bv.
- Afb. 2.12 Impressie van de werkzaamheden tijdens het archeologisch onderzoek ter hoogte van station Wyck II. Op de achtergrond is het huidige station zichtbaar; gezien naar het zuiden. BAAC bv.
- Afb. 2.13 De vloer en het muurwerk van een kelder van station Wyck II worden opgeschoond tijdens het archeologisch onderzoek; gezien naar het zuidoosten. BAAC bv.

- Afb. 3.1 Geologische opbouw ter hoogte van profiel 101; gezien naar het zuid-westen. BAAC bv.
- Afb. 3.2 Geologische opbouw ter hoogte van profiel 203; gezien naar het zuidwesten. BAAC bv.
- Afb. 4.1 Allesporenkaart. BAAC bv.
- Afb. 4.2 Zone met paalsporen die mogelijk een datering in de Romeinse tijd hebben. BAAC bv.
- Afb. 4.3 Uitsnede van de minuut van 1811-1830 met daarop de allesporenkaart geprojecteerd. BAAC bv.
- Afb. 4.4 Uitsnede van de allesporenkaart geplot op de plattegrond van het stationsgebouw uit 1873. Op deze kaart is al het aangetroffen muurwerk aangegeven, uitgesplitst naar steensoort. Bron: Utrechts Archief, toegangsnr. 959, inv.nr. 7004; bewerkt door BAAC bv.
- Afb. 4.5 Overzicht van het zuidelijke uiteinde van het stationsgebouw. Foto in zuidoostelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.6 Overzicht van het noordelijk deel van het stationsgebouw. Het zuidelijke uiteinde is dan al opgeruimd. Foto in zuidelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.7 De omgeving van het fragment natuursteen wordt vrijgelegd. Foto in noordelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.8 Het fragment natuursteen is in de gevel teruggelegd. Dit is niet de exacte plek waar het fragment is gevonden. Foto in oostelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.9 Rechthoekige fundering van vermoedelijk een haard (spoor 3044) in de hoek van een ruimte van de douane. Foto in oostelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.10 Overzicht van de ruimte waarbinnen zich de driehoekige fundering van een haard bevindt. Foto in noordelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.11 Driehoekige fundering van een haard (spoor 3025). Foto in oostelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.12 Overzicht van kelder 1. Foto genomen in zuidelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.13 Aanzicht van verhoging spoor 3018 tegen de zuidmuur aan. Foto genomen in zuidelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.14 Overzicht van kelder 2. Foto genomen in oostelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.15 Kelder 3 (rechts) en 4 (links). Foto genomen in oostelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.16 Het terrein is geëgaliseerd met pottenbakkersafval. BAAC bv.
- Afb. 4.17 Coupe door vierkante bak S3031 (met vulling spoor 3034), waarbij de bodem zichtbaar is. Foto in noordelijke richting genomen. BAAC bv.
- Afb. 4.18 Rechthoekige bak, spoor 2023. Foto genomen in zuidelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.19 Rechthoekige bak, spoor 3035. Foto genomen in noordelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.20 Sleutelgatvormige bak, spoor 7010. Foto genomen in zuidelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 4.21 Rechthoekige kuil spoor 9016 en poer spoor 9018. Foto in noordelijke richting genomen. BAAC bv.

- Afb. 4.22 Coupe door waterput, spoor 3012. BAAC bv.
- Afb. 4.23 Coupe door de bovenste anderhalve meter van de waterput, spoor 4002. Foto genomen in zuidelijke richting. BAAC bv.
- Afb. 5.1. Overzichtsfoto van een greep uit het vondstmateriaal, waaronder zowel misbaksels als ovenstapelmetaal (vnr. 65). Op het bodemfragment links zijn de draaisporen van het uitfrezen van de standring goed zichtbaar.
- Afb. 5.2. Het ovenstapelmetaal (vnr. 60). De grootste groep bestaat uit triangels (proenen, of "stilts"). Op de voorgrond (v.l.n.r.): "saddles", "spurs" en stapelmetaal van roodbakkende klei.
- Afb. 5.3. Twee randfragmenten van borden met drukdecors (decornaam "Danube"). Het rechter fragment is ongeglazuurd, het linker geglaazuurd (vnr. 60-156 en 60-157).
- Afb. 5.4. De drie voorkomende bodemvormen bij kommen en koppen in het vondstcomplex. Schaal 1:2.
- Afb. 5.5. Klein bord met verdiepte spiegel (iw-bor-1; vnr. 60-153). Schaal 1:2.
- Afb. 5.6. Twee kleine borden met een S-vormige wand, de bovenste met een rechte rand (iw-bor-15; Vnr. 60-166), de onderste met een uitgebogen rand (iw-bor-(16); vnr. 60-13. Schaal 1:2.
- Afb. 5.7. De drie voorkomende dekselvormen in het vondstcomplex. Links een bol deksel met sluitrand en knop (iw-dek-9), in het midden een achthoekig deksel (iw-dek-5) en rechts een laag deksel met een hoge sluitrand en een knop (iw-dek-nn). Schaal 1:2.
- Afb. 5.8. Randfragment van een theepot (iw-the-8; vnr. 65-27), afgebeeld tezamen met een tuit (vnr. 65-26) en een op iw-dek-9 geïnspireerd deksel. Schaal 1:2.
- Afb. 5.9. Wijwaterbakje met een voorstelling van de lijdenswerktuigen van Christus (iw-wyw-nn; vnr. 60-127).
- Afb. 5.10. Fragmenten van ten minste twee ongeglazuurde borden (iw-bor-6; vnr. 60-150) met drukdecors, patroon "Tonquin".
- Afb. 5.11. Door een productiefout zijn deze drie borden in de oven aan elkaar gebakken. Op de vlag is een handgeschilderd decor aangebracht (vnr. 60-67).
- Afb. 5.12. Diverse fragmenten van een polychroom beschilderd bord (iw-bor; vnr. 60-140).
- Afb. 5.13. Twee randfragmenten van borden – wederom aan elkaar gesmolten in de oven – met een featheredge-rand en onderglazuur beschildering (iw-bor; vnr. 65-20).
- Afb. 5.14. Gestempeld bodemfragment met de decornaam "Canton" (vnr. 60-145).
- Afb. 5.15. Op de onderzijde van een kom werd een slecht leesbaar stempel van een decornaam aangetroffen. Mogelijk is het te lezen als "William (Tell)" (vnr. 60-173).
- Afb. 5.16 Een serie cilindrische medicijnflessen 5-10-15-20-30-50-60-100-150-200-250-300-400 ml. Enkele flessen zijn nog met de mond geblazen, andere zijn volledig machinaal vervaardigd. Bron: Tolboom 2015, afb. 43.

Afb. 6.1 De sporen van het stationsgebouw en de plattegrond uit 1873 geprojecteerd op een satellietfoto van de omgeving van station Maastricht. De satellietfoto dateert uit de periode voorafgaand aan het archeologisch onderzoek.

Bijlagen

- 1 ■ Geologische en archeologische tijdvakken
- 2 ■ Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen
- 3 ■ Sporenlijst
- 4 ■ Allesporenkaart (digitaal)
- 5 ■ Determinatielijst keramiek uit de Romeinse tijd
- 6 ■ Determinatielijst keramiek uit de nieuwe tijd
- 7 ■ Determinatielijst glas
- 8 ■ Determinatielijst metaal
- 9 ■ Determinatielijst natuursteen
- 10 ■ Determinatielijst dierlijk bot en kunststof

Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie							
11.650	Kwartair	Pleistoceen	Laat	Laat	Weichselien (ijstijd)	Holoceen (warme periode)	1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Beegden (Maas)				
12.850							2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)		Late Dryas (koud)			
13.900											Allerød (warm)			
14.030											Vroege Dryas (koud)			
14.640											Bølling (warm)			
30.000							3	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)					
60.000									Midden-Pleniglaciaal (koud)					
75.000									Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)					
117.000							4	Vroeg-Weichselien (gematigd koud)	5a					
									5b					
									5c					
									5d					
130.000							Midden	Midden	Eemien (warme periode)		5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)		
370.000											6-10	Saalien (ijstijd)	Formatie van Urk (Rijn)	Formatie van Drente (Glaciaal)
													11	Holsteinien (warme periode)
12	Elsterien (ijstijd)													
		13-22	Cromerien (warme periode)	Formatie van Sterksel (Rijn)										
2.600.000	Vroeg				Vroeg	Pre-Cromerien				23-104	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)			

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultuurhistorisch Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)
450	1250	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Vb2	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)
1150				Vb1		middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)
1962						ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
2750	2900	Midden	Subboreaal (koeler Droger)	IVb	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)
3050				IVa		neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)
3950	5000	Midden	Atlanticum (warm Vochtig)	III	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)
7250						
8700						
10.250	9000	Vroeg	Boreaal (warmer)	II	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)
10.750						
11.650						
12.850	10.950	Laat-Pleistoceen	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	Parklandschap (subarctisch)	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)
13.900				Allerød		
14.030				Vroege Dryas		
14.640				Bølling		
35.000 (v. Chr.)	¹⁴ C-methode loopt tot 43.000 jaar BP	Laat-Pleistoceen	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	midden-paleolithicum (300.000 – 35.000 v. Chr.)
75.000						
117.000						
130.000						
300.000 (v. Chr.)						
	Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP	vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen

- 1 *Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische lagen, vondsten, sporen en structuren, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch en wat de onderlinge samenhang?*

De archeologisch relevante sporen en vondsten bevinden zich in het noordelijk deel van het plangebied. Het gaat om een cluster paalsporen en de structuren die aan station Wyck II te relateren zijn. In de directe nabijheid van het cluster paalsporen is aardewerk aangetroffen, dat dateert uit de Romeinse tijd. Mogelijk is het cluster paalsporen te dateren in de Romeinse tijd, maar dit is niet met zekerheid vast te stellen.

Een ophogingslaag, bestaande uit pottenbakkersafval, dateert uit de late 19^e eeuw. De laag bevindt zich ten westen van het stationsgebouw en is opgebracht nadat het terrein in gebruik is genomen als station.
- 2 *Zijn er, en zo ja welke, structuren op de vindplaats aanwezig (huizen, bijgebouwen, greppels, waterputten, wegen)?*

Binnen het plangebied zijn de resten teruggevonden van een greppel, enkele waterputten, de funderingen van het stationsgebouw en van enkele constructies waarvan de functie niet duidelijk is.

Resten van de Romeinse weg en de vestingwerken zijn niet waargenomen.
- 3 *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig?*

Tijdens het onderzoek is aardewerk, bouwkeraamiek, glas, metaal, natuursteen, dierlijk bot en kunststof aangetroffen.
- 4 *Welke is de relatie tussen de aangetroffen archeologie en de directe landschappelijke omgeving?*

Het plangebied maakt deel uit van het Terras van Geistingen dat vanaf het vroeg-Holoceen door insnijding buiten het directe bereik van de Maas is gekomen en derhalve vanaf deze periode bewoonbaar werd.
- 5 *Wat is de conserveringstoestand van de aangetroffen archeologie?*

De archeologische resten zijn goed bewaard gebleven. De funderingen van het stationsgebouw bleken over de gehele lengte van het gebouw nog intact. Een enkele rioolsleuf is door de fundering heen gegraven.

Het pottenbakkersafval was gefragmenteerd. Op enkele fragmenten waren nog drukdecors zichtbaar.
- 6 *Zijn er in het terrein organische afzettingen aanwezig die mogelijk monsters voor ¹⁴C en paleoecologisch onderzoek opleveren en zo ja, wat is de op grond van hetgeen thans bekend is van de landschapsgenese de verwachte ouderdom?*

Er zijn geen organische resten aanwezig.
- 7 *Om welke complextypen gaat het hier? Wat voor een type sites en off-site patronen kunnen worden onderscheiden en hoe laten deze zich ruimtelijk begrenzen?*

Het cluster paalsporen is niet aan een specifiek complextype toe te schrijven. Het cluster duidt waarschijnlijk op off-site activiteiten. Ondanks dat het stationsgebouw buiten de historische binnenstad is gesitueerd, kan het wel aan stedelijke bebouwing (complextype 'Stad') worden toegeschreven. De functie van het gebouw hangt nauw samen met het complextype 'Infrastructuur'. Een station staat echter niet specifiek omschreven als type infrastructuur.

- 8 *Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, houtwallen, etc?*
Een greppelstructuur in het noordelijk deel van het plangebied duidt op percelering. De ligging van de greppel komt overeen met een perceelsgrens op de kadastrale kaart van 1811-1830.
- 9 *Kunnen eventuele vuursteenconcentraties aan sporen gekoppeld worden?*
In het plangebied zijn geen vuursteenconcentraties aangetroffen.
- 10 *Wat is de herkomst van het aangetroffen vuursteen?*
Deze vraag kan niet worden beantwoord omdat geen vuursteen is aangetroffen.
- 11 *Indien verbrand vuursteen aangetroffen wordt, welke uitspraken met betrekking tot (tijdelijke) nederzetting kunnen hieruit afgeleid worden?*
Deze vraag kan niet worden beantwoord omdat geen vuursteen is aangetroffen.
- 12 *Zijn er landschappelijke aanwijzingen voor de locatiekeuze van nederzettingen uit de Late Bronstijd/IJzertijd?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat tijdens het archeologisch onderzoek geen nederzettingen uit de late bronstijd/ijzertijd zijn aangetroffen.
- 13 *Indien de Romeinse weg aangesneden wordt, hoe is deze dan opgebouwd? Zijn er verschillende fasen in te onderscheiden?*
De Romeinse weg is niet aangesneden waardoor deze vraag niet beantwoord kan worden.
- 14 *Op welke wijze heeft men bij de aanleg van de weg eventuele waterstaatkundige problemen weten op te lossen (afwateringsgreppels, fundering?)?*
Omdat de weg niet is aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.
- 15 *In het verleden gedane vondsten van Romeinse graven ten oosten van de Romeinse nederzetting in Maastricht bestaan uit crematiegraven; zijn er aanwijzingen voor inhumatiegraven binnen de planlocatie? Zijn er aanwijzingen voor een ustrina (brandstapel)?*
In het plangebied zijn geen aanwijzingen voor inhumatiegraven en/of brandstapels.
- 16 *Welke grafvormen (askist, crematie ter plekke (bustumgraf), ed) zijn vastgesteld? Op basis waarvan kon hierin onderscheid worden gemaakt? Zijn er aanwijzingen voor een randstructuur in de vorm van een greppel bij de graven?*

Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van begravingen zijn aangetroffen.

- 17 *Wanneer crematieresten aangetroffen worden, zal indien mogelijk leeftijd (schatting), geslacht, lichaamslengte, pathologieën en een minimum aantal individuen bepaald worden. Welke pathologieën zijn waargenomen (indien mogelijk, zowel bij crematieresten als inhumatie)? Wat zeggen deze over de levensomstandigheden en het voorkomen van ziekten?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van crematies zijn aangetroffen.
- 18 *Welke voorwerpen zijn als urn gebruikt? Zijn de crematieresten in anatomisch verband in de urn geplaatst?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van crematies zijn aangetroffen.
- 19 *Welke omvang kennen de grafkuilen, inclusief crematie/inhumatie en bijgiften?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van begravingen zijn aangetroffen.
- 20 *Uit welke materiaalcategorieën bestaan eventuele bijgiften? Kan vastgesteld worden of deze, in het geval van crematie, voor of na de crematie aan het graf zijn toegevoegd? Waaruit blijkt dit? Wat zegt dit over het begrafenisritueel?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van begravingen zijn aangetroffen.
- 21 *Op welke afstand tot de Romeinse weg liggen deze graven? Waar liggen de graven ten opzichte van de weg (tussen greppel en weg, tegen de greppel aan of buiten de greppels?)*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat er in het plangebied geen sporen van begravingen zijn aangetroffen.
- 22 *Indien in de puinlaag of daaronder resten van de vestingwerken worden aangetroffen, welke vorm hebben deze dan (aardelichaam, gracht, muurwerk)? Wat is de exacte ligging hiervan?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat geen sporen van de vestingwerken zijn aangetroffen.
- 23 *Indien sporen van een of meerdere stationsgebouwen worden aangetroffen, komen de funderingssporen overeen met wat op de voorhanden zijnde bouwtekeningen wordt aangegeven? Komt de ligging overeen met de historische kaarten?*
De plattegrond van het aangetroffen stationsgebouw komt globaal overeen met een plattegrond uit 1880. De ligging komt globaal overeen met historische kaarten.

- 24 *Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat in het plangebied wel archeologische resten zijn aangetroffen.

Bovenstaande zijn de primair te beantwoorden vragen. Indien het waarderende onderzoek/ de definitieve opgraving informatie daartoe oplevert, dient getracht te worden antwoorden te geven op onderstaande uit het WOK verkregen onderzoeksvragen:

- 25 *Wat is de ouderdom van het Geistingenterras en de verschillende landschappelijke elementen daarbinnen?*

In het plangebied bevindt zich het Geistingenterras, dat in het vroeg-Holoceen is verlaten en vervolgens is afgedekt met oude rivierklei. Vanaf de ijzertijd/Romeinse tijd is het gebied (deels) afgedekt met jonge rivierklei. Er hebben geen dateringen plaatsgevonden van de natuurlijke elementen, zodat deze niet nader gedateerd kunnen worden.

- 26 *Wat is de relatie tussen bewoning en de geulsystemen in de dalvlakte (Laagterras) van de Maas?*

De aangetroffen archeologische waarden dateren voornamelijk uit de nieuwe tijd en zijn niet te relateren aan het natuurlijke landschap. Op basis van de beperkte sporen uit oudere perioden is geen relatie met het landschap te maken.

- 27 *Waar lagen in het plangebied grindruggen en andere hoger gelegen natuurlijke plekken die geschikt waren voor bewoning?*

De dikte van de oude rivierklei varieert als gevolg van de aanwezigheid van hoger gelegen grindbanken, die slechts sporadisch overstromden, sterk in dikte. Ter hoogte van de profielen 101-105, 206 en 303 ontbreekt de jonge rivierklei compleet. Dit betekent mogelijk dat deze gebieden geheel buiten het bereik van overstromingswater lagen. Deze hoogteverschillen lijken geen relatie te hebben met het wel of niet voorkomen van archeologische waarden.

- 28 *Welke aanwijzingen kunnen worden gevonden voor overstromingen (vergelijk bodemkundige en historische gegevens)?*

Er zijn twee overstromingspakketten te onderscheiden: jonge en oude rivierklei. Hierin zijn echter geen individuele overstromingsfasen in te herkennen.

- 29 *Welke relaties zijn er tussen de aangetroffen bodemtypen en prehistorische bewoning?*

Tijdens het onderzoek zijn geen sporen van bewoning in de prehistorie aangetroffen. Deze vraag kan daarom niet beantwoord worden.

- 30 *Kan de fasering in de oude rivierklei afzettingen op het Geistingenterras zoals beschreven in het ARCHOL onderzoek nader gedetailleerd worden? Zo ja, hoe en wat betekent dit in termen van milieu en genese in relatie tot continuïteit?*
Er kan onderscheid gemaakt worden tussen jonge en oude rivierklei op het Geistingenterras. Het is, mede als gevolg van de aanwezige verstoringen, niet mogelijk om een nadere detaillering aan te brengen.
- 31 *Zijn er aanwijzingen voor begraven bodemhorizonten op de terrassen, maar met name op het Geistingenterras? Zo ja, welke en wat betekent dit in termen van milieu en genese in relatie tot continuïteit?*
In zowel de top van de oude rivierklei als de jonge rivierklei is een A-horizont gevormd. Dit betekent dat het gebied lang genoeg buiten het bereik van het overstromingswater lag om bodemvorming plaats te laten vinden.
- 32 *Wat is de invloed van bodemvormingsprocessen op de herkenbaarheid van archeologische sporen?*
De archeologische sporen zijn grotendeels relatief recent, waardoor bodemvormende processen niet of nauwelijks van invloed is geweest op de herkenbaarheid van de sporen. Mogelijk hebben de sporen uit de nieuwe tijd wel oudere sporen aangetast. Op de locaties van sporen uit de nieuwe tijd zijn geen oudere sporen waargenomen. Daar waar wel oudere sporen zijn aangetroffen, waren geen sporen uit de nieuwe tijd aanwezig. Ter hoogte van de sporen uit de Romeinse tijd is sprake van sterke bioturbatie. Dit heeft mogelijk een deel van de sporen aangetast. Het is namelijk niet altijd te achterhalen of in de zone met paalsporen het daadwerkelijk om antropogene sporen ging of dat alleen sprake was van diergangen.
- 33 *Zijn er aanwijzingen voor wachtposten of andere bijzondere constructies, alsmede graven langs de wegen? Zo ja, welke? Kunnen de graven toegewezen worden aan bepaalde zones die bij bepaalde nederzettingvormen horen? Is er een chronologische ontwikkeling in het begravingpatroon herkenbaar?*
Deze vraag kan niet beantwoord worden omdat geen wachtposten of andere bijzondere constructies, alsmede graven en wegen zijn aangetroffen.
- 34 *Welke is de diachrone ontwikkeling van de Romeinse tijd naar de Vroege Middeleeuwen? Wat zijn de aanwijzingen voor functionele continuïteiten en discontinuïteit?*
Tijdens het onderzoek zijn geen aanwijzingen voor bewoning in de vroege middeleeuwen aangetroffen waardoor deze vraag niet beantwoorde kan worden.
- 35 *Welke aanwijzingen zijn er voor bewoning dan wel landgebruik in de Vroege middeleeuwen?*
Er zijn tijdens het onderzoek geen aanwijzingen vastgesteld voor bewoning dan wel landgebruik in de vroege middeleeuwen.
- 36 *Is er, en zo ja welke, een ruimtelijke relatie tussen bewoning, begravingen en akkerarealen in de Vroege (en Volle) Middeleeuwen?*

Er zijn tijdens het onderzoek geen aanwijzingen vastgesteld voor bewoning dan wel begravingen en landgebruik in de vroege (en volle) middeleeuwen.

37 *Welke zijn de archeobotanische aanwijzingen voor de continuering van landgebruik en gewassen in de periode tussen de Laat-Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen?*

Tijdens het onderzoek zijn geen geschikte sporen voor archeobotanisch onderzoek blootgelegd. Bovendien zijn geen sporen uit de laat-Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen aangetroffen. Deze vraag kan dan ook niet beantwoord worden.